

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**K ORGANIZACI A FUNGOVÁNÍ MĚSTSKÉ SPRÁVY VE
LHENICÍCH NA PŘELOMU 18. A 19. STOLETÍ**

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Autor práce: Bc. Tomáš Hunčovský
Studijní obor: Archivnictví navazující
Ročník: 2.

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Lhenice 5. května 2015

podpis studenta

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr. Lence Martínkové, Ph.D., za její podnětné rady, připomínky, zapůjčení několika knih a především vstřícný přístup během konzultací.

Poděkování patří také doc. Dagmar Blümlové, CSc., jejíž vynikající přednášky o světové literatuře „dlouhého 19. století“ přispěly k několika myšlenkám, které byly v této práci dále rozvinuty.

Díky bych chtěl vyjádřit i zaměstnancům Státního okresního archivu v Prachaticích a Státního oblastního archivu v Třeboni za ochotný přístup při poskytování materiálu. Na závěr patří poděkování také mé rodině, která mě v životě vždy podporovala, a přítelkyni za úpravu tabulek a spojení textu s přílohami v jeden celek.

ANOTACE

Cílem této práce je představit dopad josefínské reformy magistrátů na správní vývoj menšího jihočeského poddanského městečka. Práce je rozdělena do několika kapitol, v nichž je sledována organizace městské správy ve Lhenicích těsně před uvedenou reformou a život tamních obyvatel na přelomu 18. a 19. století. Pro zasazení do kontextu byl nastíněn i průběh zřizování regulovaných magistrátů v některých českých a moravských městech a vliv nezavedení tohoto úřadu na fungování správy v městečku.

ANNOTATION

The aim of this diploma thesis is to present the impact of the Josephine reforms of town-councils on the administrative development of a minor South Bohemian liege town. The work is divided into several chapters, which study the local administrative organization in Lhenice just before the mentioned reform and the life of the local inhabitants at the turn of the 18th and 19th century. Being put into context, there was even outlined the progress of establishing regulated town-councils in some Bohemian and Moravian towns and the influence of no implementation of this system on the administration functioning in the town.

OBSAH

1. Úvod	7
2. Prolog.....	15
3. Městečko na přelomu 18. a 19. století.....	30
3.1. Krajina v okolí městečka.....	30
3.2. V lesích.....	33
3.3. Na polích a loukách.....	36
3.4. Uvnitř městečka	40
4. (Ne)zavádění regulovaných magistrátů.....	55
4.1. „Josef II. Revolucionář z boží milosti“?	55
4.2. Regulace magistrátů	63
4.3. Nezavedení regulovaného magistrátu	75
5. Městská správa ve Lhenicích okolo roku 1800	79
5.1. Boj za hodnost purkmistra	79
5.2. Představitelé městské správy.....	86
5.3. Městský písař, tedy městský učitel.....	97
6. Závěr	109
7. Seznam použité literatury a pramenů	111
8. Přílohy	120

1. Úvod

Na počátku byla slova lhenického kostelníka Václava Königsreitera, který si v sedmdesátých letech 19. století zapsal k organizaci městské správy v městečku do svých pamětí, že „před časy bývalo radních pánů 12, [...] po čase sešlo na 8, [...] k poslední až na 6. [...] Z rychtáře sešlo. Též servus míval u každého radního po 4 neděle oběd, z toho ze všeho sešlo“.¹ Jakým způsobem, kdy a proč začal být tento správní model postupně opouštěn? To jsou otázky, se kterými se dostane do konfrontace každý, kdo se začne zabývat městskou správou ve druhé polovině 18. století.

Právě v této době gradují zásahy osvícensko-absolutistického státu prakticky do všech správních oblastí a sfér života obyvatel habsburské monarchie, které v rovině správy jednotlivých měst a městeček vrcholí od poloviny osmdesátých let 18. století zaváděním tzv. regulovaných magistrátů. Jednalo se o pronikavou reformu, jejímž cílem bylo vytvořit z tříšestě feudálních městských lokalit právně jednotné těleso, organicky zapojené v rovině ekonomické i politické do státního organismu.²

Přestože městská administrativa představovala nejpočetnější a zároveň nejdůležitější složku státního aparátu, nevěnovala česká historická věda této problematice dosud dostatečnou pozornost. Situaci navíc umocňuje skutečnost, že menší poddanská města a městečka stála z hlediska soustavného bádání vždy ve stínu významných královských měst, případně větších měst poddanských, takže jejich správní organizace zůstávala na přelomu 18. a 19. století takřka zahalena tajemstvím. Kdo byli lidé, kteří stáli v čele těchto městeček? Jaké měli vazby na místní komunity a majetkové zázemí? Můžeme o radních v těchto prostředích mluvit jako o „měšťanských elitách“ tak, jak je známe z předchozího období z některých královských měst,³ nebo se jednalo o obyčejné příslušníky městské obce, kteří nad ostatními ničím nevynikali? Toužili vlastně vůbec podílet se na správě měst, v nichž žili?

---

¹ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

² Pavel BĚLINA, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985, s. 56.

³ K problematice „měšťanských elit“ Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004 (= Documenta Pragensia 22).

Odpovědi na výše uvedené otázky poskytnou pouze detailní sondy do jednotlivých měst a městeček, které odhalí, jaké poměry a vztahy panovaly mezi měšťany a jejich představiteli městské správy. Jde o to, jak by řekl Alain Corbin, který jako jeden z prvních dokázal aplikovat metodické postupy školy Annales na moderní společnosti 18. a 19. století,⁴ podívat se na minulost z obrácené strany, z pohledu „lidu“.⁵ Právě Corbinova práce *Na stopě neznámému* se stala inspirací pro kapitolu *Městečko na přelomu 18. a 19. století*, v níž jsem se pokusil vymezit životní prostor, který lheničtí měšťané obývali převážnou část svého života. Kultura a každodennost v tomto městečku do jisté míry formovaly i myšlení jeho obyvatel – včetně představitelů městské správy –, proto bylo nezbytné věnovat podstatnou část práce této oblasti.

Při zvolení metodického přístupu k fungování městské správy v malém poddanském městečku na přelomu 18. a 19. století bylo třeba brát ohled na to, aby se problematika zjevila ve své úplnosti. Jestliže kapitola *Prolog* představuje jakési uvedení do celé práce, ve svém jádru vlastně znamená epilog předchozího vývoje, který byl ve Lhenicích spojen s do té doby tradičním správním modelem, tvořeným městskou radou o stále se snižujícím počtu konšelů, obecními staršími, městským rychtářem, písařem a nižší zaměstnaneckou vrstvou městské kanceláře, která nekonala žádné úřední úkony. Teprve se znalostí tohoto stavu lze při použití komparativní metody pochopit, jak dalekosáhlé důsledky měla (či neměla) pro následující vývoj městské správy v městečku josefínská reforma magistrátů.

Všechna města a městečka se tehdy vydala z hlediska správní organizace po dvou cestách, přičemž po první šla ta, v nichž došlo k zavedení regulovaného magistrátu a po druhé ta, kde tato instituce zřízena nebyla. Rozdíly mezi těmito dvěma skupinami vyvstanou na povrch ve chvíli, srovnají-li se vzájemně dopady uvedené reformy na chod, obsazení a organizaci jejich městských rad (resp. magistrátů) a kanceláří.

V českém prostředí, kde je pozornost věnována tradičně významnějším městům, se do zorného úhlu badatelů dostávají přirozeně taková města, v nichž zpravidla došlo k zavedení regulovaného magistrátu. Mezi základní studie, které se tímto tématem de-

---

⁴ Pavel FELCÁN, *Alain Corbin: Na stopě neznámému* (recenze), *AntropoWebzin*, 2007, č. 1, s. 61-64, zde s. 61.

⁵ Alain CORBIN, *Na stopě neznámému. Znovunalezený svět Louise-Françoise Pinagota 1798-1876*, Praha 2006, s. 9.

tailněji zabývají, patří podle mého názoru práce Valentina Urfuse,⁶ který se již v šedesátých letech 20. století pokusil o kritické zhodnocení této reformy na příkladu několika královských, ale i poddanských měst. Ve své studii se snažil mimo jiné korigovat názory historiků přelomu 19. a 20. století (Jaromír Čelakovský, Bohuslav Rieger a Josef Kalousek), kteří josefínskou regulaci magistrátů posuzovali jako čin, jenž velmi citelně ohrožoval české národní zájmy a podlamoval národní obrození hned v jeho počátcích.⁷

Do šedesátých let 20. století spadají i další příspěvky k této tématice, v nichž se autoři snažili na konkrétním případě zachytit především fungování městských kanceláří po regulaci magistrátu.⁸ V následujících letech ale došlo ke stagnaci a hovořit lze pouze o ojedinělých studiích, které se tu a tam vyskytly, aby k problematice přispěly novými poznatky.⁹

Vývoj po roce 1989 přinesl i nový impuls v oblasti bádání o českých městech, který se dotkl také josefínské reformy magistrátů. Hned v devadesátých letech vznikly dva pozoruhodné sborníky,¹⁰ v nichž se jednotliví autoři zabývali městy ve vzájemných

---

⁶ Valentin URFUS, *Právní postavení českých měst a rakouský absolutismus v období národního obrození*, Sborník archivních prací (dále jen SAP) 19, 1969, č. 2, s. 386-440.

⁷ TAMTÉŽ, s. 397-398.

⁸ Lidmila DĚDKOVÁ, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, SAP 13, 1963, č. 2, s. 205-240; Stanislav POLÁK, *Vyřizování spisu v městské kanceláři v Příbrami před regulací magistrátu a po ní*, Archivní časopis 16, 1966, č. 1, s. 26-37.

⁹ Jaroslav ČÁP, *Regulovaný magistrát ve městě Náchodě v letech 1790-1850*, Brno 1982 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dnes Masarykova univerzita)); Karel WASKA, *Regulace magistrátu v Domažlicích (Příspěvek k dějinám městské správy)*, Okresní archiv Domažlice, VI. výroční zpráva, 1982, s. 43-58; Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Vliv vrchnosti na právní a správní poměry města Lomnice nad Lužnicí před regulací magistrátu a po ní (18. – polovina 19. století)*, Archivum Trebonense, 1982, s. 61-81; lze sem zařadit i studii Herberta Hofmeistera, který přestože se v tomto příspěvku zabýval regulací vídeňského magistrátu a reformou obecně, okrajově se dotkl i Prahy, viz Herbert HOFMEISTER, *Die Magistratsverfassung Josefs II.*, in: Karel MALÝ (red.), *Městské právo v 16.–18. století v Evropě (Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze)*, Praha 1982, s. 107-113.

¹⁰ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.–18. století (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990)*, Praha 1991; Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská*

vazbách z hlediska aspektů politických, právních, ekonomických, sociálních, náboženských i kulturních. V obou sbornících publikoval Jaroslav Čáp klíčové informace ze své diplomové práce z osmdesátých let o regulaci náchodského magistrátu.¹¹ Několik příspěvků ve sborníku věnovaném poddanským městům pod vedením Marie Mackové rozšířilo alespoň okrajově poznatky z této oblasti i na některá další města tohoto typu.¹² Částečně tak byl splacen dluh, na který poddanská města čekala od konce sedmdesátých let 20. století, kdy se jejich specifickému právnímu postavení (tzv. municipální města) věnovala i v kontextu josefinských reforem Lidmila Dědková.¹³

V posledních letech se objevily další práce – ať už v podobě té kvalifikační,¹⁴ nebo odborných studií –,¹⁵ které různou měrou přispěly na konkrétních příkladech k

---

města v systému patrimoniální správy (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996.

¹¹ J. ČÁP, *Vznik regulovaného magistrátu v Náchodě*, in: J. PÁNEK (ed.), *Česká města*, s. 83-91; J. ČÁP, *Poznámky k organizaci regulovaného magistrátu v Náchodě*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 133-162.

¹² Srov. především následující studie: V. URFUS, *Právní postavení poddanských a ochranných měst v 18. století*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 5-10; Lidmila FRANKOVÁ, *Poddanství a jeden ze způsobů jeho likvidace (municipální ochranná města)*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 11-18; Ivan MARTINOVSKÝ, *Ochranné město Chabařovice*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 19-24; Věra SEKOTOVÁ, *Správa města Lanškrouna od roku 1633 do roku 1789*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 30-34; Gustav HOFMANN, *Vrchnostenská správa poddanských měst a městeček v jihozápadních Čechách v letech 1750–1850*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 45-52; Ivan ŠTARHA, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 53-62.

¹³ L. DĚDKOVÁ, *Ochranná municipální města v Čechách (Studie o vývoji a postavení poddanských měst a jejich správy po Bílé hoře)*, SAP 28, 1978, č. 2, s. 292-355; TÁŽ, *Problematika právního základu tzv. municipálních měst v Čechách*, in: K. MALÝ (red.), *Městské právo*, s. 35-40.

¹⁴ Helena HOUZAROVÁ, *Regulovaný magistrát v Třebíči*, Brno 2007 (= bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity).

¹⁵ Petr RAK, *Registrturní systémy regulovaných magistrátů Žateckého kraje a spisový plán Vilémova a Mašřova z let 1829-1850*, Archivní časopis 59, 2009, č. 1, s. 1-26; Michaela CHLÁDKOVÁ, *Syndik a zkušný radní regulovaného magistrátu. Příklad Johana Ram-*

poznání regulace magistrátů a změn v chodu jejich městských kanceláří. Edice rukopisu č. 322, doplněná o studii Ondřeje Bastla, podává podrobný popis průběhu regulace magistrátu v Praze a sloučení pražských měst v jeden celek.¹⁶ Zvláštní pozornost si zaslouhuje také článek Jiřiny Štouračové,¹⁷ která v něm shrnula celý proces regulace magistrátů v moravských městech. Výjimečně se objeví i takové práce, kde je zájem zaměřen i na menší poddanská městečka, v nichž k zavedení regulovaného magistrátu nedošlo.¹⁸

V neposlední řadě je nutné zmínit a ocenit ediční řadu s názvem *Dějiny českých, moravských a slezských měst*, která vychází pod záštitou Nakladatelství Lidové noviny. Ačkoliv jsou jednotlivé monografie, rodící se z tohoto projektu vždy spoluprací několikačlenného autorského kolektivu, soustředěny především na úplné dějiny královských měst a některých významnějších měst poddanských,¹⁹ přináší v různé míře a kvalitě²⁰ řadu cenných poznatků i k josefínské reformě městské správy. Tyto poznatky lze posléze komparovat, a sledovat tak prostřednictvím tohoto způsobu obecné rysy, které souvisely se správní organizací měst na přelomu 18. a 19. století. Ostatně to je také cílem kapitoly s názvem *(Ne)zavádění regulovaných magistrátů*.

Poddanské městečko Lhenice jako příklad místa, kde nedošlo ke zřízení regulovaného magistrátu, nebylo vybráno náhodně. Každému, kdo se prostřednictvím docho-

---

bouska, in: Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 48-63.

¹⁶ Ondřej BASTL, *Spojení pražských měst v roce 1784. Edice rukopisu č. 322*, Praha 2003.

¹⁷ Jiřina ŠTOURAČOVÁ, *Reformní zásahy Marie Terezie a Josefa II. do městské správy na Moravě*, in: Ivo POSPÍŠIL (ed.), *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 52, řada historická (C)*, Brno 2004, č. 50, s. 169-176.

¹⁸ Např. detailní diplomová práce Jana Lhotáka, viz Jan LHOTÁK, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou do roku 1848. Historická monografie*, Kašperské Hory 2007 (= diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity Karlovy v Praze).

¹⁹ Výběrově např. Renata PISKOVÁ a kol., *Jihlava*, Praha 2009; Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Beroun*, Praha 2008; Petr HOLODŇÁK a kol., *Žatec*, Praha 2004; Jan KILIÁN a kol., *Mělník*, Praha 2010; Hana HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, Praha 2011; Jiří JUROK a kol., *Nový Jičín*, Praha 2011; Blažena PRZYBYLOVÁ a kol., *Ostrava*, Praha 2013.

²⁰ Nad všemi pracemi tohoto typu stojí monografie o královském městě Pelhřimov, v níž Zdeněk Martínek detailně sledoval nejen průběh regulace magistrátu, ale i personální obsazení jednotlivých úřadů, sociální zázemí úředníků, chod této instituce i reakce tamních obyvatel na uskutečněnou změnu ve vedení jejich města; Zdeněk MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, Praha 2014, s. 297-308.

vaných pramenů vrací do minulosti, značně usnadní práci, zná-li realie prostředí, jemuž se chce věnovat. Je to i můj případ, neboť městečko znám prakticky od svých tří let. Byla to tedy nejen citová záležitost, ale i nedostatečný zájem o problematiku malých poddanských měst na přelomu 18. a 19. století, které mě vedly k tomu, abych si zvolil toto téma.

S tím souvisí i heuristická základna. Když se Alain Corbin vydal na stopu svému náhodně zvolenému hrdinovi, doplatil vesměs na to, že mu jeho vyvolený po sobě mnoho stop nezanechal. Jeho práce proto bývá kritizována za to, že se z ní čtenář dozví, jak to „mohlo být“, nikoli jak to skutečně bylo. Domnívám se však, že i ten, kdo by měl na stole před sebou všechny možné dostupné prameny k určité události (či osobě), dokázal by se dějům v minulosti pouze více přiblížit, ne je však autenticky uchopit. Z hlediska interpretace tedy ušel Corbin ve stopách svého hrdiny obrovský kus cesty, protože musel znovu „postavit“ prostor, v němž jeho člověk pobýval převážnou část svého života a co víc, dokázal ho v tomto prostředí opět ukotvit.

Otázka interpretace pramenů tedy hraje v přístupu k minulosti zásadní roli. V této práci jsem pracoval převážně s prameny z fondu Archiv města Lhenice, který se nachází uložený ve Státním okresním archivu v Prachaticích. Veškeré prameny v tomto fondu z přelomu 18. a 19. století jsou z naprosté většiny produktem představitelů městské správy (především městského písaře). Už samotný výběr pramenů, které jsem ke své práci využil, i těch, které jsem pro jejich množství musel zároveň vynechat, však svědčí o jistém druhu interpretace.²¹ Dokážu si dobře představit práci s názvem *K organizaci a fungování městské správy ve Lhenicích na přelomu 18. a 19. století*, která bude vypadat naprosto odlišně od té, kterou čtenář právě čte. Mohlo by se jednat o prosopografickou studii radních činitelů, detailní analýzu organizace a chodu městské kanceláře, popis voleb do správních úřadů atd. Autoři takovýchto prací by na tato témata navíc nemuseli nahlížet z pohledu samotného městečka, jako jsem se o to pokusil já, ale např. optikou nadřazených institucí (vrchnost, krajský úřad), s čímž samozřejmě souvisí i použití jiného typu pramenů.

Klíčovým pramenem se pro mě stal radní protokol vedený v letech 1786–1817,²² do něž byl zapisován průběh úředních jednání, jež se v rozmezí těchto let odehrála na lhenické radnici. Prostřednictvím jednotlivých záznamů lze proniknout do organizace

---

²¹ K tomu blíže Hayden WHITE, *Tropika diskurzu. Kulturně kritické eseje*, Praha 2010, s. 69.

²² SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16.

městské správy, ale i každodenního života lhenických měšťanů, neboť zápisy ze soudních jednání leckdy odkrývají kromě charakteru konfliktů i běžné záležitosti a starosti obyvatel městečka. Ukázkovým způsobem využil podobný typ pramene Karel Polesný ve své práci o pelhřimovském magistrátu z konce 17. století.²³

Tuto městskou knihu vhodně doplňuje spisový materiál s vrchnostenskými instrukcemi pro správu Lhenic z let 1655–1802,²⁴ spisy týkající se renovace správních úřadů v městečku z let 1704–1814²⁵ nebo takřka soustavná řada ročních obecních účtů s inventáři obecního majetku.²⁶ Vedle těchto pramenů, které bezprostředně souvisí s představiteli městské správy, obsahuje fond i nemalé množství dalších knih a spisů z přelomu 18. a 19. století, z nichž se dají čerpat informace nejen k organizaci městské správy, ale i k rozkrytí majetkového zázemí měšťanů, sirotčích záležitostí,²⁷ otázek chudinské péče,²⁸ konfliktního soužití obyvatel, jejich mentality, náboženských i kulturních poměrů, městské školy atd.

Další soubor, který posloužil jako doplnění výše uvedených pramenů a informací k interním záležitostem městečka, je fond Velkostatek Netolice, jenž je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Přestože je fond neinventarizovaný, dá se v něm poměrně dobře orientovat pomocí dobových repertářů.

---

²³ Karel POLESNÝ, *Manuál pelhřimovské městské rady z let 1680-1685. Obraz raně barokního Pelhřimova*, Pelhřimov 2005.

²⁴ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

²⁶ TAMTÉŽ, Archiv města Lhenice, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 195, sign. II-189, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 197, sign. II-191, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

²⁷ Sirotčím záležitostem v městečku se ve své bakalářské a posléze i diplomové práci věnovala současná ředitelka Státního okresního archivu v Prachaticích, viz Lucie FUČÍKOVÁ, *Sirotci a sirotčí agenda na Lhenicku v 18. století*, České Budějovice 2008 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity); TÁŽ, *Sirotčí agenda a péče o sirotky v Prácheňském kraji v 18. století*, České Budějovice 2010 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

²⁸ Tomuto tématu ve Lhenicích se ve své studii věnovala Jana Koutná, která v letech 1998-2007 řídila Státní okresní archiv v Prachaticích, viz Jana KOUTNÁ, *Organizace chudinské péče ve lhenické farnosti kolem roku 1786*, Zlatá stezka: sborník prachatického muzea 11, 2004, s. 27-43.

Propojení pramenů z výše uvedených fondů umožní důkladně sledovat nejen vliv vrchnosti na samotné fungování městské správy ve Lhenicích na přelomu 18. a 19. století či personální obsazení městských úřadů, ale můžeme zachytit i mentalitu těchto osob a prostřednictvím digitalizovaných matrik rovněž jejich zapojení do společnosti městečka. Také o tom je poslední kapitola s názvem *Městská správa ve Lhenicích okolo r. 1800*.

2. Prolog

Na počátku roku 1792 proběhla ve Lhenicích obnova městské rady, jež definitivně ukončila dosavadní podobu městské správy, která zde kontinuálně fungovala od roku 1544, kdy došlo k povýšení Lhenic Ferdinandem I. Habsburským na městečko.²⁹ Z obyvatel městečka byl tehdy vrchností ustanoven do rychtářského úřadu Josef Podlaha, jehož doplnili dva obecní starší – Melchior Pinter a Karel Kigler. Ve funkci městského písaře zůstal i nadále Jan Ozner, který tento post vykonával ve Lhenicích již od roku 1785.³⁰

Hned při třetí schůzi na tamní radnici, která se uskutečnila 25. dubna 1792, řešili tyto muži případ, v němž figurovali bývalí radní. Bezprostředně po zmíněné obnově totiž začal lhenický měšťan Franz Stehlík po městečku rozhlašovat, že by si „*předešlý vzácný magistrát za jeho [odvedenou] práci nic jiného nezasloužil než šibenici*“.³¹ Jmenovitě tímto výrokem poukazoval na Jakoba Miga, Leonharda Pronhofera, Franze Pintera a bývalého primátora Wenzla Šímu. Kašpara Schönna už na mysli zřejmě mít nemohl, neboť tento člen předchozí městské rady zemřel 12. října 1791 během výkonu své funkce ve věku 74 let.³²

Ani jeden z těchto nařčených mužů nebyl ve spravování nejrůznějších záležitostí městečka neznámou osobou. Leonhard Pronhofer a Kašpar Schön se stali již v roce 1768 členy městské rady a první zmíněný vydržel v této funkci přes všechny následující renovace tohoto úřadu až do shora uvedené změny podoby městské správy, ke které došlo na počátku roku 1792. Leonhard Pronhofer si navíc v letech 1773–1779 vyzkoušel i funkci primátora. Podobně na tom byl i Kašpar Schön, který od roku 1768 až do konce svého života (12. října 1791) zastával vždy post radního. Wenzl Šíma se ve lhenické městské správě objevuje poprvé v roce 1773 nejprve jako obecní starší, v dalším funkčním období pak vykonával úřad městského rychtáře, až se nakonec stal primátorem. V této funkci vystřídal Leonharda Pronhofera a zůstal v ní až do roku 1792. Jakob Migo a Franz Pinter začali od roku 1768 působit nejprve jako obecní starší, až se postu-

---

²⁹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 1, sign. I-1.

³⁰ Václav STARÝ, *Lhenice – zahrada jižních Čech (1283-1983)*, Lhenice 1983, s. 32.

³¹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16; nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

³² Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 32.

pem času propracovali mezi radní (Franz Pinter již v roce 1776, Jakob Migo pak v roce 1782).³³

Z výše uvedeného můžeme pozorovat, že se těchto pět osob podílelo na správě Lhenic bezmála pětadvacet let, přičemž rok 1782 tvořil průnik, v němž po provedené renovaci správních institucí v městečku – tehdy se stále ještě jednalo o klasický správní model složený z městské rady, městského rychtáře a obecních starších – společně utvořili sbor radních. Šestý člen, který je v tomto roce doplnil, byl Adalbert Tyrnhofer.³⁴ Ten se ve svých šedesáti letech konečně dostal mezi členy městské rady, přestože se také nejednalo o žádného nováčka, neboť již od roku 1761 pravidelně zastával post obecního staršího a v letech 1779–1782 funkci městského rychtáře. Od 30. května 1789 však přestal pravděpodobně kvůli svému pokročilému věku chodit na radnici na jednání městské rady,³⁵ takže z původních šesti představitelů městečka zůstalo pouze zbylých pět osob spolu s městským písařem. Jak už víme, 12. října 1791 opustil městskou radu i Kašpar Schön, který zemřel údajně na souchotiny. Lhenická rada zůstala nedoplněna a ze zbývajících čtyř členů se až do renovace uskutečněné na počátku roku 1792 účastnili jednání na radnici zpravidla vždy pouze tři z nich.³⁶

Nikdy v minulosti nebývalo zvykem, aby byly Lhenice spravovány městskou radou pouze o čtyřech členech. Od jejich povýšení na městečko až do roku 1761 bylo jejich vrchností ustanovováno do čela městské správy vždy dvanáct konšelů.³⁷ Tento počet nebyl náhodný. Jeho symbolika odkazovala k biblickým kořenům, neboť číslovka dvanáct je symbolem úplnosti a božího řádu. Dvanáct bylo apoštolů, Kristových učedníků. Na stránkách Písma se toto číslo vyskytuje v přeneseném významu častokrát právě v souvislosti s dobrou správou spořádané obce.³⁸ Osvícenský absolutismus Marie Terezie a jejího syna Josefa II. však tento biblický motiv přetvořil a z pragmatického hlediska začal postupně od poloviny 18. století v celozemském měřítku s reformou dosavadní podoby městské správy. Dvanáctičlenné městské rady měly být od roku 1751 reduko-

---

³³ Tomáš HUNČOVSKÝ, *Spory mezi lhenickými měšťany v 18. století*, České Budějovice 2013 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity), s. 69.

³⁴ TAMTÉŽ.

³⁵ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 29v.

³⁶ TAMTÉŽ, fol. 46v-49r.

³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3; V. STARÝ, *Lhenice*, s. 19.

³⁸ Josef HRDLÍČKA, *Měšťan*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 139-165, zde s. 147.

vány na osmičlenné,³⁹ což se ve Lhenicích projevilo při renovaci správních institucí teprve o deset let později.⁴⁰ Od roku 1768 byl sbor radních v městečku ustálen na šesti členech a v tomto duchu se nesly i další renovace až do té poslední, uskutečněné na počátku roku 1792,⁴¹ kdy se v důsledku nezavedení regulovaného magistrátu naprosto změnila celá podoba tamní městské správy.

Ačkoliv obecní inventáře z let 1742–1748 hovoří o tom, že na lhenické radnici měli tehdy uloženy „*dvoje [knihy] městské[ho] práva*“,⁴² od osmdesátých let 18. století se však v městské kanceláři mezi dalšími úředními knihami nachází už pouze jenom jeden výtisk.⁴³ Tento zákoník, sepsaný roku 1579 Pavlem Kristiánem z Koldína, se stal až do konce 18. století městské populaci kánonem, určujícím z podstatné míry způsob jejího života, chování i vzájemných vztahů.⁴⁴ Realita ale ne vždy ve všech městech umožňovala veškeré body v něm obsažené striktně dodržovat. Zákoník například doporučoval, aby k obnovám městských rad docházelo pravidelně každý rok.⁴⁵ Tato na první pohled obyčejná a srozumitelná instrukce sledovala hned tři cíle: Častými obměnami radních se mělo dosáhnout toho, aby každý, kdo tuto funkci mohl vykonávat, okusil veškeré obtíže, které její výkon provázely. Dalším záměrem bylo omezit závist ostatních měšťanů vůči radním podle zásady „když pes kost' hlože, jiní na něho vrčí dotud, až se s nimi zkouše“. Třetí úmysl sahal do svědomí samotných radních, kterým mohlo

---

³⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 221.

⁴⁰ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁴¹ TAMTÉŽ.

⁴² Srov. TAMTÉŽ, inv. č. 11, sign. II-5, fol. 1r; TAMTÉŽ, inv. č. 12, sign. II-6, fol. 1r; TAMTÉŽ, inv. č. 14, sign. II-8, fol. 1r.

⁴³ Srov. SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 195, sign. II-189, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 197, sign. II-191, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

⁴⁴ Jaromír ŠTĚPÁN, *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého*, in: K. MALÝ (red.), *Městské právo*, s. 267-277, zde s. 276.

⁴⁵ „*Konšelé toliko rok na raddě seděti mají*“; Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská Království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od M. Pavla Krystyána z Koldína*, Praha 1876, s. 13.

dlouhodobé zastávání této funkce vnuknout dojem, že se stali dědičnými pány tohoto úřadu.⁴⁶

Ve Lhenicích během 18. století však podle dochovaných, vrchností schválených návrhů nových členů městských rad pozorujeme odlišnou praxi. Radní zastávali úřad zpravidla po dobu tří nebo čtyř let.⁴⁷ Ke změně pak došlo v roce 1782, kdy se radními stali muži, o nichž se bude posléze Franz Stehlík vyjadřovat, že by za svou odvedenou práci měli skončit na šibenici a kteří svou funkci vykonávali po dobu celých deseti let! Z dosud zjištěných poznatků vyplývá, že už v 17. století neprobíhaly pravidelné každoroční obnovy městských rad ani ve větších jihočeských městech, jakými byly například sousední Netolice, Prachatice nebo České Budějovice,⁴⁸ takže Lhenice v tomto ohledu netvořily žádnou výjimku a z dlouhodobého hlediska spíše potvrzovaly pravidlo.

Když se zaměříme na personální skladbu lhenických městských rad v rozmezí let 1757–1792, dospějeme k závěru, že o nějakých přirozených a cílených obměnách jejich členů, které by měly zabránit opakování týchž osob v tomto úřadu, nemůže být absolutně žádná řeč. V roce 1761 začala v městečku úřadovat osmičlenná rada, jejíž každý člen byl součástí předchozí dvanáctičlenné rady dosazené roku 1757. Kdyby Martin Kögler tehdy nezastával funkci primátora nezodpovědně a nebyl z tohoto postu spolu s radním Kašparem Podlahou roku 1768 sesazen vrchnostenským úředníkem,⁴⁹ dá

---

⁴⁶ Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný mezi r. 1420-1620*, Díl I, Praha 1890, s. 634-635.

⁴⁷ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁴⁸ Srov. Markéta VOŘÍŠKOVÁ, *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2013 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity), s. 42; Eliška ŘEPOVÁ, *Představitelé městské správy v Prachaticích v 17. století*, České Budějovice 2014 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity), s. 69-70; Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický 74, 2005, s. 104-150, zde s. 110-111.

⁴⁹ Martin Kögler a Kašpar Podlaha byli 7. března 1768 na příkaz českokrumlovského vrchnostenského úředníka z městské rady suspendováni a oběma byl do budoucna přísně zakázán výkon tohoto úřadu. Důvod pro jejich sesazení byl uveden takový, že se rada tehdy neshromažďovala na radnici, „nýbrž byla viděna, jak pije pivo a víno u primátora Martina Köglera v jeho domě, u kterého se příležitostně jeden jako druhý a hlavně zmíněný primátor opijejí, kde potom později nevzniká nic jiného než jejich hádky, ba dokonce také opovržením hodné činnosti k naší všeobecné zlobě a zlobě všech obyvatel městečka“; T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 33-34.

se poměrně spolehlivě předpokládat, že by se tito dlouhodobí členové lhenické městské správy objevovali mezi radními i nadále.⁵⁰

Pouze v jednom jediném případě se do městské rady dostala úplně nová tvář. Jednalo se o nám již známého Leonharda Pronhofera, který aniž by v předchozích letech zastával nějakou funkci v městské správě, vyhoupl se roku 1768 okamžitě mezi radní, kde setrval až do roku 1792. Ještě než se stačil v tomto pro něho novém úřadu ohřát, byl hned v září roku 1772 vrchností ustanoven primátorem městečka. To je pozoruhodné, protože tento v podstatě neobměňovaný post (od roku 1726 do roku 1792 se v něm vystřídalo pouze 5 osob) ve Lhenicích po celé 18. století zastávaly vždy ostřílené osoby, které měly s tamní správou zkušenosti nabyté během působení mezi radními, obecními staršími či výkonem úřadu městského rychtáře.⁵¹ Jeho náhlý nástup do této funkce nám pomůže objasnit záznam tehdejšího městského písaře Jana Antonína Ortnera, který 8. září 1772 píše, že „[bývalý] primátor Simon Kigler zemřel 17. dubna tohoto roku,⁵² přičemž tuto funkci má ode dneška vykonávat s povolením milostivé pozemkové vrchnosti člen rady Leonhard Pronhofer“.⁵³ Taková byla praxe i při následujících renovacích, kdy se mezi radní dostávaly nové osoby pouze v případě úmrtí stávajícího člena městské rady.⁵⁴ Avšak o takových osobách nelze hovořit jako o nováčcích, neboť se

---

⁵⁰ Martin Kögler se objevoval v městské radě pravidelně od roku 1750, kdežto Kašpar Podlaha byl v tom samém roce ustanoven nejprve mezi obecní starší, ale už roku 1757 se dostal mezi radní, kde vydržel až do zmíněné suspendace; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁵¹ Srov. posty lhenických primátorů před nástupem do tohoto úřadu, viz T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 68-69.

⁵² V matrice je uvedeno, že Simon Kigler zemřel 18. dubna 1772; SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 157.

⁵³ „Der Primator Simon Kigler ist den 17.ten monnaths April a. c. gestorben, desten Stelle mit Bewilligung der gnädigster grund Obrigkeit, der Leonhard Pronhofer Raths Verwante bis heute administriert hat“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

⁵⁴ Touto cestou lhenickou radu postupně opouští Simon Trnka († 1773 v 64 letech), Jakob Mahel († 1777 ve 42 letech), Adam Nosek († 1779 v 56 letech) a Kašpar Schönn († 1791 v 74 letech); SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 165, 178, 184; TAMTÉŽ, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 32.

v předchozích letech nacházely buď mezi obecními staršími, nebo vykonávaly úřad městského rychtáře, takže se správou obecních záležitostí měly určité zkušenosti. Nové tváře v radě a její časté personální obměny tedy s výjimkou Leonharda Pronhofera nepřípadaly ve druhé polovině 18. století ve Lhenicích vůbec v úvahu.

Jestliže tak často docházelo k úmrtí členů městské rady, musíme se ptát, jaký byl jejich věk při výkonu této funkce. Sondu provedeme mezi „šibeniční“ radní, kteří sice společně utvořili městskou radu v roce 1782, avšak každý z nich se postupně dostal do některého z úřadů městské správy již v rozmezí let 1757–1773. Tak vidíme, že Kašpar Schönn nastoupil v roce 1757 ve svých 40 letech do úřadu obecního staršího. Mezi obecní starší se v roce 1761 dostal také pětatřicetiletý Adalbert Tyrnhofer. Leonhardovi Pronhoferovi bylo v roce 1768 šestačtyřicet let, když začal vykonávat funkci radního. V tom samém roce se mezi obecními staršími objevil třiatřicetiletý Jakob Migo a Franz Pinter, kterému bylo 44 let. Jako poslední se v roce 1773 stal obecním starším třiatřicetiletý Wenzl Šíma.⁵⁵ Jejich průměrný věk, od kterého se začali pohybovat v některém z úřadů městské správy, se tedy rovnal 38,5 roku. V roce 1782, kdy splynuli v městskou radu, byl jejich průměrný věk již 54,7 roku, přičemž nejstarší z nich dosáhl toho roku 65 let (Kašpar Schönn) a nejmladší 42 let (Wenzl Šíma). Jak už víme, proběhla další renovace představitelů městské správy až na začátku roku 1792, není proto divu, že se vzhledem k pokročilému věku již při nástupu do tohoto úřadu nedožil Kašpar Schönn konce svého funkčního období.

Poměrně vysoký věk radních nám pomohou objasnit i některé výroky kalvínského kněze Havla Žalanského. Ačkoliv je třeba jeho spis z počátku 17. století primárně chápat jako obranu vážnosti starších lidí ve společnosti, odráží přesto dobovou mentalitu, která se v epoše raného novověku k vyššímu věku vázala: „*Raddy starců jsou spasitelné. Raddami svými jak své domácí, tak i obce pěkně spravují. Solón právo vydal, aby žádný příliš mladý k auřadu neb k raddám připouštěn nebyl, byť [by] se pak dosti rozumný býti zdál. Nový kmen hojnější, ale kmen starý víno lepší vynáší. Tak mladí činí a mluví hojněji, ale staří užitečněji. Jest krásné jaro, ale užitečnější podzimek. Tak starost*

---

⁵⁵ SOA Třeboň, Sbirka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1694-1726, pag. 95, 139, 164, 178; TAMTÉŽ, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 80; TAMTÉŽ, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Ktiš 1712-1740, fol. 105r (nepůvodní dodatečná foliace).

*víc nese ovotce než mladost. Nebo[t] staří z dlouhého skúšení nabyli opatrností“.*⁵⁶ Autorita starších lidí hrála roli také při sporech mezi jednotlivými měšťany, kdy bývali často zváni k soudu jako hodnověrní svědci v případě potvrzení (či vyvrácení) nějakého dávného obyčeje, který platil za jejich života a na nějž si sami pamatovali.⁵⁷ Jejich paměť – přestože mohla být jakkoli vrtkavá, klamná, selektivní či tvárná – a na základě ní zkonstruovaná výpověď pak byla klíčová, nešlo-li v příslušných městských knihách dohledat informace, jež by pomohly konkrétní spor vyřešit. A pokud se nějaké informace přece jen našly, dávala ústní tradice psaným záznamům o minulosti smysl.⁵⁸ Předvolávání starců za svědky při rozličných sporech navazovalo kontinuálně na období středověku, kde byla tato praxe naprosto běžná, neboť starci se v tomto období těšili úctě především proto, že se na ně nahlíželo jako na prestižní a cenné nositele paměti.⁵⁹

Jestliže k výše uvedenému přijmeme dále tezi, že majetek dává do rukou zároveň i moc, pochopíme, proč se radními stali v roce 1782 právě výše zmínění muži, kteří v městečku patřili mezi nejmajetnější (o tom podrobněji v jiné kapitole). Vzhledem k tomu, že postupem času dokázali nashromáždit a úspěšně spravovat veškerý svůj majetek, získali ty nejlepší předpoklady pro to, aby byli zvoleni do městské rady a starali se tak i o obecní majetek a další záležitosti s tím spojené. Ačkoliv se vydám na tenkou plochu, odvážím se tvrdit, že ani jeden z nich jakživ nepřečetl jedinou právní knihu (kromě znalosti Koldínova zákoníku). Nemohli na to mít ani sílu, ani čas, neboť se paralelně s výkonem funkce radních starali i o svá hospodářství a provozovali jednotlivá řemesla. Městečko tedy řídili nikoliv na základě znalostí, nýbrž svých zkušeností, které získali během života. Tento dosavadní způsob městské správy se však začal rozcházet s osvícenskými plány Marie Terezie a Josefa II., kteří chtěli v rámci odstranění právních

---

⁵⁶ Hawel ŽALANSKÝ, *Knjžka O Starosti, aneb věku sesslém a ssediwém*, Praha 1610, pag. 28-29.

⁵⁷ V roce 1815 byl před lhenický městský soud předvolán osmdesátiletý Lukáš Pinter, protože „v knihách městských při jednom, ani druhém zápisu nic stranu cest podotknuto není [...], z toho čile nemohouce auřad nic prospěšného učiniti než zasloužilého v věku jsoucího a téhož povědoucího souseda Lukáše Pintera předvolati, jej na jeho dobré svědomí se otázati, zdaž by mu o tom trávníku co povědomo bylo toho správu dáti“; SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 191v; dále T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 51.

⁵⁸ Jacques LE GOFF – Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002¹, s. 468.

⁵⁹ J. LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007, s. 88-89.

rozdílů mezi jednotlivými městy postupně osadit městské úřady profesionálně vzdělanými úředníky.⁶⁰

Největší přednosti, které „šibeniční“ muže opravňovaly k tomu, aby byli roku 1782 zvoleni do městské rady, byl tedy jejich věk a s ním také spojená paměť a nabyté zkušenosti při výkonu předchozích úřadů v městské správě. Pokud k tomu připočteme ještě solidní majetkové zázemí, dostáváme profil radního ve Lhenicích v druhé polovině 18. století.

Fungování a organizaci městské správy za působení těchto radních nám pomůže vylíčit písemnost z března roku 1784, pod kterou je sice podepsán tehdejší purkmistr Franz Pinter, písmo celého textu včetně jeho podpisu však odpovídá rukopisu městského písaře Jana Antonína Ortnera.⁶¹ Z textu se dozvídáme, že Lhenice byly poddanské městečko, které spadalo pod netolické panství náležející rodu Schwarzenberků. Městskou radu tvořilo šest členů, z nichž jeden zároveň vykonával i funkci primátora. Vzhledem k tomu, že „*v tomto městečku tak často nedochází k soudním záležitostem, schází se rada jen jednou měsíčně, přičemž rovnou vybírá i kontribuci*“.⁶² Mimo těchto obvyklých zasedání se na radnici konaly další schůze pouze v případě, když do městečka dorazila nařízení od nejvyšších úřadů, které bylo potřeba publikovat obci či pokud musela rada vykonat další „nezbytné povinnosti“.

V popisu se dále uvádí, že agenda městské kanceláře byla rozdělena na čtyři oblasti. Tu první vykonával samotný městský písař, do jehož kompetence spadalo vedení městských knih a sirotčích („Pupillar“), obecních („Gemeinde“) a kontribučních

---

⁶⁰ Již roku 1749 bylo uchazečům o městské úřady doporučeno navštěvovat „*collegia juris publici et historiarum*“, od roku 1752 se stalo podmínkou pro městské syndiky (stejně jako advokáty nižších soudních instancí) tříleté studium práv a roku 1755 byly pro jmenované úředníky zavedeny povinné zkoušky z „*theoriae juris*“; P. BĚLINA, *Česká města*, s. 56.

⁶¹ SOKA Prachatic, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3. Písemnost se skládá z deseti obecných otázek, které jsou spojeny s chodem městské správy v městečku. Ačkoliv není vysloveně řečeno, komu měla být adresována, domnívám se, že vzhledem k obecnému charakteru těchto otázek (např. „*Namen des Schutz oder Grund herrens?*“) měla jednotlivá města v prácheňském kraji jejich zodpovězením podat stručnou relaci krajskému úřadu o systému a fungování tamní městské správy.

⁶² „*In diesem Markt die gericht's geschäften so oft nicht vorkommen, so werden die Rath Sitzungen monatlich nur einmahl gehalten, und zugleich die Contribution gelder eingenommen*“; TAMTÉŽ.

(„Contribution“) účtů. Rovněž měl povinnost zapisovat průběh veškerých jednání městské rady. Druhou oblast měl na starosti radní sluha, od nějž se požadovalo, aby po jednotlivcích předvolával příchozí měšťany před městskou radu a aby usnadňoval purkmistrovi jeho práci výkonem všech nezbytných náležitostí spojených s chodem tohoto úřadu. Třetí oblast zahrnovala dozor nad vězni, což měl za úkol soudní sluha neboli právní posel. Ten měl navíc dohlížet na postup stavebních prací v městečku (opravy cest, domů, novostavby) a pověřovat k tomu příslušné osoby (tesaře, zedníky atd.). Zajímavé je, že součástí městské kanceláře byl i sbor šesti obecních starších, do jehož kompetence spadal dohled nad dodržováním městského práva. Jeho členové současně zastávali i roli jakýchsi „stavbyvedoucích“, avšak pouze při udržování a opravách městských ulic.

Kromě obecních starších dostávali výše uvedení zaměstnanci městské kanceláře za svou práci služné v peněžní i naturální podobě. Městský písař si tak ročně přišel na 7 zlatých, 2 strychy žita, 3 sáhy topného dřeva a vedlejší příjem, tzv. akcidence, za potvrzení kupní smlouvy.⁶³ Na tomto místě je třeba uvést, že písař ve Lhenicích vykonával zároveň i povolání školního učitele, za což dostával ke svému platu ročně dalších 7 zlatých.⁶⁴ Od roku 1790 mu byly oba platy již stabilně zvýšeny o 6 zlatých, takže si celkem přišel na 26 zlatých.⁶⁵ Práce radního sluhu musela být minimálně svou náročností a zodpovědností obdobná té písařovy, neboť měl za ni velmi podobné ohodnocení. Jeho roční plat byl ve výši 8 zlatých, což z něho činilo po finanční stránce nejlépe hodnoceného pracovníka městské kanceláře. K této mzdě navíc dostával 3 strychy žita, 2 sáhy dříví a také jistý vedlejší příjem z každé schválené kupní smlouvy.⁶⁶ Soudní sluha si za svou funkci přišel ročně na 7 zlatých, 4 $\frac{3}{4}$ strychů žita a 2 sáhy topného dříví. Peníze byly těmto osobám hrazeny z obecních příjmů, žito pak z produkce obecních mlýnů.

---

⁶³ „Der Markt Schreiber an jährl[ichen] Stans 7 fl. an Deputat, 2 strich Korn und 3 Klaftern brenholtz, nebst vor die Ratificirung eines kauf Contracts von jeden gulden zu 1/3 kr. accidentzien“; TAMTÉŽ.

⁶⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno.

⁶⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno.

⁶⁶ „Der Raths dienner an jährl[ichen] Stans 8 fl. an Deputat, 3 strich Korn und 2 Klaftern brenholtz, dann bey der Ratificirung eines kauf Contracts von jedem gulden $\frac{1}{4}$ kr accidentz“; TAMTÉŽ, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

Pro úplnost ještě dodejme, že z obecního jmění se ročně vyplácel i vodák (1 zlatý a 10 krejcarů), dva zvoníci (každý po 3 zlatých) a hodinář (3 zlaté).⁶⁷ Ti však v relaci nebyli uvedeni, neboť se nejednalo o právoplatné zaměstnance městské kanceláře, nýbrž pouze o nižší zaměstnaneckou vrstvu, která nekonala žádné úřední úkony. Funkci hodináře navíc vykonával jako vedlejší činnost městský písař.

Klíčová je skutečnost, že členové městské rady nedostávali za výkon svého úřadu žádný plat. Pouze za post purkmistra obdržel dotyčný 2 věrtele žita, případně obdržel vedlejší příjem za schválenou kupní smlouvu ve výši 1 krejcaru z každého zlatého. Bez jakékoliv odměny se musel obejít i primátor městečka, kterému vypomáhal s řízením městského hospodářství obecní pokladník.⁶⁸ To staví městskou radu do úplně nového světla, protože těžko mohl její představitele někdo nařknout z toho, že vykonávají tento úřad pro své vlastní obohacení, když za svou práci (kromě jistých výhod ve chvíli, kdy se střídali na postu purkmistra) nedostávali žádný plat. V tomto kontextu můžeme rovnou odehnat myšlenku, že by jednotliví radní vstupovali do městské rady za účelem vlastního obohacení. Naopak je třeba chápat zastávání této funkce jako službu městečku, respektive činnost *pro bono publico*.

Finančních záležitostí se týkala také předposlední otázka, která zjišťovala, jak vysoké příjmy mělo městečko v průměru za rok. Bylo uvedeno, že zisk tvořila celková suma v hodnotě 313 zlatých a 10 krejcarů. Naproti tomu výdaje činily částku 304 zlatých a 29 krejcarů, takže celkový příjem do obecní pokladny představoval pouhých 8 zlatých a 41 krejcarů. Zde můžeme vidět, že Lhenice v roce 1784 ani zdaleka nedosahovaly stanovenou hranici hospodářského přebytku ve výši minimálně 450 zlatých, která byla podmínkou pro zavedení regulovaného magistrátu,⁶⁹ ačkoliv v aktivech mělo městečko 2 656 zlatých a 15 krejcarů.

Při čtení této relace a procházení obecních účtů z osmdesátých let 18. století je zajímavý fakt, že nenalezneme žádnou zmínku o městském rychtářovi. Ten samozřejmě v městečku působil a do jeho kompetence spadaly veškeré záležitosti týkající se pořádkové služby. Přesto se zdá, že ani on nedostával za svou funkci žádný plat. Z tohoto ohledu se muselo jednat o naprosto neoblíbený úřad, neboť to byl právě městský rych-

---

⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno.

⁶⁸ „Die gemeinde Wirtshaft besorget der Primator mit dem gemein Cassierer [...] ohne beziehung einiger belohnung“; TAMTÉŽ, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

⁶⁹ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 224.

tář, kdo se v rámci udržení veřejného pořádku často dostával do konfrontace s dalšími obyvateli městečka při řešení jejich vzájemných sporů. Jestliže nebyl za tuto práci navíc ani nijak odměněn, mohlo být jeho jedinou motivací při výkonu tohoto úřadu vědomí, že zastává veřejnou funkci a slouží dobré věci. Výmluvná je výpověď lhenické rychtáře Jakoba Köglera, který na sebe při soudním řízení, jež se konalo na lhenické radnici v pondělí 23. června 1788, prozrazuje, že předešlý den měl během zásahu vůči jednomu tamnímu výtržníkovi strach o své zdraví.⁷⁰ O necelý měsíc později byl skrze stížnosti městské obce z rychtářského úřadu odvolán.⁷¹ Jakob Kögler se do funkce městského rychtáře dostal v roce 1782 při tehdejší renovaci správních institucí v městečku a vydržel v ní po dobu šesti let. Prakticky po celé 18. století můžeme sledovat, že se jednalo z hlediska personálního obsazení o nejproměnlivější instituci městské správy ve Lhenicích. V rozmezí let 1726–1792 se v tomto úřadu vystříдалo deset různých osob, což je pro srovnání dvakrát více než počet primátorů v tom samém období.⁷²

Uprázdňení rychtářského úřadu vyřešila městská rada v březnu roku 1789, kdy se při jednání na lhenické radnici usnesla, že by „*za dobré bylo[,] by Politzey sousedské Comissaři ustanoveni byli[,] by se tím lépe nařízený věci vyplňovaly[,] jakož i také bezbožnosti přetrhovaly a Ma[gistr]atu*⁷³ *vše ohlásiti hleděli*“.⁷⁴ Návrh byl schválen a sbor „policejních komisařů“ tehdy utvořili Jan Houška, Vojtěch Kindlmann, Wenzl Rubentzer, Michal Kohout a Karel Šíma. Tato skupina složená z lhenických měšťanů fungovala jako náhrada za úřad městského rychtáře, který zůstal od odvolání Jakuba Köglera až do počátku roku 1792 neobsazen.

Tímto samosprávným krokem tehdy ještě stále kompletní městské rady se pomalu dostáváme opět k výroku Franze Stehlíka, jenž bude její zbylé představitele „posílat“ po jejich odchodu z funkce na počátku roku 1792 na šibenici. Městskou radu musíme chápat jako orgán, kterému příslušela hlavní výkonná a soudní moc nad celou obcí. Čím déle však byli její členové ve funkci, tím častěji se proti nim stupňovaly slovní útoky od

---

⁷⁰ T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 58.

⁷¹ „*Der Richter Jakob Kögler ist wegen wieder ihre beshwerden von der gemeinde durch dem Tit. herrn hofrath abgesetzt*“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

⁷² TAMTÉŽ, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁷³ V jednotlivých zápisech se vyskytovalo ve Lhenicích prakticky po celé 18. století označení městské rady jako „vzácný magistrát“, jednalo se však pouze o synonyma.

⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 28v.

některých osob. Je to logické, městská rada vykonávala v městečku zároveň i roli městského soudu, který v konečné fázi rozsuzoval nejrůznější spory mezi jednotlivými měšťany. A ačkoliv se radní snažili držet podle zásady obsažené v Koldínově zákoníku, která je nabádala, aby byli v úloze soudců více nakloněni „*k milosti a k slitování, nežli k přísnosti*“, ⁷⁵ museli občas některé spory rozhodnout v neprospěch jedné strany, čímž si nepřímou vytvářeli potencionální nepřátele. ⁷⁶ Stejně tak se mohlo některým měšťanům přičítat samotné vykonávání úřadu v podání jednotlivých radních, což jim posléze dávali patřičně najevo.

V lednu roku 1788 městská rada potrestala Franze Stehlíka, Melchiora Pintera, Vojtěcha Kindlmana, Jana Houšku a Karla Šímu třídenním vězením, protože jménem celé „*počestné obce*“ přednesli, že se nadále odmítají skládat na peněžní sbírku na živobytí lhenického faráře Vojtěcha Tomského. Radní tehdy argumentovali tím, že „*tu mzdu p[ana] faráře ne oni, nýbrž naši předkové s celou osadou začali[,] proto [a]by svého vlastního faráře míti mohli a tudy jemu k jeho uživení oněch 100 zl[atých] zbirky jakž repartirováno celá osada dávati se podvolili*“. ⁷⁷ Kritici této sbírky nakonec souhlasili s tím, že se bude pokračovat ve vybírání peněz na obživu faráře, avšak na radě si vymohli, aby jim farář dopředu vždy písemně ohlašoval konání týdenní mše.

O půl roku později, 22. června 1788, došlo ve Lhenicích k nejzávažnějšímu konfliktu, který citelně otrásl autoritou městské rady. Tehdejší purkmistr Jakob Migo byl jedním opilým měšťanem, jehož zrovna uvrhl do vězení pro rušení nočního pořádku, na veřejnosti označen jako „*zloděj a kurva*“. Toto nařčení se z jeho osoby samozřejmě přelévало i na městskou obec, neboť jako hlavní představitel městské správy reprezentoval navenek celé městečko. Událost způsobila rozruch i v okolí Lhenic a hned o týden později žádali na lhenické radnici tři obecní starší sesazení Jakoba Miga z jeho úřadu. Jako důvod uvedli, že ze sebe stále nedokázal „*odstranit*“ nectné řeči, což jim bylo stále předhazováno i v okolních městech a vesnicích. Celý případ museli vyřešit až vrchnos-

---

⁷⁵ J. JIREČEK (ed.), *Práva*, s. 21.

⁷⁶ Na přístupy městské rady při řešení jednotlivých konfliktů mezi lhenickými měšťany v rozmezí let 1733-1775 jsem se snažil poukázat ve své bakalářské práci; T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 38-56. Snaha radních vyřešit spor spíše přátelskou smlouvou či dohodou před udělením sankcí pak pokračuje i po roce 1775, jak dokládají rozsudky vyřčené nad znesvářenými stranami, které jsou obsažené v radním protokolu z let 1786-1817; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16.

⁷⁷ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 16v.

tenší úředníci, kteří situaci v městečku uklidnili a purkmistrovi navrátili jeho ztracenou čest.⁷⁸

V květnu 1789 musel hájit svou čest pro změnu radní Franz Pinter, který ačkoliv byl označován jako „*povážlivý a dobrý hospodář*“, nevyhnul se slovním útokům Jana Nobise. Tyto nářky se však ukázaly jako neoprávněné, proto se musel Nobis radnímu omluvit a poseděl si jeden den ve vězení.⁷⁹

Nákladná a nepopulární válka s osmanskou říší, kterou císař Josef II. zahájil na konci své vlády,⁸⁰ se promítla i do života lhenických měšťanů. Dva měsíce po incidentu s Janem Nobisem obviňovala Marie Schönnová toho samého radního, že jeho vinou byl její syn Josef Pinter naverbován do armády, za což o něm po lhenických ulicích šířila samé urážky. Skutečnost však byla taková, že zrovna ve chvíli, kdy se Franz Pinter nacházel u Direktoriálního úřadu v Netolicích, kde žádal, aby „*tak mnoho rekrutů na městečko se nevypisovalo*“,⁸¹ proběhl ve Lhenicích nábor branců, mezi nimiž se nacházel i Josef Pinter. Radní za Josefa Pintera posléze ještě orodoval a snažil se ho této povinnosti „*skrz jeho mladost*“ zbavit, avšak mladík byl uznán schopným vykonávat tuto službu. Stesk matky přetavený ve výčitky vůči radnímu se dostal až před městský soud, kde se samozřejmě veškeré nadávky ukázaly jako neopodstatněné. Sama Marie Schönnová přiznala, že radnímu nechtěla nijak ublížit, nýbrž „*to všechno z lítosti a zlosti činila*“.⁸²

Na obranu členů městské rady je tedy třeba říct, že všechny výše zmíněné nářky byly zpravidla vyslovené neprávem. Žádný z kritiků nedokázal při soudním řízení předložit hmatatelné důkazy, které by vypovídaly proti radním a prokázaly jejich vinu. Naopak je z jejich úst slyšet lítost a omluva, že urážky pronesli v opilosti či zlosti. Přesto tímto způsobem vnášeli do ovzduší jistou míru napětí a podlamovali tak autoritu nejvýznamnějšího úřadu městské správy.

O tom, že se radní snažili konat své úsilí v rámci spravedlnosti, svědčí i případ ze září roku 1790. Člen rady Jakob Migo tehdy vznesl při jednání na radnici žádost, aby mu byl připsán k jeho majetku rybník Víta Syrůčka, od něhož ho vyhandloval. Vít Syrůček však s právoplatností tohoto obchodu nesouhlasil, protože se uskutečnil „*při*

⁷⁸ Celý případ podrobně T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 56-61; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 22v-26r.

⁷⁹ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 30r.

⁸⁰ J. PÁNEK – Oldřich TŮMA a kol., *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 214.

⁸¹ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 31v.

⁸² TAMTÉŽ.

truňku“. Na základě těchto okolností dali zbylí radní Syrůčkovi za pravdu a Migovi nárok na tento rybník odepřeli, čímž fakticky rozhodli proti svému kolegovi.⁸³

S vědomím výše uvedeného se nyní můžeme konečně přenést na lhenickou radnici, kde proti sobě stanuli během soudního řízení 15. dubna 1792 na obžalované straně Franz Stehlík, na žalující straně bývalí radní Jakob Migo, Leonhard Pronhofer, Franz Pinter a Wenzl Šíma. Změna v podobě městské správy ve Lhenicích určila, že kolegium představitelů městečka a tím pádem i městského soudu bylo složeno z městského rychtáře Josefa Podlahy a dvou obecních starších – Melchiora Pintera a Karla Kiglera. Franz Stehlík očerňoval již delší dobu bývalé radní „*rozličnými a nedovolenými, nepatřícími a hanlivými řečmi*“,⁸⁴ přičemž v domě rychtáře dodal, že by si „*předešlý vzácný magistrát za jeho [odvedenou] práci nic jiného nezasloužil než šibenici*“.⁸⁵ Nebudeme nyní sledovat příčiny vzniku tohoto konfliktu, ale podíváme se na to, co dalšího nám vypoví o fungování a výkonu městské správy ve Lhenicích na konci 18. století. Bývalí radní předně argumentovali tím, že za „*času auřednictví svého mnohými obtížnostmi a dílem k skáze svého vlastního hospodářství [svůj úřad] věrně konali a zastávali*“.⁸⁶ To dává smysl, víme-li, že radní nedostávali za funkci v městské radě žádný plat, a že doba věnovaná všem záležitostem spojeným s výkonem tohoto úřadu je obírala o čas, který by jinak mohli věnovat správě svých hospodářství.

Další argument, který hrál v jejich prospěch, zněl tak, že „*jak od milosti[vé] vrchnosti[,] tak také celé počestné obce za jich věrné a upřímné starostlivé práce při novém vyzdvižení Ma[gistra]tu jim slušně poděkováno, poněvadž vše dobré naleznuté bylo, tázán co tehdy on sám [Franz Stehlík] jediný z obce proti vejš jmenovaným pánům maje, že tak nedovoleným způsobem o nich nějaké oplzlé řeči mluvíti a jich čest a dobré jméno valchovati se osměluje*“.⁸⁷ Tímto výrokem bylo demonstrováno, že bývalí radní měli oporu nejen mezi ostatními příslušníky obce, ale i u samotné vrchnosti, která jejich úřadování shledala jako uspokojivé. Franz Stehlík se najednou ocitl sám proti všem.

Na podporu předešlé rady vystoupili i Michal Kohout a Wenzl Rubentzer, muži, kteří byli před třemi lety ustanoveni na místa „*policejních komisařů*“ místo odvolaného

---

⁸³ TAMTÉŽ, fol. 40r.

⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. 51v.

⁸⁵ TAMTÉŽ, nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 51v.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

rychtáře Jakoba Köglera. K nim se přidal ještě Karel Mahel a Josef Kril. Společně sepsali již 21. února 1792 jakousi „petici“, v níž se stavěli na stranu bývalých radních a v případě potřeby byli připraveni svědčit, že Franz Stehlík zmíněné řeči opravdu pronášel.⁸⁸

Na základě výše zmíněných důkazů nakonec městský soud rozhodl celou při ve prospěch bývalých radních, kteří tímto způsobem obhájili nejen svou čest, ale i odvedenou práci během úřadování. Franz Stehlík *„na uctivou žádost u žalujících pánů sobě to vyžádal[,] že jemu ta potkaná chyba protehdáž se odpouští, že on dle uznání vzát[cného] místního práva jménem pokuty 3 kop k depositi vzá[cného] práva a 3 denním arestem trestán, žalující pány veřejně odprosiť a za odpuštění žádati povinen bude, což on v své chyby uznalý vyplniť“*.⁸⁹ Tímto rozsudkem se definitivně uzavřela kapitola za městskou radou, která se podílela na správě městečka bezmála deset let. Spolu se čtyřmi bývalými radními odešel ze lhenické radnice i klasický model městské správy, který se dotvořil v pohusitském období a fungoval v českých zemích přibližně po dobu třech staletí.

---

⁸⁸ TAMTÉŽ, nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 51v.

3. Městečko na přelomu 18. a 19. století

O dobách, které nám předcházely, můžeme mluvit pouze na základě svědectví. Žádný egyptolog neviděl Ramesse, stejně jako žádný odborník na napoleonské války neslyšel dělostřelbu u Slavkova.⁹⁰ Ani já jsem nikdy nezahlédl tváře lhenických měšťanů, kteří žili v městečku na přelomu 18. a 19. století. Nikdy jsem na vlastní oči nespátřil budovu bývalé radnice, na jejímž místě byla v roce 1815 dostavena radnice nová, která ve Lhenicích stojí dodnes. Přesto vím, že existovala a dokážu si udělat poměrně jasnou představu o jejím vybavení a rozčlenění na jednotlivé místnosti. Právě na základě dochovaných pramenů z tohoto období můžeme městečko znovu „postavit“ a znovu „vzkřísit“ obyvatele, kteří zde tehdy žili. Už nikdy se jim sice nepodíváme do jejich tváří, můžeme však nahlédnout do jejich příbytků, představit si jejich každodenní život či konkrétní jednání v určitých situacích. Nebudeme však sledovat dopodrobna případy, v nichž tito měšťané vybočili porušením daných norem z očekávaného vzorce chování, čímž se zápisy s jejich jmény dostaly do příslušných knih. Naopak se detailně zaměříme na to, co nám tyto prameny sdělují jaksí mimoděk. Na základě těchto a dalších informací se pokusíme odhalit opravdu skutečný život lhenických měšťanů, aby nám skrze něj podali svědectví o své době.

3.1. Krajina v okolí městečka

Než však uvedeme obyvatele městečka znovu do pohybu, musíme si nejprve vymezit prostor, v němž tito měšťané pobývali převážnou část svého života. Z konce 18. století pochází poměrně detailní popis městečka, který nám zanechal Jaroslav Schaller ve svém třetím díle *Topografie des Königreichs Böhmen*,⁹¹ věnovaném prácheňskému kraji. Jeho poznatky posléze takřka doslovně přejal a v obecní kronice doplnil Václav Schön, jenž začal působit v městečku od roku 1817 jako městský písař a tudíž byl s tamním prostředím důkladně obeznámen. Jejich svědectví nám poslouží k přiblížení vnější podoby městečka na přelomu 18. a 19. století.

---

⁹⁰ Marc BLOCH, *Obrana historie aneb historik a jeho řemeslo*, Praha 2011, s. 62.

⁹¹ Jaroslava SCHALLER, *Topografie des Königreichs Böhmen, Dritter Theil, Prachiner Kreis*, Praha a Vídeň 1790.

„Lhenice leží na návrší mezi pohořím a lesy“,⁹² začíná svůj popis Schaller a mají „své položení v prácheňském kraji, na pomezí kraje budějovického“,⁹³ doplňuje jej Schön. Máme před sebou městečko, které je na západní straně schováno pod pásem zalesněného pohoří s názvem Hora, jehož nejvyšší vrchol Stráž dosahuje výšky 742 m. n. m. Lesní porost obklopuje Lhenice dále ze severní strany a tvoří tak kolem městečka téměř jakýsi půlkruh. Nenachází se však v bezprostřední blízkosti jednotlivých stavení, neboť mezičlánek mezi městečkem a lesy vyplňovaly pole a louky lhenických měšťanů, přičemž na kopci podél okraje zalesněného pohoří se táhlo obecní pastviště. Do těchto míst vyháněli dva obecní pastýři dobytek,⁹⁴ který vedli skrze městečko za doprovodu troubení.⁹⁵ Nejednalo se však o jednoduchý úkol, neboť stádo dobytka působilo během svého přesunu nejen hluk, ale občas i škody v okolních zahradách a loukách, kde okusovalo trávu a převislé stromy. Při každém zatroubení se zvířata navíc děsila a rozutíkala do všech stran. Obecní pastýři měli svou práci ztíženou o to víc, že dobytek museli vést do kopce, neboť městečko neleží v rovině.

Základem půdorysu Lhenic bylo zřejmě od středověké lokace nevelké obdélné náměstí, kudy procházela dálková cesta z Českého Krumlova do Netolic a jehož severní stranu tvořil kostel.⁹⁶ Výstavba dalších domů však neprobíhala rovnoměrně do všech směrů od této plochy. Budovy naopak přibývaly v pravidelném sledu podél dvou cest výš a výš do kopce směrem na západ k shora uvedenému pohoří, pod nímž se nacházelo pastviště. Třetí zastavěná cesta směřovala od náměstí na sever směrem k Hradcům. Tak zůstalo náměstí na přelomu 18. a 19. století nezvykle na okraji městečka a nikoliv v jeho středu.

Jak už bylo řečeno, okolo městečka se v té době nacházely pole a louky v majetku jednotlivých měšťanů. Půda je však v této oblasti nekvalitní – „na větší díl jest hlínovatá a písečná, [...] jest ale více špatná nežli prostřední“,⁹⁷ a přestože tamní obyvatelé

---

⁹² „Elhenitz, Lhenicze, Lehnice, Lhenicum [...] liegt auf einer Anhöhe zwischen Gebirg und Waldungen“; TAMTÉŽ, pag. 114.

⁹³ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 1r; digitalizováno na webových stránkách <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/3> (stav k 4. 2. 2015).

⁹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5.

⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 18v-19r.

⁹⁶ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, III, Praha 1998, s. 410.

⁹⁷ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 4r; digitalizováno na webových stránkách <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/6> (stav k 5. 2. 2015).

vynakládali veškeré úsilí na její zúrodnění, mívali z ní zpravidla naprosto minimální výnosy. Nic jiného jim však nezbyvalo, protože jejich hlavní obživa spočívala vedle provozu konkrétního řemesla především v zemědělství.⁹⁸

Krajinu v okolí městečka dotvářel potok, v němž se proháněli pstruzi a raci, oproti minulým dobám však v mnohem menším počtu. Potok, který Václav Schönň pojmenovává Rapačov,⁹⁹ roztáčel kola dvou lhenických mlýnů, jež se nacházely neda- leko na východ od městečka. První z nich, nazývaný jednoduše Obecní mlýn, stál „*blíž pěšinky k Budějovicům*“.¹⁰⁰ Ten byl v roce 1788 prodán za 1335 zlatých a 3 krejčary podle emfyteutického práva Janu Kleinovi, který vykonával mlynářské řemeslo ve For- kově mlýně u Kralovic a lhenický mlýn zakoupil pro svého syna Martina.¹⁰¹ Jan Klein získal lhenický obecní mlýn v dražbě.¹⁰² Rod Kleinů si mlýn podržel po celé námi sle- dované období a ještě v roce 1816 se na dochovaných výkazech obecních mlýnů nalézá jejich jméno.¹⁰³ Podobně byl na tom i druhý, tzv. Mášlovský mlýn, který nesl svůj ná- zev podle svého stavitele Martina Mášla, jenž jej zbudoval směrem na Netolice poblíž samot v Brusné v roce 1755.¹⁰⁴ I rod Mášlů se nepřetržitě držel na tomto mlýně ještě v roce 1816.

Produkce obou obecních mlýnů byla klíčová i pro představitele lhenické městské správy, neboť část z ní putovala jako odměna v naturální podobě právě jim za výkon jejich funkcí. Vyjma městského rychtáře (v postavení policejního dozorce – do roku 1788) a hajných byli na přelomu 18. a 19. století touto formou odměňováni všichni, kdo

---

⁹⁸ „*Die Bürger [...] suchen ihre Nahrung nebst dem gewöhnlichen Stadtgewerbe, und verschied- ene Kommercialerzeugnissen, hauptsächlich in dem Ackerbau*“; J. SCHALLER, *Topografie*, pag. 115.

⁹⁹ Popis potoka pravděpodobně odpovídá Bezdrevskému potoku, který se s Rapačovem stéká nedaleko Hrbova. Podle dobového úzu byl však potok nazýván jednoduše jako Rapačov.

¹⁰⁰ SOKA Prachatic, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 4v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/6> (stav k 16. 2. 2015).

¹⁰¹ TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 131r.

¹⁰² „*Při kteréžto licitaci oni obecní mlynáři Jan Klein a Matěj Mášl a sice žádný jiný mimo z počestné obce se najíti dali, a tak ona licitace své skončení v radním domě zdejší vzala a posledně on mlejn na Jana Kleina připadl*“; TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 20v.

¹⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 4v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/6> (stav k 16. 2. 2015).

se nějakým způsobem podíleli na správě městečka. Nic na tom neměnila ani změna podoby tamní městské správy uskutečněná na počátku roku 1792, která, jak ještě uvidíme, měnila chod městské správy pouze povrchově, nikoliv v jejím jádru. Roční odměnu z mlýnů – především žito – tedy dostávali všichni radní za výkon postu purkmistra, v němž se během roku vystřídali (od roku 1792 pak městský rychtář a dva obecní starší jako hlavní správní představitelé městečka), městský písař i školní učitel (což byla ve Lhenicích jedna a tatáž osoba odměňovaná *de facto* za každou funkci zvlášť), pomocník učitele, hodinář, radní sluha, vodák, dva ponocní, dva obecní pastýři a soudní sluha.¹⁰⁵ Největší množství žita ze všech výše uvedených dostávali za svou práci obecní pastýři a to v takové míře, že jejich odměna byla oproti ostatním několikanásobně vyšší.¹⁰⁶

3.2. V lesích

Další odměna v naturální podobě, kterou někteří představitelé městské správy dostávali za výkon svých funkcí, bylo topné dřevo. Lesy okolo městečka nedotvářely pouze vzhled krajiny, ale závisel na nich také život samotných měšťanů, kteří potřebovali především v zimě ve svých obydlích teplo. Kdybychom mohli jedinou ranou porazit všechny stromy v lesích okolo městečka, uviděli bychom náhle v těchto místech hemžit se plno lidí – od těch, kteří zde nedovoleně sbírají větve a kletí, až po hajné, kteří mají těmto sběračům v jejich činnosti zabránit. Jestliže se po městečku rozléhal zvuk volských rohů, když obecní pastýři vyháněli dobytek na obecní pastviště pod lesem, pak z lesa se ozývaly údery seker, když zde káceli tesaři dříví. Tak tomu bylo např. v roce 1800, kdy v obecním lese po dobu třiceti dnů kácel tesař Johann Čondl se svými tovaryši stromy, z nichž posléze zbudovali vodárnu a dřevěné trubky, které měly vést vodu ze Svatojánského rybníka, ležícího nad městečkem, do nově postavené kašny na lhenickém náměstí.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Srov. výkazy obecních mlýnů z let 1785-1804; TAMTÉŽ, inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5.

¹⁰⁶ V roce 1800 byly jednotlivé odměny následující: 1) členové městské rady (městský rychtář a dva obecní starší) každý po 2 stryších žita, 2) za funkci městského písaře a školního učitele dohromady 6 strychů žita, 3) pomocník školního učitele 1 strych žita, 4) radní sluha 3 strychy žita, 5) vodák 2 strychy žita, 6) hodinář 2 strychy žita, 7) ponocní 2 strychy žita a 1 věrtel pšenice, 8) obecní pastýři 17 strychů, 1 věrtel a 1 mírku žita, 9) soudní sluha 4 strychy a 3 věrtel žita; TAMTÉŽ.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 667, sign. III-F-6, kart. č. 5.

Nedovolenému sběru a kácení dříví v obecních lesích se snažila městská rada zamezit už v roce 1744, kdy byla vydána směrnice, která obsahovala stanovené výše sankcí za jednotlivé typy lesního porostu, jež by z lesa zmizely.¹⁰⁸ Jak víme, hajní neměli za svou funkci žádnou pravidelnou odměnu. Přesto byli k výkonu svého úřadu motivováni alespoň tím, že za dopadení určité osoby při krádeži dřeva dostali třetinu z celkové výše stanovené pokuty, zbylé dvě třetiny pak šly do obecního důchodu.¹⁰⁹

V roce 1771 proběhl ve Lhenicích s obecními lesy experiment, který však neměl dlouhého trvání. Městská rada tehdy rozdělila na žádost městské obce lesy na jednotlivé díly mezi lhenické měšťany. Všichni byli vesměs nabádáni, aby svou část lesa užívali skromně a šetrně, pokud by však „*někteří přece buďto soukromě nebo veřejně svůj díl lesa přílišně vysekával a planil, v tom pádu hned své právo svého dílu lesa tratiti má*“.¹¹⁰ Přestože obecní lesy ztratily svůj obecní charakter a jejich jednotlivé části se staly soukromým majetkem lhenických měšťanů, bylo stále myšleno na odměnu pro zaměstnance městské kanceláře i zásobování obecních stavení dřevem. Každoročně mělo být odvedeno městskému písaři za výkon tohoto úřadu včetně funkce školního učitele 6 sáhů topného dříví, radnímu sluhovi 2 sáhy topného dříví a soudnímu sluhovi také 2 sáhy topného dříví. Dřevo pro jednotlivá obecní stavení se mělo kupovat z peněžní sbírky, do níž měl přispívat každý měšťan, který svůj majetek rozmnožil o získanou část lesa.¹¹¹ Rozčleněné lesy v okolí městečka se tak od této chvíle staly soukromým majetkem, který si měl každý majitel střežit sám, proto z lhenické městské správy zmizel úřad obecního hajného. Ne však nadlouho.

Celý podnik spočívající v rozkouskování obecních lesů mezi jednotlivé měšťany trval velmi krátce. Už během přerozdělování vyjádřila městská rada pochybnost o správnosti tohoto opatření. Především nevěřila, že tímto způsobem dojde k omezení krádeží a škod v okolních lesích. A pokud by se situace nezlepšila, byla připravena „*v brzkém čase [...] tož lesů obecních rozdělení zrušiti a v předešlej způsob pod obecního*

---

¹⁰⁸ „*Za jednu lati 3 kr[ejcarů], za lemíz 9 kr[ejcarů], za podlážnici 18 kr[ejcarů], za hůlky na hradvu [plot] za jednu každou po 1 kr[ejcaru]. Kdokoliv skrze hajného v tom postižen bude, nejenom toliko jak vejš psáno jest, ale nýbrž ještě k tomu trojnásobně více dle uznání Magistrátu a podle učiněnou škodu pokutu složití musí*“; TAMTÉŽ, inv. č. 77, sign. II-71, fol. 4r-4v.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. 4v.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, fol. 26v.

¹¹¹ TAMTÉŽ.

hajnýho obrátiti“.¹¹² To se také stalo hned o dva roky později, kdy městská rada ustanovila do funkce sedm hajných (Jakub Gregora ml., Jan Houška, Jan Königsreiter, Kašpar Kindlmann, Matěj Simota, Dominik Šíma a Matěj Mášl), kteří měli každý den bedlivě střežit a procházet obecní lesy. Znovu se obnovila směrnice z roku 1744, v níž byly stanoveny výše pokut za jednotlivé typy zcizeného dříví.¹¹³

Zdá se, že pro zvolení do funkce hajného nemusel mít dotyčný žádné zvláštní předpoklady. Pouze stačilo, jednalo-li se o příslušníka městské obce. Volba pravděpodobně brala v potaz také praktické hledisko, neboť pro hlídání tzv. Salátovského lesa, který se nacházel v okolí Brusné – to znamená přibližně 2 km od městečka –, byl za hajného vybrán tamní mlynář Matěj Mášl, který sídlil v Mášlovském mlýnu nacházejícím se v bezprostřední blízkosti lesa.

Přísaha, kterou hajní posléze složili, vypovídá o tom, že náplní jejich práce bylo především zamezit škodám v obecních lesích a při dopadení škůdce jej okamžitě ohlásit městské radě.¹¹⁴ Hajní měli lesy procházet nejen během dne, ale i v noci, což se jevilo jako takřka nemožné, protože vedle výkonu této funkce se museli starat i o své živobytí. V roce 1786 si městská rada předvolala hajné na radnici, kde jim nařídila, aby obecní lesy procházeli ještě častěji než doposud. Ti přislíbili, že tak učiní, ale zároveň si stěžovali, že „oni dnem i nocí v lese býti nemohou, a tudy za škodu státi v stavu nejsou, poněvadž svou živnost vyhledávati musejí“.¹¹⁵ Nic naplat, přestože hajní přislíbili bedlivější dohled nad obecními lesy, problémy stále přetrvávaly. Nešlo však pouze o krádeže dře-

---

¹¹² TAMTÉŽ, fol. 26v-27r.

¹¹³ TAMTÉŽ, fol. 35v.

¹¹⁴ Znění přísahy lhenických hajných z roku 1773: „*Já, n[iže] n[adepsaný] přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a bez hříchu prvopočátečního neposkvrněně počatej Panně Marii a všem božím milým svatým, že chci s pomocí boží mně svěřené obecní lesy věrně a spravedlivě hájiti a opatrovati. Tak by od jinšího, ani ode mě a mých svěřených škoda se nečinila, a pokudž bych dle možnosti mé, jednoho neb druhého, slovem kohokoliv, jakýmkoliv způsobem na obecních lesův škodu činícího dopadl, takového i od téhož podstatu učiněné škody ihned bez ohledu tu kde náleží oznámiti a vyjeviti, však naproti tomu nikdy, coby křivého a od pravdy vzdáleného, následovně proti tuto mě přítomné přísaze protivné a škodlivé bylo, vymejšlovati ani činiti, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená.*“; TAMTÉŽ, fol. 35v-36r.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 2v.

va, ale i o pasení kozích stád v lesích, která ničila především mladé stromky.¹¹⁶ Hajní navíc čelili za ohlášení krádeže slovním útokům od přistižených osob, což je mohlo znechutit až do té míry, že chtěli ze své funkce odvolat.¹¹⁷ V roce 1809 se na lhenické radnici sešla městská rada s celou městskou obcí, kde opět projednávaly záležitosti spojené se škodami a nedovoleným kácením v lesích. Z jejich jednání nakonec vzešlo ustanovení, jež bylo oproti směrnicí z roku 1744 mnohem přísnější, neboť peněžní sankce za zcizené dříví z obecních lesů se vyšplhaly řádově do výše několika zlatých.¹¹⁸

3.3. Na polích a loukách

Pokud se lheničtí měšťané chtěli dostat do lesa nebo naopak z lesa zpátky do svých obydlí, museli projít přes louky a pole, jež se rozprostíraly v bezprostředním okolí městečka. Ještě než se podíváme do jeho nitra, musíme se zastavit i v těchto místech, protože právě zde tamní obyvatelé trávili mimo zimní období nemalou část dne. Jak už nás o tom zpravil Jaroslav Schaller, hlavní obživa lhenických měšťanů spočívala především v zemědělství.¹¹⁹ Obzvláštní péči tedy věnovali svým polím, která však „*dílem do prostřední, větším ale dílem do poslední třídy náleží*“.¹²⁰ Nekvalitní půda, malá úroda. Přesto lheničtí měšťané nad tímto stavem nelámali hůl a snažili se z polí v okolí městečka vytěžit maximum. V květnu roku 1786 dokonce přestali vykonávat vrchnostenské nařízení týkající se opravných prací na cestách a silnicích do té doby, než byli hotovi

---

¹¹⁶ TAMTÉŽ, fol. 20r.

¹¹⁷ Viz případ z roku 1793, kdy obecní hajný Karel Mahel žádal městskou radu, aby jej zbavila funkce hajného kvůli pomluvám, které o něm šířil Vavřinec Trnka. Toho hajný přistihl, když v obecním lese pokácel dva stromy. TAMTÉŽ, fol. 67v.

¹¹⁸ „1) Kdoby v obecním lese opovážil se stromu utít a neb odcizit, za takovou on bez všeho ohledu a slevuňku k důchodu obecnímu jménem pokuty povinen složit bude 5 zl[atých], 2) za 1 podlážnici 3 zl[até] 15 [krejcarů], 3) za 1 krokev 2 [zlaté], 4) za 1 lemíz 1 [zlatý] 20 [krejcarů], 5) vostrev která k našemu zrostu slouží 45 [krejcarů], 6) malá [která k našemu zrostu slouží] 30 [krejcarů], 7) kdoby 1 fůru stila [= stelivo] sekané postižen byl 3 zl[até], 8) za březovou 5 [zlatých], 9) za 1 fůru strouhanky 2 [zlaté] 15 [krejcarů], 10) za 1 kuši 1 [zlatý], 11) za břemeno 1 [zlatý] 15 [krejcarů]“; TAMTÉŽ, fol. 173r.

¹¹⁹ J. SCHALLER, *Topografie*, pag. 115.

¹²⁰ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 4r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/6> (stav k 21. 2. 2015).

s jarní setbou.¹²¹ V květnu o rok později se prostřednictvím městské rady obrátili s prosbou na zástupce své vrchnosti do Netolic v té samé záležitosti, přičemž argumentovali, že „*nyní mnoho práce až posavade v poli máme, žádáme by [...] od strany některých vesnic se nám nějaká pomoc [k opravě okolních silnic a cest] udělila*“.¹²²

Důležitost polí a luk pro jednotlivé měšťany vyvstane na povrch o to víc, zaměříme-li se na sociální interakci, k níž v těchto místech docházelo. Když se 5. června roku 1806 vydal městský písař Jan Ozner mimo městečko shánět pastýře, uviděl, jak Jan Hart pase voly na poli lhenického faráře. Rozruch, který propukl, jakmile jej začal z tohoto pole odhánět, zapříčinil, že „*plno lidí se zdvihlo a od práce své přestali*“.¹²³ Vidíme, že na loukách a polích se to během dne hemžilo lidmi. Nebyli zde pouze hospodáři, kteří se starali o zúrodnění svých polí, případně na loukách pásli dobytek. Lze tu pozorovat i pohyb žen a dětí. Hospodáři často využívali právě své děti k tomu, aby vyháněly dobytek na pastvu a během dne se o něj staraly. To se samozřejmě nelíbilo lhenickému učiteli, který si ke konci 18. století městské radě opětovně stěžoval na špatnou školní docházku a na to, že se děti nacházely místo ve škole na loukách, kde pásly dobytek.¹²⁴

S pasením dobytka však byly mnohdy spojeny určité potíže. Nejednou se měšťané obraceli na městskou radu s tím, že jim někdo vypásl jejich louku. Viník byl přitom často dobře znám, protože na polích se nacházelo vždy více lidí, kteří se stávali zároveň i potencionálními svědky. V roce 1787 si Josef Trnka a Kašpar Majer stěžovali, že „*jim Karel Šíma na jejich loukách s pasením škodu činí, což oni již skrz celých 5 let snášejí a žádné polepšení na něm nenalézají*“.¹²⁵ O dva roky později předstoupil před městskou radu lhenický farář Vojtěch Tomský, kterému vypásal louku čeledín Jana Stehlíka.¹²⁶ Tento čeledín si s místem, kde pásl dobytek, starosti nedělal, neboť rok nato byl znovu obviněn tentokrát vdovou Rozálií Mahlovou, že pase dobytek na její louce. A aby toho nebylo málo, ještě si tu během zářijového dne rozdělal oheň.¹²⁷ Tyto případy

---

¹²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 3v.

¹²² TAMTÉŽ, fol. 11r.

¹²³ TAMTÉŽ, fol. 160v.

¹²⁴ TAMTÉŽ, fol. 2v, 5v, 10v, 17v, 36v, 42v.

¹²⁵ TAMTÉŽ, fol. 16r.

¹²⁶ TAMTÉŽ, fol. 29v-30r.

¹²⁷ TAMTÉŽ, fol. 40v.

se průběžně opakovaly i na počátku 19. století, přičemž se nejednalo pouze o vypásání a ničení porostu na loukách, nýbrž i úrody na polích.¹²⁸

Svá pole nevyužívali lheničtí měšťané pouze k pěstování obilovin (především pšenice, žito a oves), ale měli v nich zasazeny i brambory, zelí a hrách. Jelikož „*jedno pole [ve]dle druhého ležící se vynachází, však ale předci jedním užitkem stejné nejsou*“,¹²⁹ mohlo se jednoduše stát, že si některý obyvatel městečka přilepšil ze sousedního pole, které mu však nepatřilo. Když se v září roku 1808 vracela z pole Anička Hartová, „*sehla se u p[ana] Mahle ovsu a do koše jej dala a na vrch trávu opět naložila*“.¹³⁰ K její smůle ji při tomto činu zahlédla Marie Kunešová, která se nacházela nedaleko na svém poli. Rozdíly v kvalitě jednotlivých polí brala na zřetel i městská obec, která v roce 1794 „*jednohlasně*“ odsouhlasila, aby bylo Matoušovi Zemkovi sleveno z poplatku za pronajaté pole, které mu „*skrz ty pracující 4 léta žádný užitek [nepřineslo]*“.¹³¹

Ženy se v těchto místech podobně jako děti pohybovaly velmi často, neboť se na polích věnovaly sázení, okopávání a sběru hrachů, zelí či brambor. Na loukách pak naplňovaly své košíky trávou, kterou posléze využívaly k nakrmení domácího dobytka.

Zajímavý případ, který stojí za podrobnější vyličení, se odehrál na jednom z polí v okolí městečka v červenci roku 1815. Tento případ je pozoruhodný především proto, že v něm došlo k napadení a prolnutí dvou nejcennějších statků raně novověkého člověka – cti a majetku –, které hrály na počátku 19. století stále klíčovou roli v mezilidských vztazích, a to i u žen. Josef Nosek tehdy „*nařídil své manželce, [a]by šla osobně [nasbírat] trávu ku potřebě dobytka na lauku [...], kteráž i také jdouc a přidouc na nadřečené místo spatřivše, že to co vzíti měla vše vypasené bylo*“.¹³² Tereza Nosková se nad touto ztrátou rozplakala, a když se kolem sebe rozhlédla, spatřila Marii Zemkovou s její dcerou, jak sváží trávu ze své louky. V návalu zlosti na ně pohrozila pěstím a zakřičela na ně, že jsou zlodějky. Marie Zemková se k ní rozběhla a řekla jí: „*Co ty na mé dítě hro-*

---

¹²⁸ „*Jakub Tušl přednášeje žalobně, kterak on jsa v těžkém stavu postaven mající od strany své manželky kus pole v slově hlíny, které ovšem zaseté maje a takové jej mnoho koštuje, když on jak semeno, tak také náklad od čeho všeho on platiti musí sobě počítaje, však ale nyní [...] osení totiž oves jemu skrz pasáka Vojtěcha Nováka docela spasen a od dobytka tu kde co bylo obrácené jest*“; TAMTÉŽ, fol. 153v. Další případy TAMTÉŽ, fol. 151v, 160v, 190r, 193r.

¹²⁹ TAMTÉŽ, fol. 4v.

¹³⁰ TAMTÉŽ, fol. 170r.

¹³¹ TAMTÉŽ, fol. 80v-81r.

¹³² TAMTÉŽ, fol. 193r.

ziš, že tě tu tvou trávu spásla“ a při těchto slovech ji fyzicky napadla „do hlavy [a] [h]řbetu, tak že mně celou utloukla a zranila, že pomoci volati jsem nucena byla, poně- vadž mně na 100 ran s okleskem dala“.¹³³ Na tomto místě je třeba podotknout, že prů- běh výše uvedeného případu máme zprostředkovaný díky lhenickému písaři, který jej zapsal do radního protokolu během soudního řízení očima jednotlivých aktérů. Musíme se však vydat dál a oprostít se od obyčejného popisu této události. Jen tak můžeme pro- niknout do společnosti obyvatel městečka a pochopit její řád. Proč se Tereza Nosková po příchodu na louku rozplakala? Začala ronit slzy pouze kvůli ztracené trávě nebo do- stala strach z toho, co bude následovat? Co jí řekne její manžel, až se vrátí domů s prázdnou?

K ženám se v městečku na přelomu 18. a 19. století nepřístupovalo nijak šetrně. Pokud se dostaly do nějakého konfliktu nebo vypjaté situace, nebylo výjimkou, že moh- ly být tvrdě uhozeny či potrestány. Hádku mezi Rozinou Lhotkovou a manželkou Jana Nobise v roce 1798 ukončil Jan Nobis tím způsobem, že Rozinu tvrdě udeřil do hlavy, kterážto krvavá rána „skrz felčara spatřena a také hojena jest“.¹³⁴ V roce 1805 doslova zbil Václav Lhenický manželku Jakuba Kiglera do takové míry, „že ji na pleci a na jed- né každé ruce ránu viditelnou učinil“.¹³⁵ Násilí však probíhalo i uvnitř rodin. Václav Kuneš zfackoval svou sestru „až ji tváře otekla“.¹³⁶ Soužití Vavřince Kiglera s jeho že- nou Žofíí bylo jakékoliv, jen ne harmonické. Ještě neuběhl ani rok od jejich svatby, kte- rá se uskutečnila 7. listopadu 1797,¹³⁷ a už se spolu v domě neustále prali. Žofie byla dokonce nucena vzít na svého manžela několikrát nůž, protože když „jsem nudle dělala, on mně za vlasy popadl a tu jsme se na zem dostali, neb jsem se bránit musela“.¹³⁸ A když se jeden z pekařských mistrů dozvěděl, že se jeho manželka zaplétá s Franzem Stehlíkem, neváhal ji „jako muž jak slovy, tak ranami [po]trestat“.¹³⁹

Reakce Terezy Noskové po spatření prázdné louky začne dávat smysl, jestliže budeme této ženě pozorně naslouchat a zaměříme se přitom na detaily. Její manžel jí

---

¹³³ TAMTÉŽ, fol. 193r-193v.

¹³⁴ TAMTÉŽ, fol. 123v.

¹³⁵ TAMTÉŽ, fol. 148r.

¹³⁶ TAMTÉŽ, fol. 195v.

¹³⁷ SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, matrika oddaných farního úřadu Lhenice 1761-1840, pag. 33.

¹³⁸ SOKA Lhenice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 127v.

¹³⁹ TAMTÉŽ, nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

„nařídil“, aby přinesla trávu z louky. Ta se zde však nenachází a žena začne plakat, protože nevyhoví manželovu rozkazu. Mohl to být kdokoliv, ale v tu chvíli se na scéně náhodně objevuje zrovna Marie Zemková s dcerou, které sváží trávu ze své louky. Jako první padnou Tereze Noskové do rány, která nemá co ztratit. Pláč se mění v hněv. Ve snaze přenést vinu – ačkoliv je sama nevinná – za ztracenou trávu na někoho jiného, označí je za zlodějky, přestože k tomu nemá žádný důkaz. Tento nářek však nemůže počestná žena Marie Zemková nechat bez povšimnutí, a proto k ní míří s klackem v ruce obhájit za jakoukoliv cenu svou bezúhonnost. Tereza Nosková musela s reakcí, která následovala, počítat, přesto se během okamžiku rozhodla ji podstoupit. Josef Nosek tak nemohl své ženě vyčítat, že přišla s prázdnou, ale naopak byl nucen se za ni před městským soudem postavit a hájit nejen její, nýbrž i svou osobní čest. Protože útok na jeho ženu, ještě k tomu na jeho vlastním pozemku, se přenášel i na něho.

Městské radě bylo dění na okolních polích a loukách samozřejmě dobře známo. Už jsme viděli, že v roce 1809 radní po jednání s městskou obcí zpřísnili sankce za zcižené dříví z obecních lesů. Během této schůzky se ještě navíc dohodli na výších pokut, které měly následovat za přistižení osob při nedovoleném pasení dobytka na cizích polích, loukách a v obecních lesích. Sankcionovány měly být i ženy, vysloveně tzv. „travařky“, které by byly dopadeny při sběru trávy či obilí na pozemcích jiných měšťanů.¹⁴⁰

3.4. Uvnitř městečka

Dosud jsme si alespoň v hrubých obrysech vymezili životní prostor v okolí městečka. Nyní se můžeme podívat přímo do jeho ulic. Jak lheničtí měšťané vnímali své městečko? Co pro ně znamenalo? Jak vypadalo náměstí, které představovalo centrum sociálně politického života? Jaké domy obyvatelé Lhenic obývali a jak žili? Tyto a mnohé další otázky, ke kterým studium pramenů z tohoto období přímo vybízí, se pokusíme zodpovědět v této podkapitole.

Předně je třeba uvést, že městečko netvořilo na přelomu 18. a 19. století společnost, která by byla uzavřena sama do sebe. Měšťané neustále přicházeli do styku s obyvateli sousedních vesnic, ale i okolních měst, kteří skrze Lhenice buď pouze pro-

---

¹⁴⁰ „Za 1 pár volů v lese postižených 3 zl[atý], 1 krávy 1 zl[atý], za 1 koš trávy v lese strojený neb žetý 1 zl[atý], za 1 vobruč 10 kr[ejcarů], za březinu na potřebu 1 zl[atý], item v zahradách postižený dobytek z kusu 1 zl[atý], tím způsobem na lukách a polích s pastvou škodu činící z kusu 1 zl[atý], za postiženou travařku v obilí z koše jenž v škodě postižena bude 1 zl[atý]“; TAMTÉŽ, fol. 173v.

cházel, nebo se účastnili tamních trhů. Týdenní trh byl při povýšení Lhenic na městečko ustaven na každou středu, jarmark pak začínal vždy na svátek sv. Jiljí a trval po dobu osmi dnů.¹⁴¹ Na těchto trzích hledali odbytiště pro své výrobky především vesničané z Vadkova, Mičovic, Vodice, Dolních a Horních Chrášťan, Jámy a Třešňového Újezdce. Z okolních měst navštěvovali Lhenice často obyvatelé Netolic a Prachatic. Pokud bychom zapíchli do městečka kružítko a opsali okolo něho kružnici s poloměrem 18 km, získali bychom vzdálenost, která by pojala veškeré vesnice a města, s nimiž mohli být lheničtí obyvatelé pravidelně ve styku.¹⁴²

Přítomnost osob z okolí v městečku neměla jen ryze obchodní charakter. Vzájemná střetávání také sloužila k předávání nejrůznějších informací a novinek, které se týkaly aktuálního dění v oblasti. Když byl v neděli 22. června 1788 zhaněn na cti tehdejší lhenický purkmistr Jakob Migo, roznesla se tato událost během týdne i po okolních vesnicích a městech.¹⁴³ Kontakty s přespolními osobami využívali lheničtí měšťané také k půjčování peněz. Je zajímavé, že z padesáti případů z rozmezí let 1787–1799, které se dostaly před městský soud a souvisely s žádostí o navrácení zapůjčených peněz, bylo téměř 70% věřitelů z okolních vesnic (vyjma třech případů, kdy věřitelé pocházeli z měst – Netolice, Prachatic a České Budějovice).¹⁴⁴ A nejednalo se zrovna o zanedbatelné částky. Vesničané neměli problém měšťanům jednorázově zapůjčit např. 150 zlatých, jako se to stalo v případě Jana Tynhofera, který si tuto částku vypůjčil od Josefa Krilla z Horních Chrášťan.¹⁴⁵ Stejnou částku v roce 1798 vymáhal Jan Vincik z Kralovic na Karlu Kiglerovi.¹⁴⁶ A tentýž muž si vzal dluh ve výši 123 zlatých i od Tomáše Nahlingera z Třešňového Újezdce.¹⁴⁷ Jakub Gregora si pro změnu vypůjčil 109 zlatých

---

¹⁴¹ TAMTÉŽ, inv. č. 1, sign. I-1.

¹⁴² Tato oblast vyvstane nejlépe na povrch při studiu pasiv zemřelých měšťanů v knize inventářů, vedené v letech 1734-1816; viz TAMTÉŽ, inv. č. 69, sign. II-63.

¹⁴³ „*To co mu [Jakobovi Migovi] předešlou neděli synek Wenzl Tyrnhofer[,] [k]dyž jej do arres-tu dal[,] vytejkal, že oni [obecní starší] nikdež ani v cizích obcích pokoje nemají a také by jim jej žádný nepředhazoval*“; TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 21r.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 9v, 19r, 34r, 41v, 48r, 56v, 57r, 58r, 58v, 69v, 70v, 75v, 81r, 94r, 95r, 96v, 98r, 101v, 104r, 108r, 117r, 117v, 118r, 119r, 121r, 129r.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. 104r.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 150r.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 117v.

od Franze Kříže z Vodice.¹⁴⁸ Finanční zázemí a prostředky okolních vesničanů by bylo potřeba podrobit zevrubnější analýze, přesto se zdá, že jejich kapitál nebyl bezvýznamný. Lheničtí měšťané o tom dobře věděli a možnost výpůjčky často využívali. Přestože se stále jednalo o společnost založenou na vztahu k půdě, peníze hrály v životech těchto lidí klíčovou roli. Ostatně nedostatek financí v obecní pokladně byl i příčinou toho, že ve Lhenicích nedošlo ke konci 18. století k zavedení regulovaného magistrátu.

S částkou okolo 100 zlatých mohl dotyčný bez problému vyhrát dražbu o oba obecní býky, kteří byli vždy na svátek sv. Bartoloměje dáni vítězovi této aukce na rok do pronájmu k užívání. V roce 1808 se nabídnutá částka za černého býka vyšplhala do výše 31 zlatých, přičemž vyvolávací cena byla 25 zlatých. Vyvolávací cena druhého býka začínala na 30 zlatých a zastavila se na částce 40 zlatých a 9 krejcarů.¹⁴⁹ Za zbylé peníze pak mohl dotyčný zvítězit i v dražbě o přebytečné obecní žito, které bylo např. v roce 1809 prodáno v množství 17 strychů v celkové sumě za 26 zlatých a 83 krejcarů.¹⁵⁰ Sama otázka zadlužování měšťanů by si jistě zasloužila podrobnější rozbor a samostatnou studii. Mohlo by se tak odhalit, zda si měšťané půjčovali peníze pouze ve chvíli, kdy se nacházeli v hmotné nouzi, aby se mohli vzchopit nebo zda měla půjčka strategický charakter, blížila-li se například nějaká veřejná dražba, trh atd.¹⁵¹ Už samotný fakt, že spory o dluhy byly na samém konci 18. století nejčastějšími civilněprávními konflikty v městečku, které musel řešit městský soud,¹⁵² svědčí o tom, že toto téma nelze přehlížet.

Stejně jako lidé z okolních vesnic a měst přicházeli do Lhenic, opouštěli městečko i jeho samotní obyvatelé. 20. června 1797 se Veronika Holá vydala do Netolic, avšak než se dala na cestu, byla požádána Jakubem Pinterem, aby mu přinesla od jednoho netolického měšťana peněžní hotovost, kterou očekával za směněné bankocetle. Když se ze své cesty navrátila, zanesla okolo deváté hodiny večer zapečetěný pytlík s penězi do

---

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 58r.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 172v.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 182r.

¹⁵¹ Ani v současné době si lidé neberou hypotéky především proto, že by strádali, ale naopak proto, že chtějí mít víc, než doposud měli. Při žádosti o půjčku musí člověk navíc prokázat, že je schopen ji splácet. Ačkoliv se jedná pouze o hypotézu, vidím v tom při použití Blochovy regresivní metody jistou paralelu s motivacemi, které mohli mít obyvatelé městečka na přelomu 18. a 19. století při snaze získat od určité osoby půjčku.

¹⁵² Viz TAMTÉŽ, fol. 1r-219r.

domu Jakuba Pintera. Ten schoval peníze do truhly, a protože už byl večer, nechal přepočítání peněz až na ráno, kdy ke svému zděšení zjistil, že se přesná částka zlatých, které měl obdržet, v pytlíku nenachází.¹⁵³

Jakub Pinter nám jaksi mimoděk sděluje pro nás zásadní informaci – že v devět hodin večer „*více času nepostačovalo, bych je přepočtl*“.¹⁵⁴ A opravdu, i v letním čase se začíná v městečku po deváté hodině už stmívat, protože slunce pomalu klesá za zalesněný pás pohoří Hory, takže v tomto čase se ztrácí jednotlivá stavení pozvolna v šeru. Se západem slunce vstupovala tma i do obydlí lhenických měšťanů, jejichž místnosti v domě osvětlovaly pouze kamna nebo svíčky,¹⁵⁵ při nichž ženy po večerech zpravidla předly nebo šily.¹⁵⁶

Jednotlivé měšťanské domy v okolních ulicích byly přízemní, na náměstí pak převážně patrové. Ve druhé polovině 18. století zaznamenalo městečko výrazný růst, který pokračoval až do sedmdesátých let 19. století, kdy „získalo velmi malebný charakter, daný rustikálním jihočeským barokem“.¹⁵⁷ V roce 1713 bylo ve Lhenicích evidováno 96 domů.¹⁵⁸ Během 18. století postupně přibývala nová obydlí a tak můžeme sledovat, že v roce 1785 už zde stálo 138 domů.¹⁵⁹ Když začal v roce 1837 Václav Schönň psát obecní kroniku, jako jeden z prvních údajů uvedl, že městečko „*166 domovních čísel a 1100 obyvatelů čítá*“.¹⁶⁰ Jeho údaj o počtu obyvatel můžeme považovat za poměrně spolehlivý, neboť z roku 1818 pochází oficiální soupis lhenických obyvatel,¹⁶¹ který zahrnoval veškerou populaci v městečku (tzn. včetně žen a dětí), v němž je

---

¹⁵³ TAMTÉŽ, fol. 114v-115r.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 115r.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 24v, nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

¹⁵⁶ „*Toho večera ani z domu se nehnula[,] nýbrž při svém manželci šila*“; TAMTÉŽ, fol. 132v. „*Takové večer vzala a je donesla, to já řícti nemohu [j]esli že hospodář tam pořád byl nebo ne, děvčata ale předly*“; TAMTÉŽ, fol. 114v.

¹⁵⁷ K. KUČA, *Města*, s. 410.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 409.

¹⁵⁹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 10, sign. II-4.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 1r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/3> (stav k 3. 3. 2015).

¹⁶¹ „*Population Buch der Einheimischen Ansangend vom Jahre 1818*“; TAMTÉŽ, inv. č. 39, sign. II-33.

uveden přibližně stejný počet (1122)¹⁶² jako ten, jenž nám poté sděluje Václav Schön.

Okolo roku 1800 lze počítat s tím, že počet obyvatel byl o něco nižší než výše uvedená čísla. Svůj podíl na tom měla i epidemie neštovic, která v této době zasáhla všechny země Koruny české. V prácheňském kraji zemřelo na neštovice v letech 1796–1802 podle zpráv pražské očkovací komise 3343 osob, přičemž nejkritičtější byl rok 1800, kdy si epidemie vyžádala v této oblasti 2026 lidských životů.¹⁶³ Městečko Lhenice tato epidemie postihovala v letech 1791–1809 pravidelně ve čtyřletých intervalech. Z celkového počtu 119 dětských obětí zemřelo na neštovice v rozmezí těchto let 116 dětí, které nedosáhly věku 5 let, dvě děti byly pětileté a jedno sedmileté. Nejcitelněji se ztráty na životech projeví v kritickém roce 1800, kdy zemřelo 31 dětí a poté v roce 1808, kdy si epidemie vyžádala 37 dětských životů.¹⁶⁴

Vraťme se ještě k jednotlivým domům. Přestože městečko zaznamenalo od roku 1713 stavební růst, nesmíme se touto skutečností nechat unést, protože kromě novostaveb vyhlížela většina stavení – a to včetně těch na náměstí – ještě ke konci 18. století velmi ponuře. V srpnu roku 1786 vydala městská rada nařízení, které reagovalo na špatný stav komínů v domech měšťanů.¹⁶⁵ Nutnost oprav pramenila především z obav, aby nekvalitní komíny nezadaly příčinu ke vzniku požáru, díky němuž by „*skrz takovou neopatrnost chudí obyvatelé v auskost padnauti mohli*“.¹⁶⁶ Se strachem z propuknutí požáru souvisela i výstavba nové kašny na lhenickém náměstí, která probíhala v letech 1795–1800.¹⁶⁷

---

¹⁶² K tomuto číslu jsem dospěl po sečtení jednotlivých členů všech uvedených rodin. Je však třeba uvést, že do knihy byly v následujících letech několikrát provedeny zásahy, které leckdy stěžovaly orientaci v tom, kolik členů rodina vlastně měla. Nicméně se jednalo pouze o několik případů, takže výsledné číslo lze brát s odchylkou cca 15 jako poměrně přesné.

¹⁶³ Daniela TINKOVÁ, *Zákeřná mefitis. Zdravotní policie a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*, Praha 2012, s. 207-208.

¹⁶⁴ Jan Antonín MAGER, *Hlavní příčiny úmrtí obyvatel Lhenic okolo r. 1800*, Rodopisná revue 1, 2001, s. 12-13.

¹⁶⁵ „*Poněvadž až posavade jakž povědomo jest mnoho špatných a nebezpečných komínů se [v městečku] nachází*“; SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 5r.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ.

¹⁶⁷ K tomu podrobněji T. HUNČOVSKÝ, *Lhenická kašna. „Pro bono publico“ městečka na přelomu 18. a v polovině 19. století*, in: Martin GAŽI – Vlastislav OURODA (edd.), *Památky jižních Čech 5*, České Budějovice 2014, s. 37-44.

Ke konci 18. století představovalo pro obyvatele městečka náměstí jeden kostel, faru, radnici, vězení, hostinec (mimo náměstí se nacházely ve Lhenicích ještě další dva), školu a masné krámy, které byly pronajímány tamním řezníkům. Uprostřed stála dřevěná kašna, která byla „*velmi špatná, odřená a schnilá*“, ¹⁶⁸ jejíž vinou „*letního času málo a v zimním dokonce žádnou vodu celý rink nemaje*“. ¹⁶⁹ Proto se v roce 1795 přistoupilo k výstavbě nové, tentokrát již kamenné kašny, přičemž základem argumentace pro její zřízení bylo, že „*tu největší obávání božího ohně [...] jest, kdežto chrám páně, farní dům a rathaus, tak celé městečko pro nedostatek nádržní vody by možno ubrániti nebylo*“. ¹⁷⁰ Jestliže radnice jako symbol městské správy představovala hned vedle kostela nejdůležitější, nejvýznamnější a nejrepresentativnější budovu v městečku, ¹⁷¹ neměli se lheničtí měšťané zrovna čím pyšnit, protože na přelomu 18. a 19. století stála na jejich náměstí radnice v poměrně dezolátním stavu. ¹⁷² Její stav a vzhled odpovídal jejímu stáří, neboť se na svém místě nacházela přibližně od druhé poloviny 16. století. ¹⁷³

Radnici se budeme věnovat podrobněji, protože se jednalo o místo, odkud představitelé městské správy řídili městečko. Po celé námi sledované období vykonávali radní svou funkci v této „*velice sešlé*“ budově, neboť nová radnice byla od základů postavena na jejím místě teprve v roce 1815. ¹⁷⁴ Starou lhenickou radnici nelze v žádném případě srovnávat s honosnými a reprezentativními radními domy, které známe z této doby z okolních královských měst, případně větších měst poddanských (např. České Budějovice, Prachatice, Sušice, Písek, Kašperské Hory atd.). ¹⁷⁵ Vše nasvědčuje tomu,

---

¹⁶⁸ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 667, sign. III-F-6, kart. č. 5.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ.

¹⁷¹ Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století)*, *Vesnice a město*, II, Praha 2006, s. 65; V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 361.

¹⁷² SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 4v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/7> (stav k 4. 3. 2015).

¹⁷³ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 19.

¹⁷⁴ Se stavbou nové radnice bylo započato až v roce 1814, přestože již 30. ledna 1805 vyhotovil předběžný návrh rozpočtu netolický zednický mistr Ondřej Šandera, který počítal s tím, že náklady na stavbu se vyšplhají do výše 2602 zlatých 55 krejcarů. TAMTÉŽ, s. 31; SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 667, sign. III-F-6, kart. č. 5.

¹⁷⁵ Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů: jihočeský barok*, Jinočany 1994, s. 213.

že se jednalo o prostou jednopatrovou budovu, složenou přibližně z pěti místností.¹⁷⁶ Vstupní dveře do radnice byly opatřeny řetězem, což mělo zabránit vstupu nepovolaných osob. Na tomto místě je třeba uvést, že měšťané se jinak ve svých domech zpravidla nezamykali, protože pokud by tak učinili, dávali by tím nepřímě najevo, že se v jejich „počestné“ obci nacházejí zloději a že tím pádem pochybují o poctivosti svých sousedů.¹⁷⁷ Vstup do radnice však byl určen pouze pro osoby, které se podílely na správě městečka. A přestože se jednalo již o omšelou budovu, v symbolické rovině zaujímal stále nejvýznamnější místo mezi ostatními stavbami v městečku, proto nemohli radní riskovat, že se bude některý z měšťanů např. pod vlivem alkoholu volně procházet ve večerních hodinách po její půdě.

Radnice byla rozdělena na dvě hlavní místnosti. V první, tzv. velké sednici, se konala zasedání městské rady a předčítala se zde městské obci – případně jejím zástupcům – vrchnostenská nařízení a patenty krajského úřadu. V místnosti se v roce 1800 nacházel jeden stůl, tři lavice, kachlová kamna, čtyři malované obrazy a obraz umučení Páně. Celý prostor osvětlovalo pět skleněných „*náležitě okovaných*“ oken.¹⁷⁸ Toť vše. Druhá místnost byla na počátku 19. století již bez využití a stály v ní pouze kachlová kamna a jedna stará lavice. Dříve však tento prostor sloužil k vyučování lhenických dětí,¹⁷⁹ než se v šedesátých letech 18. století škola přestěhovala do nově postavené budovy vedle radnice.¹⁸⁰ Kromě těchto světnic se v přízemí radnice nacházely ještě další dvě místnosti, a sice městský archiv a kuchyně. Městský archiv představoval nejládnější prostor, neboť vstup do něj střežily dveře vyztužené ocelí a zámek na dva klíče. Uvnitř se nacházely veškeré účty, truhla s městskými privilegii, truhla se sirotčími penězi a truhla s obecními penězi. Kromě toho zde byly uloženy všechny městské knihy a spisový materiál, jejichž vedení spadalo do agendy městského písaře. Z přízemí vedly dále dveře na poschodí („*porubí*“), které uzavírala poslední místnost, pravděpodobně

---

¹⁷⁶ Srov. veškeré obecní inventáře z druhé poloviny 18. století a počátku 19. století (především soupis obecního majetku z roku 1749 a 1800). SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 14, sign. II-8, fol. 1r-2r; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

¹⁷⁷ „*Ona opět řekla[,] že zamykáme v domě mém jako před zloději*“; TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 133v.

¹⁷⁸ „*Glaß fenster mit gehörigen beshlag ... 5*“; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 14, sign. II-8, fol. 1v.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 5r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/7> (stav k 5. 3. 2015).

půda, v níž ležela stará pánev na vaření piva,¹⁸¹ vývěsní tabule určená pro připínání nej-
různějších nařízení a malá lopata.

Součástí radnic zpravidla bývala i místnost vyhrazená pro vězení,¹⁸² avšak ve
Lhenicích sloužila k těmto účelům samostatná menší budova poblíž radnice. Ta se sklá-
dala ze světnice určené pro právního posla, odkud měl dohlížet na jednotlivé vězně.
Místnost musela vyhlížet v roce 1800 velmi prostě, protože je v ní uveden pouze jeden
„*starý opotřebovaný stůl*“.¹⁸³ Odtud vedly dveře dále do samotného vězení, v němž se
nacházela kachlová kamna, okno s železnou mříží a dvě lavice s připevněnými pouty,
které byly využívány v případě, že se vězeň choval ve vězení agresivně. K dispozici se
navíc nabízelo osm železných pout. Poslední místnost v této budově pak představovala
kuchyně.

Do vězení se mohli lheničtí měšťané na přelomu 18. a 19. století dostat za nej-
různější přestupky. Především se však jednalo o případy, kdy došlo ke rvačkám a spo-
rům o čest.¹⁸⁴ Pobyl si zde ale i čeledín Jana Stehlíka za to, že v září roku 1790 rozdělal
oheň na louce Rozálie Mahlové.¹⁸⁵

Ve věznicí se ocitali hlavně muži, ale máme zachována svědectví i o případech,
kdy byla „*obecním arestem*“ potrestána nejen žena,¹⁸⁶ nýbrž i teprve desetiletá Marie
Simotová se svou patnáctiletou sestrou Františkou.¹⁸⁷ Ačkoliv se jim jako jedněm z má-
la lhenických dětí podařilo přežít epidemii neštovic, provinily se v srpnu roku 1805 tím,
že chodily cestou na grunt přes pole svého strýce Víta Simoty, čímž mu zničily zasaze-
né brambory a hrách. A když se jim Vít Simota snažil v tomto počínání zamezit, začaly

---

¹⁸¹ Tato pánev však neměla žádné využití, protože obec přišla během třicetileté války o pivovar i
o listiny, které je k vaření piva opravňovaly; Marie KINDLMANOVÁ, *Lhenice a vesnice k nim
příslušné*, Lhenice 1937, s. 12.

¹⁸² V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 362.

¹⁸³ „*Alt abgenutztes Tisch in des Gerichts dieners Stube ... I*“; SOkA Prachatice, Archiv města
Lhenice, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 54v, 133r, 144r, 67v, 153r, 172r, 174v.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. 40v.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 172r

¹⁸⁷ SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, matrika narozených farního úřadu Lhenice
1785-1836, pag. 39 a 90.

mu a jeho manželce nadávat do „*hloupých strejčků a já se tebe nic, ani ty tvý hloupý Markýty šilhavý a stočený nebojím a [k]dyby tu 9 čertů bylo, [j]eště těch se nebojím*“.¹⁸⁸

Postup při zatýkání jednotlivých osob nám poodkryje případ z počátku roku 1795, kdy vznikla šarvátka mezi dvěma měšťany v hospodě u Karla Kiglera.¹⁸⁹ Bezprostředně po potyčce, do níž se zapojily i ženy, které se snažily rváče od sebe odtrhnout, bylo vše okamžitě ohlášeno městské radě, jež pověřila policejního komisaře, aby dorazil na místo činu a znesvářené měšťany odvedl do vězení. Policejní komisař vyslechl jednotlivé aktéry konfliktu a nařídil jim, aby jej následovali do vězení. Jan Tyrnhofer se však začal tomuto nařízení vzpírat „*s tlučením na stůl, že on sakr[amente] z toho stavení a domu se nehne, dokad recepise nedostane, poněvadž neposlušně se prokázal, daje poli[cejnímu] komisaři opět toho správu*“.¹⁹⁰ Od této chvíle můžeme pozorovat, že se představitelé městské správy snažili při zatýkání osob volit nejprve vždy mírný přístup a pokud nefungoval, přistoupilo se teprve k radikálnějším krokům. Policejní komisař Tyrnhofera podruhé vybídl, aby jej následoval do vězení, ten „*jíti nechtěl, ano ještě s klením jej odbejval, nato přinucený jsa sám p[an] rychtář tam jíti a pokoj činiti*“.¹⁹¹ Na místo musel dorazit samotný městský rychtář, od roku 1792 největší autorita v městečku a hlavní představitel městské správy, který Tyrnhofera vybízel, aby se nechal odvést do vězení. Ani jeho slova však neměla valný účinek, protože delikvent seděl stále na svém místě a tvrdil, že nepůjde dřív, než dopije svou kořalku. Jak rychtář, tak policejní komisař mu vyhověli a „*když vše jemu se vyplnilo, tu on opět že sakra nepude*“.¹⁹² Teprve nyní – po třech napomenutích a jednom ústupku – byli přinuceni nasadit mu násilím a s pomocí dalších lidí železná pouta a odvěkli jej do vězení. Ani v této chvíli však problémy neskončily, protože ve vězení se Tyrnhofer začal chovat jako nepřičetný a „*lavici od kamen odtrhal a roztrískal [...], proto samé takový upevněn býti musel*“.¹⁹³ Ve vězení se tehdy nacházela „*právní poslová*“, pravděpodobně manželka právního posla, která zaskakovala za svého manžela, jenž tuto funkci jinak vykonával a

---

¹⁸⁸ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 153r.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 81v-83r.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. 82r.

¹⁹¹ TAMTÉŽ.

¹⁹² TAMTÉŽ.

¹⁹³ TAMTÉŽ, fol. 82v.

ve chvíli, kdy Tyrnhofer ničil uvnitř vězení vše, co mu přišlo pod ruku a než byl definitivně zpacifikován a připoután k druhé lavici, stačil po ní hodit ještě džbánem.¹⁹⁴

Jan Tyrnhofer patřil mezi tkalcovské mistry, kteří společně s mezulány a cajkáři tvořili v roce 1815 se svými 57 členy nejpočetnější cech v městečku. Hned v závěsu za nimi byli ševci, jichž zde bylo v roce 1813 jednapadesát.¹⁹⁵ Ostatní řemesla měla zanedbatelný počet svých představitelů a kromě sedmi krejčích nepřesáhl jejich počet hodnotu pěti členů. V důsledku toho se jednotliví zástupci těchto řemesel začali už v průběhu 18. století sdružovat do společných cechů a utvořili tak ve Lhenicích postupně cech čtvero řemesel (bednáři, koláři, kováři a soustružníci), cech pekařů a mlynářů a tzv. rajcech (zedníci, tesaři, hrnčíři, koželuzi, sklenáři a řezníci). Jen pro představu si uveďme, že v roce 1815 byli v městečku 2 soustružníci, 2 sklenáři, 4 koželuzi, 2 hrnčíři, 2 mlynáři a 4 pekaři.¹⁹⁶ Porovnáme-li tato čísla s údaji o jednotlivých řemeslnících v městečku z roku 1766,¹⁹⁷ vidíme, že v druhé polovině 18. století začal vzhledem k vnějším okolnostem počet cechovních mistrů poměrně stagnovat. Stále je však třeba mít na paměti, že hlavní obživa všech obyvatel městečka spočívala především v zemědělství. Kromě polí a luk se měšťané starali o své zahrady,¹⁹⁸ které se nacházely téměř při každém domě a kde pěstovali především jablka, hrušky a švestky. A ještě k tomu si je třeba uvědomit, že některá odvětví (pekaři, kováři, krejčí, řezníci) pracovala takřka výhradně pro místní odbyt,¹⁹⁹ takže ustálený počet jejich členů odpovídal potřebám městečka.

Nepřekvapí nás, že se vzhledem k převládající dominanci tkalců a ševců rekrutovali po celé 18. století představitelé městské správy právě z mistrů těchto dvou cechů.²⁰⁰ O to vzácnější je pro nás ale skutečnost, že máme dochovanou pamětní knihu

---

¹⁹⁴ „Kdežto ani právní poslová, na kterou [d]žbánem hodil[,] od něj v arestu živobytím jistá nebyla“; TAMTÉŽ.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 675, sign. III-G-8, kart. č. 11.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ.

¹⁹⁷ V roce 1766 vypadal počet řemeslníků následovně: tkalci 40, ševci 45, krejčí 9, pekaři 5, hrnčíři 3, kováři 3, mlynáři 2, sklenáři 1, soustružníci 1, tesaři 1, zedníci 1. Celkem 111 mistrů; V. STARÝ, *Lhenice*, s. 29-30.

¹⁹⁸ Srov. údaje v knize pozemků jednotlivých měšťanů; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 10, sign. II-4.

¹⁹⁹ P. BĚLINA, *Česká města*, s. 61.

²⁰⁰ T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 29-30.

cechu krejčů, založenou 30. srpna roku 1800,²⁰¹ do níž byly přepsány i některé zápisy ze „*staré knihy*“. Ačkoliv jsou údaje v ní velmi sporadické, přesto nám hned na titulním listu přináší důležitou informaci o další provázanosti správních úředníků s cechy, protože jako cechovní písař je zde uveden městský písař Jan Ozner. Městského písaře můžeme zahlédnout i na výroční schůzce (tzv. „*Jahrtag*“) pekařského a mlynářského cechu, kam měli přístup pouze cechmistři zmíněného cechu.²⁰²

Cechy se na přelomu 18. a 19. století podílely na společenském životě v městečku a stále představovaly jeho hybnou páku. Zápis z pamětní knihy krejčů z roku 1783 nás zpravuje o tom, že „*všudy mezi pravými katolickými křesťany ten svatý a bohu milý obyčej jest, že počestní cechové v každé suché dny mše svaté čísti dávají dle téhož dobrého a spasitelného příkladu*“.²⁰³ Když bylo v roce 1781 ve Lhenicích zřízeno kaplanství,²⁰⁴ přispěl na jeho založení krejčovský cech 100 zlatými,²⁰⁵ přičemž ostatní „*zdejší cechové potřebné voskové světlo na oltář zaopatřiti se zavázali*“.²⁰⁶ V kostele se navíc nacházely vedle hlavního oltáře tři postranní oltáře – jeden tkalců, druhý ševců, třetí pekařů a mlynářů, o které měli sami po celý rok pečovat a poskytovat svíce k jejich osvětlení.²⁰⁷

Kostel sv. Jakuba na náměstí hrál klíčovou roli v životech lhenických měšťanů a to nejen z hlediska konání mší. Přelom 18. a 19. století představoval dobu, kdy byl čas stále řízen kostelními zvony, ponocnými²⁰⁸ a v neposlední řadě východem a západem

---

²⁰¹ SOKA Prachatice, Cech krejčů Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1.

²⁰² SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, nefoliovaný list vložený volně za poslední stránku knihy.

²⁰³ SOKA Prachatice, Cech krejčů Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1, fol. 4r.

²⁰⁴ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 48.

²⁰⁵ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 22r; SOKA Prachatice, Cech krejčů Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1, fol. 3v.

²⁰⁶ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 9v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/12> (stav k 10. 3. 2015).

²⁰⁷ TAMTÉŽ, fol. 11r-11v.

²⁰⁸ Na otázku kolik je hodin odpovídá v noci sluha v Schillerových *Loupežnících* Francovi, druhorozenému synu hraběte Moora: „Ponocný právě vytrubuje druhou“; Ivan ZMATLÍK (red.), *Friedrich Schiller, Loupežníci*, Praha 2005², s. 127.

slunce.²⁰⁹ Změnu v praktickém vnímání času můžeme zaznamenat teprve až během 19. století (pracovní doby v továrnách, telegraf, čas odjezdů lokomotiv atd.). Přesto je vidět, že na konci 18. století se lidé k této změně pomalu připravovali. V pozůstatostech některých měšťanů z této doby se v ojedinělých případech začaly objevovat hodiny (včetně kapesních hodinek).²¹⁰ I na věži lhenického kostela se nacházely hodiny, na které v roce 1778 přidělal písecký hodinář Matěj Nek „čtvrtě s pozlacenými ukazováky“ a „ku kterým Ondřej Šandera, tehdejší zednický mistr panství Netolického nový cifrák zhotovil“.²¹¹ Když však v roce 1780 zemřela Marie Terezie, nebyly to hodiny, jež by připomínaly památku zemřelé císařovny, nýbrž zvony, které se rozeznávaly po dobu devíti dnů vždy od dvanácté hodiny do jedné po celých Čechách.²¹² Stejně tak signál k vyhánění dobytka na pastvu nezávisel na čase, který udávaly hodiny, ale na zvuku rohů, jež používali obecní pastýři.²¹³ Za zemřelé lhenické měšťany vyzváněl tzv. umíráček, jeden ze tří malých zvonů, při nichž se v kostelní věži nacházely ještě další dva velké zvony.²¹⁴

Silná a stěží přerušitelná spojitost mezi lidmi a zvony se ukázala i po vydaném zákazu zvonění proti mračnům a bouřkám z roku 1783, kdy se navzdory tomuto nařízení obyvatelstvo na jihu Čech na přelomu 18. a 19. století stále snažilo rozhánět mračna a

---

²⁰⁹ Vynikající epilog za vnímáním času tímto způsobem vystihl Karel Hynek Mácha v *Pouti krkonošské*: „Hlas zvonů večerních potkával se z krajů českých i z roviny slezské na temenu hory a jen živěji vždy mu [poutníkovi] na mysl uváděl uprchlé dny“. A dále: „V tom byly hodiny půlnoc, kdežto dříve nic neslyšel, a zdálo se, že blízko něho, ale dutě a hrůzně nesl se temný zvuk zvonu jejich po temenu širém a obrážel se o čela hor, až poslední ohlas temněji a temněji se vracel, pak bylo zase ticho“; Karel JANSKÝ – Rudolf SKŘEČEK – Karel DVOŘÁK (edd.), *Karel Hynek Mácha, Próza*, Praha 1961, s. 109 a 110.

²¹⁰ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 69, sign. II-63, fol. 78v, 83v, 99v, 148v, 158r, 182v, 203v.

²¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 6v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/9> (stav k 11. 3. 2015).

²¹² Jitka KŘESÁLKOVÁ (red.), *František Martin Pelcl, Paměti*, Praha 1956², s. 30.

²¹³ „Žádá společná obec, by pastýřové předvoláni, poněvadž na Vejrově netroubí a oni jejich dobytek tudy kdy vyháněti nevědějí, by jim nařízeno bylo v těch místech troubiti“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 19r.

²¹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 6r-6v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/8> (stav k 11. 3. 2015).

bouřky pomocí zvonů.²¹⁵ Minimálně do vydání zákazu byla tato praxe běžná i ve Lhenicích. V roce 1761 navíc došlo k tragické události, která se nesmazatelně vtiskla do paměti lhenických měšťanů a povědomost o ní se přenášela z generace na generaci. „Dne 23. června zvonilo 5 osob proti mračnům[,] zvonili, hrom uhodil do věže[,] jednoho na smrt zabil[,] ostatní poranil. Jménem Jan Erhart[,]”²¹⁶ ostatní byli Václav Sýkora, Tomáš Tyrnhofer, čtvrtého nevím, ten pátý byl nevidomý žebřák jménem Celestýn[.] Ten když všichni padli[,] on se po nich válel[.] On byl živ od žebroty a hrával [na] housle“.²¹⁷ Autor těchto řádků, lhenický kostelník Václav Königsreiter (1789–1875), který sepisoval paměti na sklonku svého života – v sedmdesátých letech 19. století –, datuje tuto přes sto let starou událost přesně na den, přičemž jsou mu jmenovitě známy takřka všechny osoby, jež se tehdy zvonění zúčastnily. Autor při sepisování paměti vycházel z ústní tradice, o čemž svědčí jednotlivé nepřesnosti, kterých se dopouštěl především v dataci událostí, které sám nezažil. Přesto považoval za nutné své čtenáře zpravit o této nešťastné nehodě.

Jan Erhart, jenž tehdy zahynul, byl pohřben u kostela, za nímž se nacházel od nepaměti hřbitov. V důsledku josefinských reforem však došlo v polovině osmdesátých let 18. století na základě nařízení prácheňského krajského úřadu v Písku k přesunutí hřbitova na úpatí zalesněného pohoří, které se táhlo na západě nad městečkem.²¹⁸ Toto místo nebylo vybráno náhodně. V souvislosti s šířením kultu svatého Jana Nepomuckého zde stála již od roku 1732 kaple s kamennou sochou tohoto světce.²¹⁹ V šedesátých letech 18. století se dokonce uvažovalo nad tím, že by měl být při kapli postaven druhý kostel, který by byl zasvěcen Janu Nepomuckému.²²⁰ Od toho se však vzhledem

---

²¹⁵ Problémy s uváděním tohoto nařízení do praxe viz Pavel HIML, *Neosvícení a neposlušní. Regulace náboženské praxe a reakce na ni v Čechách ve druhé polovině 18. století (Českokrumlovsko, Vimpersko, Strakonice, Žatec)*, Dějiny-teorie-kritika 2, 2010, s. 163-221, zde s. 197-216.

²¹⁶ 26. června 1761 byl Jan Erhart pohřben; SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných a zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 109.

²¹⁷ SOkA Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

²¹⁸ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 658, sign. III-D-8, kart. č. 4.

²¹⁹ Z. KALISTA, *Století*, s. 248.

²²⁰ „Poněvadž ale již od Datum [myšlen rok 1764] té Josefovské Noskovský poslední vůle dvanáctý rok svůj běh má, a z ohledu budoucího stavení téhož minícího Svatojánského kostelíčka až

k nedostatku finančních prostředků nakonec upustilo. A tak se na tomto klidném místě poblíž lesa začalo od září roku 1785 pohřbívat.²²¹

Hned o dva roky později si ale obyvatelé městečka stěžovali krajskému úřadu v Písku, že „*mrtvoly tam byly od roku 1785 do roku 1786 sice pohřbívány, avšak s velkou námahou a mnoho [obyvatel] skrze nošení těl onemocnělo*“.²²² Další výtky zazněly především k nevhodné poloze hřbitova: „*Protože toto místo leží na vyvýšeném kopci [...], z kteréhož musí celé městečko užívat přitékající vodu a také při pohřbívání činila tato voda natékající do hrobů velkou překážku*“.²²³ Hřbitov totiž splňoval pouze jeden z hlavních požadavků pro své umístění – nacházel se čtvrt hodiny pěší chůze od posledního obytného místa. Horší to bylo s dalšími obecnými kritérii, které stanovovaly, že se má nacházet na půdě, jež nebude zabraňovat rozkladu těl a že nemá být ohrožován vodou, spodní ani povrchovou.²²⁴ Krajský úřad jednotlivé námitky prošetřil a nakonec 8. března 1787 akceptoval, že „*starý hřbitov v místě, které směřuje na volné pole obehnané zahradami, nachází se skrze nejvyšší nařízení v [patříčné] vzdálenosti od těch domů a [obyvatelé] mohou a smí na tom starém městském hřbitově směřujícím stranou do volného pole pohřbívat*“.²²⁵ Ke konci 18. století tedy byly ve Lhenicích dva hřbitovy – jeden nad městečkem u kaple svatého Jana Nepomuckého (kontinuálně využívaný až od roku 1817) a druhý na nedalekém poli za kostelem, tzv. farní hřbitov (který byl od

---

posavade z nedostatku dobrodinců žádná naděje není“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 14v-15r.

²²¹ Jako první zde byla pohřbena sedmdesátiletá výminkářka Regina Petrová („*Hoc fuit prima qua in nove caemeterio sepulta est*“); SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 10.

²²² „*Die leichen wahren von 1785 bis 1786 Jahr ab zwar mit groster Mühe dahin begraben und vielle von der Tragung der Korber grang gewesen*“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 658, sign. III-D-8, kart. č. 4.

²²³ „*Weillen dieses Orth sehr an hohen berge liegt [...], von welchen berg der gantze Markt auß dem füßen Waßer brauchen muß, wie auch zu diesen beerdigung das einfliessen Wasser in gräbern große hinderüß gemacht*“; TAMTĚŽ.

²²⁴ D. TINKOVÁ, *Zákeřná mefitis*, s. 194.

²²⁵ „*Der alte Kirchof in Orthe welcher inf freue feld zielt, solcher mit gärtten eingeshranckt und vormög Hochsten Vorschrieft nach befinden von denen heußern entferetist, auf dem alten Markt Elh[enitzer] Kirchof auf der ins freye feld zihlende Seithen in dessen begraben werden kann und darf*“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 658, sign. III-D-8, kart. č. 4.

roku 1817 využíván k pohřbům čím dál méně).²²⁶ Nutno podotknout, že v roce 1844 vznikl na poli směrem na Vadkov ještě třetí hřbitov u kaple Bolestné Panny Marie,²²⁷ který měl však své využití pouze po dobu jedenácti let. Od roku 1855 se pak začalo definitivně pohřbívat jen u svatojánské kaple nad městečkem, kde se nachází hřbitov až dodnes.²²⁸

Na lhenickém hřbitově opustíme tuto kapitolu, v níž jsme si ve stručnosti nastínilí podobu a život městečka na přelomu 18. a 19. století. Pro pochopení organizace a fungování městské správy jsou sondy do jednotlivých měst nutností, protože radní nežili ve „vzduchoprázdnu“, ale naopak přicházeli dennodenně s ostatními obyvateli do styku. Na život v městech pak museli reagovat během jednání na radnicích, což se zpětně promítalo do chodu samotné městské správy. Přestože lheničtí radní nedostávali za svou práci žádnou stálou finanční odměnu, nešlo zabránit tomu, aby výkon této funkce nezbuzoval závist u některých měšťanů. Tato nelichotivá vlastnost pak bývala zárodkem nejrůznějších sporů, které nezdědky končily před městským soudem, a zdržovala představitele městské správy od důležitějších záležitostí, jako bylo např. efektivní hospodaření s obecními penězi. Než si toho stačili ve Lhenicích všimnout, převalily se přes ně josefínské reformy, které v okamžiku změnilly organizaci a podobu městské rady. Pojdme se proto nyní podívat na to, proč v městečku nedošlo ke konci 18. století k zavedení regulovaného magistrátu.

---

²²⁶ SOKA Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

²²⁷ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 47.

²²⁸ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 277-441; SOKA Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

4. (Ne)zavádění regulovaných magistrátů

4.1. „Josef II. Revolucionář z boží milosti“?

„Povězte svému veliteli, že jsme zde z vůle lidu a nelze nás odtud vypudit pod hrozbou bajonetů“,²²⁹ hřímal 20. června 1789 hrabě Mirabeau na vojáky, kteří byli povoláni do Míčovny, aby odtud rozehnali poslance Ústavodárného shromáždění. Ti se zde sešli, aby odpřísáhli, že se nerozejdou, dokud nebude mít Francie ústavu.²³⁰ Jeho slova vstupovala do konfrontace s epochou, v níž vládli císaři a králové, vykonávající svou vládu z boží milosti („*dei gratia*“). Mirabeau a ostatní se však neobraceli na Boha, nýbrž na lid, který měl být prostředkem k legitimizaci jejich jednání. Když byl 21. ledna 1793 souzen a jako zrádce veřejně gilotinován Ludvík XVI., neznamenal tato poprava pouze definitivní konec starého režimu. Tímto činem došlo zároveň k otřesení autority samotného Boha, neboť král byl do té doby vždy jeho prodlouženou rukou. Monarchii ve Francii vystřídala republika, avšak „*kdekdo byl podezřelý a měl gilotinu nad hlavou*“,²³¹ jak to pregnantně vyjádřil Victor Hugo v románu *Devadesát tři*. Vraždit pro republiku? Přijatelné. Nové společenské uspořádání nehledělo na prostředky, jimiž utužovalo svou moc a tak revoluce začala postupně požírat své vlastní děti...

Když vypukla 14. července 1789 dobytím Bastily Velká francouzská revoluce, vládl v habsburské monarchii Josef II., „*z Boží Milosti vyvolený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, v Germánii, též Uherský a Český král, Arcikníže Rakouské, Vévoda Burgundský a Lothrinský etc. etc.*“,²³² jak pokaždé zněla intitulace všech dochovaných vyhlášek a patentů, které za jeho panování dorazily do malého městečka na jihu Čech. Josef vyrůstal v ovzduší, jež bylo prosyceno osvícenskými myšlenkami lidí typu Voltaira, J. J. Rousseaua, abbého Gabriela Bonnota de Mablyho, G. E. Lessinga, A. Radiščeva a dalších. Tedy lidí, kteří patřili k neklidné generaci nespokojenců a kritizovali a odsuzovali všechno, co se jim zdálo nedokonalé – od společenských institucí a sociálních vztahů až po zákony, právo a morálku.²³³ Ačkoliv se Marie Terezie snažila zavedením cenzury na politickou literaturu, především na francouzské osvícence,

---

²²⁹ Norman DAVIS, *Evropa. Dějiny jednoho kontinentu*, Praha 2005², s. 714.

²³⁰ TAMTÉŽ.

²³¹ Pavel TŮMA (red.), *Victor Hugo, Devadesát tři*, Praha 2013, s. 55.

²³² SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 757, sign. IV-2-B, kart. č. 65.

²³³ Albert Zacharovič MANFRED, *Napoleon Bonaparte*, Praha 1975, s. 14.

„ochránit“ svého syna před vlivem těchto knih, arcivévoda a následník trůnu je už dávno znal.²³⁴

Když se Josef stal po smrti svého otce Františka I. Štěpána Lotrinského v roce 1765 císařem, měl představu o svém vládním programu *de facto* hotovou. Již na jaře roku 1763 sepsal ve francouzském jazyce pamětní spis *Snění* („*Rêveries*“), v němž koncipoval záměry své vlády v budoucnosti. Jedná se o dokument o 3 500 slovech, týkající se v četných pasážích otázek státní organizace a úřednictva.²³⁵ Obsah spisu lze vzhledem k době jeho vzniku právem považovat za „revoluční“. Josef v něm načrtl svou vizi absolutistického státu s veškerou mocí v rukou jediného panovníka. Stát symbolizoval v přeneseném slova smyslu jako obrovský stroj, na jehož vrcholu se tyčí pouze jediná hlava (on). V takto centralisticky řízeném státě nebylo žádné místo pro společenské uspořádání založené na jednotlivých stavech. Z této příčiny také pramenily jeho prudké útoky vůči šlechtě, o jejímž privilegovaném postavení ve veřejných funkcích s neskryvanou záští pochyboval, stejně jako o principu obsazování těchto míst, který šlechtu upřednostňoval. Naproti tomu stavěl kvalitní a zároveň méně početné státní úřednictvo, které by mohlo vystačit s malým platem. Hodnocení těchto úředníků mělo být napříště jasné: dobří budou odměněni, neschopní propuštěni a špatní potrestáni.²³⁶ Podoba tohoto programu vznikala pod vlivem knih osvícenských filosofů a nekritickým obdivem k funkčnímu uspořádání Pruska, které hodlal co nejvíce napodobit.²³⁷

Podobný název („*Rêveries politiques*“) nesl i jistý spis z roku 1752, který vznikl rukou pruského krále Fridricha II. Velikého. Ten v tomto dokumentu vyložil svou vizi anexe různých zemí, jež by mohlo Prusko uskutečnit v budoucnosti. Anexe měly probíhat předně mírovou cestou, ale v případě nutnosti i prostřednictvím války – a pokud by to bylo výhodné, tak i za cenu přerušování míru. Pruský král zde formuloval svou zahraniční politiku založenou na agresi. Josef s největší pravděpodobností dokument svého životního rivala neznal, a ačkoliv oba spisy mluví o něčem jiném, ty samé úvahy vedly oba k tomu, aby v názvu použili slovo *Snění*. Nejednalo se totiž o žádné „bláznivé“

---

²³⁴ Hans MAGENSCHAB, *Josef II. Revolucionář z boží milosti*, Praha 1999, s. 155.

²³⁵ Irmgard PLATTNER, *Josephinismus und Bürokratie*, in: Helmut REINALTER (Hg.), *Josephinismus als Aufgeklärter Absolutismus*, Wien-Köln-Weimar 2008, s. 53-96, zde s. 55.

²³⁶ TAMTÉŽ, s. 55-56.

²³⁷ Josef FRAIS, *Reformy Marie Terezie a Josefa II. (nejen v českých a moravských zemích)*, Třebíč 2005, s. 86.

představy, neboť oba doufali, že k uskutečnění jejich vizí dojde v budoucnosti, která není zase tak vzdálená.²³⁸

Naplnění Josefových snů však stále bránila jeho matka. Přestože byl čtyřiatřicetiletý Josef římským králem a po smrti otce na něho navíc přešel titul císaře Svaté říše římské, Marie Terezie měla v monarchii stále faktickou moc. Ačkoliv syna milovala, děsila ji představa, že by Josef mohl reformami změnit dosavadní formu a pojetí vlády, pustit se do nebezpečných akcí a zničit její osobní dílo,²³⁹ které musela od počátku své vlády neustále hájit. Od roku 1765 tak spolu často vstupovali do sporu ohledně vnitřní politiky, třebaže Josefova sféra vlivu zahrnovala především zahraniční politiku a otázky týkající se armády.²⁴⁰ Nebyli však spoluvládci, jak bývá někdy řečeno. Josef II. byl spoluvládce, Marie Terezie panovnice.²⁴¹

O tom, že je potřeba monarchii reformovat, neměla pochyby ani samotná panovnice. Válečné neúspěchy z prvních let její vlády, jejichž příčinou byl nedostatek financí, rozvrácená armáda a složité získávání podpory ze zděděných zemí, jí názorně ukázaly nedostatky ve správě těchto držav.²⁴² V roce 1762 – tedy rok předtím, než Josef sepsal své *Snění* – byla z jejího podnětu pod vedením hraběte Václava Antonína Kounice nově zreorganizována správa centrálních úřadů, která nahradila Haugwitzův model ze čtyřicátých let.²⁴³ Vzniklo šest dvorských úřadů: Spojená dvorská kancelář, Státní kancelář, Nejvyšší justiční kancelář, Dvorní komora, Dvorní účetní komora a Dvorní válečná rada. Všechny úřady měla ovlivňovat Státní rada, vytvořená už v roce 1760.²⁴⁴ Obdobné správní jednotky vznikly i v korunních zemích, čímž se rozdělením na právní, finanční, obchodní a berní úřady zpřehlednila správa jednotlivých zemí. Tímto způsobem začalo dělení státní správy podle resortního principu a zároveň byl položen základ pro pozdější

---

²³⁸ Derek BEALES, *Enlightenment and Reform in Eighteenth-Century Europe*, London 2005, s. 167-168.

²³⁹ H. MAGENSCHAB, *Josef II. Cesta Rakouska do moderní doby*, Praha 2008, s. 67.

²⁴⁰ P. BĚLINA, *České země a habsburský absolutismus ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, Praha 1993, s. 5.

²⁴¹ D. BEALES, *Joseph II.: Volume 1, In the Shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, London 1987, s. 135.

²⁴² J. PÁNEK – O. TŮMA a kol., *Dějiny*, s. 207.

²⁴³ J. FRAIS, *Reformy*, s. 52-53.

²⁴⁴ H. MAGENSCHAB, *Josef II.* (2008), s. 68-69.

Josefovny správní reformy, které sledovaly vytvoření jednotného státu.²⁴⁵ Reformy nezměnily pouze správní strukturu, ale vtělily jí i nový obsah. Jak už bylo naznačeno, probíhaly v několika etapách během tereziánského prakticistního období a gradovaly v ucelené koncepci josefínského státu, který bořil vše nepohodlné. Celkově lze pozorovat tři základní organizační snahy – účelně zformovat ústřední úřady ve Vídni, odpovídajícím způsobem přebudovat i nejvyšší zemské orgány a proniknout co možná nejhlouběji do nižších i nejnižších správních instancí.²⁴⁶

Když se 29. listopadu 1780 stal Josef II. po smrti své matky samovládcem, snažil se dohonit všechno, co během patnáctileté „spoluvlády“ zameškal. Jeho výrok k nám vzhledem k následnému počínání mluví jasně: „*Je třeba dosáhnout štěstí národů – třeba i proti jejich vůli!*“.²⁴⁷

Nepopulárnost Marie Terezie v Českém království zapříčinila, že zde byl Josefův nástup na pozici samovládce očekáván s nadšením. František Martin Pelcl si tehdy poznamenal: „*Přijď, panovníku, přebývej u nás, buď druhým Karlem IV.! Budeme Tě zrovna tak zbožňovati, jako naši předkové zbožňovali a milovali Karla IV. Josef II., nejstarší syn Marie Terezie, římský císař, následovník ve vládě po matce. Zdar mu a velká vítězství! Zaznamenáme v této knize jeho veliké činy a vše, co se v Čechách za jeho vlády stane*“.²⁴⁸ Jaký obrat, když tentýž muž ke konci osmdesátých let 18. století téměř netrpělivě vyhlížel císařovu smrt. A když se jí 20. února 1790 dočkal, neváhal si k tomuto datu poznamenat na adresu panovníka poměrně dlouhý zápis plný nenávisti.²⁴⁹ Pelcl však strávil třicet let jako vychovatel mladých hrabat v domech významných šlechticů (nejprve Šternberkové, poté u Františka Antonína Nostice), takže na svět musel zákonitě nahlížet očima svých chleboďarců. Když začal Josef II. omezovat staré výsady a práva šlechticů, nenesli to nelibě pouze ti, jichž se nová nařízení dotýkala, ale i samotný Pelcl, jenž byl oddaný zastávce české osvícené liberální šlechty, v níž stále

---

²⁴⁵ TÝŽ, *Josef II.* (1999), s. 78.

²⁴⁶ Z. MARTÍNEK, *Správní reformy a novodobá byrokracie*, in: Josef PETRÁŇ a kol., *Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století*, Praha 1990, s. 107-112, zde s. 108.

²⁴⁷ Milan MACHOVEC, *Josef Dobrovský (studie s ukázkami z díla)*, Praha 2004², s. 52.

²⁴⁸ J. KŘESÁLKOVÁ (red.), *František Martin Pelcl, Paměti*, s. 31.

²⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 92-93.

spatřoval spolu s dalšími českými osvícenskými historiky hlavního politického reprezentanta země.²⁵⁰

Pelcovo nadšení na počátku Josefovy samovlády lze vysvětlit tak, že vůbec neměl ponětí o tom, jak císař smýšlí o šlechtě a jaké s ní má záměry. Josef už během „spoluvlády“ se svou matkou postřehl, že vzdělání a výchova úřednického aparátu má jednu obrovskou výhodu, a sice že poskytuje panovníkovi vycvičené oddíly – jakousi „armádu bojovníků u psacího stolu“ – jimiž mohl panovník kdykoliv prosadit svou vůli. Kromě toho představovalo úřednictvo přirozenou protiváhu šlechtě.²⁵¹ Tereziánský a potom hlavně josefinský stát postupně vytvořil efektivní byrokratický aparát, v němž nezáleželo na sociálním či národnostním původu, ale pouze na odborné kvalifikaci dané osoby. Všichni osobně svobodní obyvatelé měli stejnou možnost přístupu k úředním funkcím, které byly v předcházející době vyhrazeny vždy jen privilegovaným stavům, především šlechtě, a tak mohli získat i určitý podíl na státní správě.²⁵² V tomto období došlo k povýšení zájmů státu nad všechny ostatní hodnoty. Osvícenští ekonomové („fyziokraté“) kladli důraz na co největší počet obyvatel státu, neboť na tomto počtu a pracovitosti závisely i jeho zdroje a obrana. Z tohoto pohledu pak nebylo podstatné, zda bohatství vytvářel šlechtic, měšťan či sedlák.²⁵³

U Josefa II. se nikdy neuchytilo přízvisko „Veliký“, jako tomu bylo u jeho „osvícených“ politických rivalů – pruského krále Fridricha II. a ruské carevny Kateřiny II. Avšak forma jeho vládní praxe získala označení „josefinismus“, který se v historiografii stal napevno zavedeným pojmem.²⁵⁴ Ať už se jeho výklady různí, v jeho jádru tkví především služba státu, jehož prvním úředníkem nebyl nikdo jiný než samotný císař. Podstatu josefinismu jakožto myšlenkového hnutí vystihl vynikajícím způsobem Milan Machovec ve své práci o Josefu Dobrovském: „Prospěch státu je josefinistům konečným smyslem a cílem všeho dění, neboť stát je koneckonců nástrojem obecného blaha. Představa státu má téměř totožný obsah s představou společnosti vůbec,

---

²⁵⁰ Eduard MAUR, *Myšlenkový svět českých osvícenských historiků*, in: Jaroslav LORMAN – D. TINKOVÁ (edd.), *Post tenebras spero lucem. Duchovní tvář českého a moravského osvícenství*, Praha 2008, s. 164-173, zde s. 170.

²⁵¹ H. MAGENSCHAB, *Josef II.* (1999), s. 78-79.

²⁵² J. PÁNEK – O. TŮMA a kol., *Dějiny*, s. 209.

²⁵³ J. PETRÁŇ, *Rakousko – vlast osvícených občanů?*, in: J. PÁNEK a kol., *Idea českého státu v proměnách staletí (fakta, úvahy, souvislosti)*, Praha 2008, s. 117-124, zde s. 120-121.

²⁵⁴ D. BEALES, *Joseph*, s. 439.

resp. při přesnějším odlišení je shrnutím všeho, co se ve společnosti děje, co se koná, myslí i cítí. Všechno to je státní, resp.: může a musí se takovým stát, bude-li jednotně řízeno ku prospěchu všech. [...] Blaho individuální a státní prospěch je totéž. Proto poslouchat vladaře, přesněji řečeno být činný podle příkazů mocnářových, je nejlepší zárukou i osobního štěstí každého jedince. Osvícený vladař je pak sám zase jen prvním sluhou státu, jeho osobní blaho je v neúnavné péči o prospěch všech lidí bez rozdílu stavu. Před ním jsou si všichni rovni – ať šlechtic, či sedlák – resp. musí stejně poslouchat. [...] Stát pečuje o vše skutečné a možné: zřizuje školy i káznice, nemocnice i blázince, dbá o rozvoj obchodu a průmyslu“.²⁵⁵ Tyto myšlenky formuloval již císařův oblíbenec, osvícenský politik, státník a vysoký úředník Joseph von Sonnenfels, v jehož pojetí představoval stát velkou společnost, jež usiluje o „všeobecné blaho“. Podle této koncepce pak neměl existovat rozpor mezi absolutní mocí monarchy a svobodou jedince, protože vládce není mocipánem, nýbrž prvním služebníkem státu.²⁵⁶

Josef II. považoval úřednictvo za klíčový nástroj své vlády. Ve známém „pastýřském listu“ z 13. prosince 1783 adresovaném všem úředníkům si císař posteskl nad tím, že se „*uveřejňují instrukce, sestavují akty, ale málo kdo se stará o jejich provedení. Pracuje se mechanicky, bez péče o dobro obecné, jenom aby se uniklo důtkám nebo trestům*“.²⁵⁷ Takovýto způsob práce byl podle císaře kontraproduktivní a „*bylo by docela marno vydržovat velikým nákladem tolik úředníků, kteří dnes slouží více k zmatení a zmaření věcí nežli k opatření a vyřízení jich. [...] Kdo chce sloužit zemi, musí zapomenout na sebe sama, zbavit se osobních věcí, vzdalovat se zábav. Sobectví ve všech svých formách působí zkázu státu, který trpí jako tělo lidské, jakmile strádá jedna částka. [...] Necht' náboženství, národnost nebo rozdíl úřadů správních nebudí žádné žárlivosti; pokládejte se za bratry a společně pracujte k dobru obecnému*“.²⁵⁸ Poslední uvedená věta je naprosto zásadní. Josef II. nehleděl na konfesi jednotlivých úředníků a dokonce ho nezajímala ani jejich národnost. Jediným kritériem, podle něhož mělo být vše posu-

---

²⁵⁵ M. MACHOVEC, *Josef*, s. 59.

²⁵⁶ Zdeňka STOKLÁSKOVÁ, *Vysoký státní úředník a reformátor. Příklad Josepha von Sonnenfelse*, in: Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 31-47, zde s. 42-44.

²⁵⁷ Ernest DENIS, *Čechy po Bílé hoře*, I. díl, III. kniha, Praha 1911², s. 115.

²⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 115-116.

zováno, byl prospěch státu, a jestliže jakýkoliv úředník nebyl schopen jednat podle těchto císařových zásad, měl ze státní funkce raději dobrovolně odejít.²⁵⁹

Sám císař se snažil jít svým úředníkům příkladem. Vstával v sedm hodin ráno a pracoval do dvou odpoledne. Poté se teprve najedl, přičemž jídlo mu připravovala pouze jediná kuchařka. Pak se začal opět věnovat práci až do devíti hodin večer. Večeři vynechával. Jeho zásadou bylo prostudovat co nejvíce spisů týkajících se vládních záležitostí, k nimž připisoval návod, jak se mají vyřešit, nebo je alespoň doplnil podrobnými margináliemi, které obsahovaly jeho osobní votum ke sporným kauzám a rozhodnutí, pokud bylo třeba je učinit.²⁶⁰ Práce pro stát se stala smyslem jeho života. Je třeba mít na paměti, že do konce roku 1780 přišel o obě manželky, obě dcery, otce i matku. A ačkoliv svou druhou manželku pravděpodobně vůbec nemiloval a s matkou měl velmi bouřlivý vztah, co jiného mu zbývalo, aby se neutopil v moři smutku? Jeho nadměrná píle a výjimečnost, o níž byl sám přesvědčen, zapříčinila, že začal soudit ostatní sám podle sebe, což mu neumožňovalo pochopit, že ne všichni jsou horlivými workoholiky, kteří zasvětili svůj život práci pro blaho státu.

Osvícenské principy založené na racionálních úvahách předpokládaly, že společnost reformy také rozumem pochopí a přijme, což ovšem naráželo na problém, že lidské jednání je ovlivňováno i jinými než pouze racionálními vodítky.²⁶¹ A pro 18. století, které rozum teprve „stvořilo“, to platilo dvojnásob. Osvícenství ještě neproniklo mezi nejširší vrstvy a v radnicích, školách i kostelech se stále nacházel typ člověka předcházejícího století, u nějž hrály kulturní zvyklosti a tradice klíčovou roli. Ty nešlo ze dne na den zpřetrhat státním výnosem, jenž by se odkazoval na racionalitu (viz např. nedodržování zákazu zvonění proti mračnům a bouřkám) a tak se císař začal během vlády postupně stávat čím dál více neoblíbený.

Krajně centralistický systém vlády – v němž veškerou moc soustředil ve svých rukách Josef II. – se tak dostával často do rozporu se společenskou realitou a tento rozpor gradoval o to více, čím více byrokratický systém nebral v úvahu či přímo potlačoval

---

²⁵⁹ František ROUBÍK, *K vývoji zemské správy v Čechách v letech 1749-1790*, SAP 19, 1969, s. 41-188, zde s. 100.

²⁶⁰ J. FRAIS, *Reformy*, s. 129; H. MAGENSCHAB, *Josef II.* (2008), s. 122.

²⁶¹ J. PETRÁŇ, *Rakousko*, s. 119.

veškeré odlišné zájmy a cíle než ty, které jako společenské formuloval on sám.²⁶² Zrození tohoto systému, „který ač zrozen z rozumu, popravoval často sám své nejrozumnější skutky, tkví pravděpodobně největší tragika josefinismu, jenž takto předem pohřbil tolik pokrokových reforem“.²⁶³ K tomu připočtíme ještě nepopulární válku s Turky, kterou císař zahájil na přelomu let 1787 a 1788, a epilog Josefovy vlády se začne zjevnovat v hrubých obrysech.

Ať už je Josefova vláda hodnocena jakkoliv, nelze mu upřít, že jeho reformy položily základ k vytvoření moderní občanské společnosti v rakouském státě. Některé výnosy musel však na konci své vlády odvolat a další byly zrušeny za jeho nástupce Leopolda II. v letech 1790–1792. To však nic neměnilo na tom, že náboženská snášenlivost, zrovnoprávnění obyvatel před soudy a správními úřady bez ohledu na sociální původ a osobní svoboda člověka (zbavení poddaného jeho osobní podřízenosti z hlediska vůle a rozhodování vrchnosti),²⁶⁴ kterou posvětil patent o zrušení nevolnictví z roku 1781, jednou provždy změnil *status quo* celé společnosti.

Francouzský historik Albert Sorel se o Josefovi vyjádřil, „že jeho dílo může být přirovnáno jen k dílu velké francouzské revoluce a že ku podniknutí jeho potřeboval větší smělosti nežli členové sboru zákonodárného, protože tehdy Rakousko bylo nekonečně vzdálenější jednoty politické a rovnosti společenské než Francie“.²⁶⁵

Zákonodárné shromáždění bylo ve Francii roku 1792 smeteno vznikem republiky a namísto něj došlo k ustavení Národního konventu, který se řídil příkazy Robespierrových extremistických jakobínů. Následovaly dva hrůzné roky jakobínské nadvlády. Válka v zahraničí byla vedena rázně. „Kontrarevoluce“ ve Vendée a jinde byla nemilosrdně likvidována. Pařížské Výbory pro veřejné blaho, zřízené zákonem z 21. března 1793 pro kontrolu cizinců, se staly nástroji neomezené diktátorské moci.²⁶⁶ Tehdy začala revoluce požírat své vlastní děti a kromě Dantona a jeho druhů skončil nakonec 28. července 1794 pod gilotinou i sám Robespierre. Naproti tomu Rakousko se na konci Josefovy vlády ukázalo jako zcela odolné vůči fanatickým heslům jakobínů a celá monarchie v devadesátých letech 18. století vykazovala ve skutečnosti mnohem více jednoty

---

²⁶² Jiří BERÁNEK, *Absolutismus a konstitucionalismus v Čechách doby Velké francouzské revoluce. K otázce „české politiky“ Leopolda II.*, Praha 1989, s. 19.

²⁶³ TAMTÉŽ.

²⁶⁴ J. PETRÁŇ, *Rakousko*, s. 121 a 124.

²⁶⁵ E. DENIS, *Čechy*, s. 102.

²⁶⁶ N. DAVIS, *Evropa*, s. 715 a 717.

než většina evropských mocností.²⁶⁷ Právě tato jednota byla vždy vysněným cílem Josefa II., císaře z boží milosti. Nebo snad revolucionáře?

4.2. Regulace magistrátů

Během deseti let své vlády stihl Josef II. vydat přes šest tisíc reformních nařízení,²⁶⁸ z nichž se část samozřejmě nevyhnula ani oblasti městské správy. Regulaci magistrátů je tedy nutno chápat jako součást všech josefínských reforem, které měly sjednotit a zefektivnit chod celého soustátí a podřídit veškeré správní oblasti státnímu dohledu.

Konkrétně regulace magistrátů byla ve svém původním zaměření součástí širší přestavby justičního aparátu, jejímž cílem bylo vytvořit jednotnou, instančně odstupňovanou soustavu soudů, na níž by se zejména na nejnižší úrovni podílely odborně kvalifikované osoby.²⁶⁹

Už během inspekční cesty po zemích Koruny české v roce 1771 si císař povšiml v městech kompetenčních sporů mezi magistráty a krajskými hejtmany, které se odrážely především ve vnitřní a policejní správě měst. Obecně kritizoval špatnou správu městských fondů a vysoký počet městského úřednictva, jež údajně pracovalo špatně a zbytečně. Po svém návratu do Vídně předložil Marii Terezii návrh, v němž požadoval, aby došlo ke zřízení nové organizace, podle níž by na městské hospodářství dohlíželi krajští hejtmani a gubernium. Magistrátní úředníci měli být pečlivě vybíráni a jejich počet snížen, čímž se mělo předejít jejich vydírání a vedlejším zájmům. V Praze navrhoval sloučení všech čtyř pražských měst v jeden celek. Jeho přání zůstalo u matky nevyslyšeno, ale myšlenka reorganizace v něm přetrvávala i nadále.²⁷⁰

Josef II. tehdy mluvil o magistrátech, což byl pojem, který se už od 17. století běžně vžil jako označení pro městské rady.²⁷¹ Při studiu pramenů z oblasti městské správy však může toto označení představovat terminologický problém, protože i v městech, kde na konci 18. století nedošlo k zavedení regulovaného magistrátu, byly městské rady nadále označovány jako magistrát, případně honosnějším názvem „*Vzácný magistrát*“, což by mohlo na první dojem budit zdání, že v takovém městě k zavedení regulovaného

---

²⁶⁷ H. MAGENSCHAB, *Josef II.* (1999), s. 154.

²⁶⁸ J. PÁNEK – O. TŮMA a kol., *Dějiny*, s. 211.

²⁶⁹ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 399.

²⁷⁰ O. BASTL, *Spojení*, s. 16-18.

²⁷¹ K. POLESNÝ, *Manuál*, s. 10.

vaného magistrátu došlo. Je tedy třeba striktně rozlišovat mezi magistrátem a „magistrátem“, protože jak kompetence, tak i obsazení obou úřadů byly zcela rozdílné.

Rozdílnost panovala do osmdesátých let 18. století i v postavení jednotlivých měst. Přestože došlo na konci 16. století k sjednocení městských práv v jednotné městské právo Pavla Kristiána z Koldína,²⁷² zůstávala města v politické oblasti stále diferenciována.

První skupinu představovala města královská, která však netvořila jednolitě těleso a vnitřně se dále členila na města privilegovaná (podléhala pouze panovníkovi) a neprivilegovaná – věnná (podkomořímu královniných měst věnných), podkomořská (zemskému podkomořímu), horní (nejvyššímu mincmistru, pak guberniu) a komorní (české komoře). Město mohlo mít současně i dvojí status, jako tomu bylo např. u Českých Budějovic, které byly jednak městem horním, jednak privilegovaným.²⁷³

Do druhé skupiny patřila poddanská města, z nichž se především ta větší (např. Jindřichův Hradec, Český Krumlov, Jičín, Liberec) začala od 16. století v kulturní oblasti a ekonomické funkci postupně rovnat královským městům.²⁷⁴ Zde byla situace poněkud jednodušší, přesto existoval specifický typ poddanských měst, tzv. ochranná municipální města (např. Turnov, Náchod, Jičín, Jindřichův Hradec, Třeboň, Benešov),²⁷⁵ která disponovala oproti běžným poddanským městům určitými svobodami a volnějším vztahem ke své vrchnosti. Na počátku 19. století zaznamenal právník Dominik Kostetzky těchto municipálních měst a městeček v Čechách 222,²⁷⁶ což je pozoruhodné číslo, víme-li, že v roce 1800 se na tomto území nacházelo celkem 558 měst a městeček.²⁷⁷ Jejich počet narůstal i během první poloviny 19. století, což dokládají dva

---

²⁷² Na Moravě a ve slezských knížectvích zavedeno až na přelomu 17. a 18. století.

²⁷³ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 393.

²⁷⁴ V. LEDVINKA, *Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách*, in: J. PÁNEK (ed.), *Česká města*, s. 95-120, zde s. 100; Josef HANZAL, *Kulturní a společenský význam českých poddanských měst v druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, in: M. MACKOVÁ (red.), *Poddanská města*, s. 40-44, zde s. 40.

²⁷⁵ L. DĚDKOVÁ, *Ochranná municipální města*, s. 292-355.

²⁷⁶ Dominik KOSTETZKY, *System der politischen Gesetze Böhmens, in XII Theilen, zum bequemen Gebrauch für den Geschäfts- und Privatmann. Die Staatsverfassung des königreichs Böhmen*, Erster Theil, Praha 1816, pag. 403-421.

²⁷⁷ Rostislav NOVÝ, *Městská síť v Čechách*, in: J. PETRÁŇ a kol., *Počátky*, s. 33-43. zde s. 33.

případy – město Česká Třebová, vyhlášené municipálním ochranným městem 6. června 1846 a Benešov, jenž se mezi tato města zařadil 7. září 1834.²⁷⁸

Konec této roztržitosti jednotlivých měst v politické oblasti učinila právě josefínská regulace magistrátů, která na města uplatnila jednotící měřítko, přičemž kladla důraz na jejich velikost a reálný význam,²⁷⁹ nikoliv na privilegovanost. Jednalo se vskutku o zásadní změnu v oblasti městské správy a to hned z několika důvodů. Předně byl definitivně ukončen tradiční model správy měst, jenž na našem území fungoval s jistými obměnami prakticky od středověku. Druhý významný moment představoval zprofesionalizování jednotlivých magistrátů, neboť jejich součástí měl být podle finančních možností města napříště vždy minimálně jeden tzv. zkušební rada, který měl mít absolvované vzdělání na některé z právnických fakult, reformovaných podle představ osvícenců.²⁸⁰ V neposlední řadě pak došlo k přímému zásahu státu do kompetencí jednotlivých vrchností, které měly do té doby především u poddanských měst hlavní slovo při určování personálního obsazení (schvalováním ale i odvoláváním jednotlivých členů) městských rad. Přítomnost státních úředníků v regulovaných magistrátech tuto hegemonii vrchností narušila, neboť ti byli odpovědní pouze nadřízeným státním orgánům (krajské úřady, gubernium, apelační soud, případně podkomořský úřad), které od té doby začaly do obsazení a chodu magistrátů postupně zasahovat.

Uvážíme-li, že městská administrativa představovala nejpočetnější a zároveň nejdůležitější složku státního aparátu, přičemž fungovala navíc v praxi na nejnižší úrovni přímo v terénu,²⁸¹ pochopíme, o jak významný zásah tu ve skutečnosti šlo. Celý proces reformy měl své počátky již v polovině 18. století, kdy bylo nařizováno uchazečům o městské úřady navštěvovat „collegia juris publici et historiarum“. Od roku 1752 se stalo podmínkou pro městské syndiky a advokáty nižších soudních instancí tříleté studium práv a od roku 1755 museli mít jmenovaní úředníci splněny povinné zkoušky z „theorie

---

²⁷⁸ L. FRANKOVÁ, *Poddanství*, s. 17; M. MACKOVÁ, *Municipální ochranná města Česká Třebová a Ústí nad Orlicí*, in: J. PÁNEK (ed.), *Česká města*, s. 153-159, zde s. 153.

²⁷⁹ V. URFUS, *Právní postavení* (1996), s. 8.

²⁸⁰ Dvorský dekret ze 17. ledna 1785 nařizoval, aby každý uchazeč o toto místo nejprve získal kvalifikaci o věcech soudních a veřejně správních před komisí, která byla sestavena ze členů Apelačního vrchního soudu a Českého zemského gubernia v Praze. Po vykonání těchto zkoušek se mohl kandidát už s vystaveným tzv. dekretem o volební způsobilosti ucházet o toto místo při kterémkoliv regulovaném magistrátu; J. ČÁP, *Poznámky*, s. 140.

²⁸¹ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 397.

juris“.²⁸² Josefínská reforma magistrátů pak představovala definitivní završení tohoto procesu a uvedla ho v praxi v celozemském měřítku.

Nejprve byl regulovaný magistrát zaveden ve Vídni.²⁸³ Ta představovala v druhé polovině 18. století jakési „pokusné“ místo tereziánsko-josefínských reforem, následkem čehož se posléze stávala vzorem pro ostatní města v habsburské monarchii. Podoba regulovaného magistrátu ve Vídni byla dána dvorským dekretem č. 206 z 1. listopadu 1783, který rozdělil magistrát do třech senátů. Do kompetence prvního senátu spadaly veřejně-politické a ekonomické záležitosti, druhý měl na starosti záležitosti civilního soudnictví a třetí senát otázky trestního soudnictví. V čele magistrátu stanul purkmistr s dvěma vicepurkmistry a 42 rady (1. senát 12 radů, 2. senát 18 radů a 3. senát 12 radů). Další personál tvořili sekretáři, radní protokolisté, expeditor, registrátor, registranti, kancelisté a soudní sluhové atd.²⁸⁴

Klíčový je fakt, že regulace magistrátů neměla ve svém původním zaměření vést k naprostému popření jakéhokoliv vlivu městské obce na obsazování úředních míst.²⁸⁵ Tuto skutečnost je nutné zdůraznit, protože navzdory panujícímu přesvědčení o stále sílící centralizaci osvícensko-absolutistického státu ponechával Josef II. městským obcím nepřímou možnost volby všech hlavních osob regulovaného magistrátu (purkmistr i radové). Tyto osoby byly voleny prostřednictvím tzv. měšťanského volebního výboru, jež ze svého středu zvolily právě městské obce. Teprve poté se přistoupilo k jejich ustanovení do funkce potvrzením od nadřízených státních orgánů.

Tento akt nelze na druhou stranu přeceňovat, protože do jisté míry působil iluzorně. Městské obce se sice podílely prostřednictvím měšťanského výboru na volbě členů regulovaných magistrátů, ti se však po svém ustanovení do funkce stávali plně odpovědní pouze státu, nikoliv městské obci.²⁸⁶ I přesto se však jednalo o pozoruhodnou skutečnost, která naprosto vybočovala z centralistického rázu celé reformy.

Teprve po josefínské reakce začala postupně omezovat tento samosprávný prvek, k čemuž nepochybně přispěl i vývoj politické situace v Evropě (zejména gradace Velké francouzské revoluce). Z této příčiny se císař František II. snažil co nejvíce snížit vliv

---

²⁸² P. BĚLINA, *Česká města*, s. 56.

²⁸³ K tomu podrobně O. BASTL, *Spojení*, s. 20-26.

²⁸⁴ J. ŠTOURAČOVÁ, *Reformní zásahy*, s. 172.

²⁸⁵ V. URFUS, *Právní postavení* (1996), s. 9.

²⁸⁶ Franz SATZINGER, *Vöcklabruck. Stadtgeschichte – Von den Anfängen bis 1850*, Vöcklabruck 2006, s. 411.

širší veřejnosti na obsazování míst v městské správě. V roce 1793 bylo stanoveno, že zvolení purkmistři mají zůstat v této funkci doživotně.²⁸⁷ Podle dvorského dekretu z 3. února 1797 museli být kandidáti předem schváleni krajským úřadem (od roku 1798 také podkomořským úřadem) a jejich volbu nadále potvrzovaly české gubernium a apelační soud. Zásahy státu do voleb se stále stupňovaly a už v roce 1800 potvrzoval krajský úřad i volbu reprezentantů a členů měšťanského volebního výboru. Osoby zvolené do regulovaných magistrátů vykonávaly své funkce prakticky doživotně a nové volby se konaly pouze v případě, že některý z členů magistrátu zemřel nebo rezignoval. Změny se dotkly i samotného měšťanského volebního výboru, jehož členové byli napříště volební především příslušníky řemeslnických cechů – v politické rovině tedy nejtradičnějšími a nejkonzervativnějšími místními korporacemi. Roku 1805 bylo purkmistrům navíc předepsáno skládat zkoušky z trestního práva. A v roce 1808 došlo s konečnou platností k odstranění jakékoliv možnosti volebního výboru působit prostřednictvím voleb na obsazování klíčových pozic v magistrátu. Kandidáty od té doby navrhoval samotný magistrát a z navržených osob pak nového purkmistra či radu vybíraly české gubernium a apelační soud. Správu obecního majetku měl však i nadále obstarávat sbor reprezentantů z řad měšťanů.²⁸⁸ Od roku 1808 bylo tedy vedení regulovaných magistrátů definitivně v rukách státních orgánů, čímž došlo ke konečnému začlenění těchto městských úřadů do státního organismu.

Vraťme se však ještě jednou do doby, kdy byly regulované magistráty uváděny do provozu. Po regulaci magistrátu ve Vídni proběhlo v další vlně zřízení regulovaných magistrátů v hlavních zemských městech a zeměpanských městech. Pražská města (Staré Město, Nové Město, Malá Strana a Hradčany) byla dvorským dekretem z 12. února 1784 sloučena v jeden celek, kde následně došlo ke zřízení regulovaného magistrátu podle vzoru Vídně.²⁸⁹ V čele magistrátu stanul na základě volby čtyřicetičlenného měšťanského výboru purkmistr, dva vicepurkmistři a 28 radů.²⁹⁰ Od 1. července 1784 zahájil svou činnost také regulovaný magistrát v Brně, jehož purkmistra a 8 magistrátních

---

²⁸⁷ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 224-225.

²⁸⁸ K tomuto procesu podrobně Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 301-302; dále V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 425-427 a J. ČÁP, *Poznámky*, s. 139-142.

²⁸⁹ O. BASTL, *Spojení*, s. 34.

²⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 34-35; v Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 223 se uvádí, že regulovaný magistrát v Praze byl složen z purkmistra, dvou náměstků a 32 radů.

radů zvolil čtyřadvacetičlenný měšťanský výbor.²⁹¹ Stejně početný měšťanský výbor zvolil roku 1786 purkmistra a 6 magistrátních radů v Olomouci²⁹² a v tom samém roce vznikl také regulovaný magistrát o pěti magistrátních radech v Jihlavě.²⁹³ Brno, Olomouc a Jihlava představovaly největší regulované magistráty na Moravě,²⁹⁴ kde byla tato instituce zřízena přibližně v 67 městech.²⁹⁵

Z dosavadních poznatků zatím vyplývá, že s regulací magistrátů se zřejmě započalo dříve na Moravě (a ve Slezsku?) než v Čechách. Když byla dvorským dekretem ze 17. ledna 1788 oficiálně nařízena regulace magistrátů ve 33 českých královských městech,²⁹⁶ fungoval již regulovaný magistrát vedle královských měst i v moravských municipálních městech Novém Jičíně (od 1786),²⁹⁷ Třebíči (1787),²⁹⁸ Boskovicích (1787)²⁹⁹ i Ostravě (1787).³⁰⁰

V českých královských městech proběhla změna městské správy podle výše uvedeného dekretu z roku 1788 časově relativně podle plánu a během tohoto roku začaly postupně vznikat v těchto městech regulované magistráty – výběrově např. České Budějovice (1788),³⁰¹ Louny (1788),³⁰² Beroun (1788),³⁰³ Žatec (1788),³⁰⁴ Mělník (1788),³⁰⁵ Most (1788),³⁰⁶ Plzeň (1788),³⁰⁷ Písek (1788),³⁰⁸ Pelhřimov (1788),³⁰⁹ Domažlice (1788),³¹⁰ Rokycany (1789).³¹¹

---

²⁹¹ Jaroslav DŘÍMAL a kol., *Dějiny města Brna*, I. díl, Brno 1969, s. 188.

²⁹² Kristýna BAŘINOVÁ, *Vývoj obecní samosprávy města Olomouce v období let 1848-1914*, Brno 2011 (= bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity), s. 30.

²⁹³ R. PISKOVÁ a kol., *Jihlava*, s. 429.

²⁹⁴ TAMTÉŽ.

²⁹⁵ J. ŠTOURACHOVÁ, *Reformní zásahy*, s. 175.

²⁹⁶ P. RAK, *Registraturní systémy*, s. 3.

²⁹⁷ J. JUROK a kol., *Nový Jičín*, s. 150.

²⁹⁸ H. HOUZAROVÁ, *Regulovaný magistrát*, s. 18.

²⁹⁹ I. ŠTARHA, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, s. 56.

³⁰⁰ B. PRZYBYLOVÁ a kol., *Ostrava*, s. 154.

³⁰¹ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 408.

³⁰² Bohumír ROEDL a kol., *Louny*, Praha 2005, s. 186.

³⁰³ M. TOŠNEROVÁ a kol., *Beroun*, s. 171-172.

³⁰⁴ P. HOLODŇÁK a kol., *Žatec*, s. 269.

³⁰⁵ J. KILIÁN a kol., *Mělník*, s. 183.

³⁰⁶ P. RAK, *Registraturní systémy*, s. 4.

Jiný průběh mělo zavádění regulovaných magistrátů v českých municipálních městech, neboť probíhalo nesoustavně v několika vlnách a především v devadesátých letech 18. století. Příčinou této vleklosti byl odpor šlechty, která spatřovala v regulaci magistrátů poddanských municipálních měst pronikavý zásah do své patrimoniální moci a faktické vymanění měst z bezprostředního dosahu vrchnostenského vlivu. Tento odpor zesílil právě na počátku devadesátých let po smrti Josefa II., kdy šlechta na českém sněmu žádala, aby se upustilo od regulace magistrátů venkovských poddanských měst. Setkala se však s odmítavým postojem, protože Leopold II. a posléze i jeho syn si dobře uvědomili, jak výhodné nástroje představují regulované magistráty k uskutečňování absolutistických cílů.³¹² Odmítavý postoj šlechty však nelze na druhou stranu paušalizovat, neboť – jak ještě uvidíme – ve Lhenicích schwarzenberská vrchnost zavedení regulovaného magistrátu naopak podporovala, ať už k tomu měla jakékoliv důvody.

Zřizování těchto institucí v municipálních městech tak můžeme sledovat v rámci jednotlivých krajů prakticky po celá devadesátá léta 18. století (s důrazem na rozmezí let 1790–1792), jak o tom svědčí např. Náchod (1790),³¹³ Jindřichův Hradec (1790),³¹⁴ Jičín (1791),³¹⁵ Ústí nad Orlicí (1791),³¹⁶ Litomyšl (1791),³¹⁷ Netolice (1792),³¹⁸ Chomutov (1793),³¹⁹ Březno (1794),³²⁰ Jirkov (1796),³²¹ Turnov (1799),³²² Lomnice nad

---

³⁰⁷ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 108.

³⁰⁸ August SEDLÁČEK, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou*, II. díl, Písek 1930², s. 4-5.

³⁰⁹ Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 291.

³¹⁰ K. WASKA, *Regulace*, s. 53.

³¹¹ H. HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, s. 117.

³¹² V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 416.

³¹³ J. ČÁP, *Poznámky*, s. 134.

³¹⁴ L. DĚDKOVÁ, *Ochranná municipální města*, s. 320.

³¹⁵ TAMTĚŽ, s. 309.

³¹⁶ M. MACKOVÁ, *Municipální ochranné město Ústí nad Orlicí v podmínkách lichtenštejnské-ho panství*, in: TÁŽ (red.), *Poddanská města*, s. 35-39, zde s. 36.

³¹⁷ L. DĚDKOVÁ, *Organizace*, s. 210.

³¹⁸ SOkA Prachatice, *Archiv města Netolice, Inventář, archivní pomůcka č. 14*, s. 14.

³¹⁹ P. RAK, *Registraturní systémy*, s. 4.

³²⁰ TAMTĚŽ.

Lužnicí (1800).³²³ V devadesátých letech byly regulované magistráty dodatečně zřízeny i v některých moravských municipálních městech. Jako příklad lze uvést Karvinou (1793) a Strážnici (1794).³²⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že na našem území probíhal celý proces zavádění regulovaných magistrátů prakticky po dobu 16 let (1784–1800). Rok 1800 však nelze brát jako konečnou horní hranici, protože i na počátku 19. století se ostatní města snažila dosáhnout zřízení této instituce,³²⁵ přičemž není vyloučeno, že se to některým z nich nemohlo nakonec podařit. Celkově byla regulace magistrátů provedena zhruba ve dvou stech českých a několika desítkách moravských a slezských městech.³²⁶

Jednotlivá města byla rozdělena podle jejich velikosti a finančních možností do čtyř tříd. Příslušnost k některé z těchto skupin do jisté míry určovala podobu jednotlivých magistrátů, avšak rozdíly mezi nimi – vyjma opravdu velkých královských měst (Praha, Brno, Olomouc atd.) – byly velmi nepatrné. Jak uvádí Dominik Kostetzky, obecně platilo, že magistráty byly ustanoveny ve všech královských městech, v nichž zpravidla úřadovaly osoby, které měly patřičné vzdělání a oprávnění vykonávat civilní, politickou a soudní agendu, za což pobíraly z městských důchodů řádný plat.³²⁷ Magistráty se skládaly ze zkušeného purkmistra a dvou až třech zkušených radních, které doplňoval kancelářský personál, jehož obsazení se odvíjelo od potřeb jednotlivých měst. Existovala však i královská města, kde se magistrát skládal celkově jen z nezkušeného neplaceného purkmistra, jednoho zkušeného placeného rady (tzv. syndika nebo městského písaře) a kancelářského personálu, což odpovídalo spíše organizaci magistrátů v municipálních městech.³²⁸ Jak je na první pohled vidět, situace nebyla vůbec jednoznačná a nelze tedy v žádném případě tvrdit, že magistráty měst stejné třídy měly shodnou organizaci tohoto úřadu. Jakékoliv zobecňování by v tomto případě mohlo být zavádějící, protože podoba regulovaných magistrátů se lišila město od města nezávisle na

---

³²¹ TAMTÉŽ.

³²² L. DĚDKOVÁ, *Ochranná municipální města*, s. 330.

³²³ S. ŘEŘICHOVÁ, *Vliv*, s. 72.

³²⁴ J. ŠTOURÁČOVÁ, *Reformní zásahy*, s. 175.

³²⁵ Ve Lhenicích se o to snažili ještě v roce 1814; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 159r.

³²⁶ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 224.

³²⁷ D. KOSTETZKY, *System*, pag. 425.

³²⁸ TAMTÉŽ.

příslušnosti k třídě a spíš než tomuto rozdělení odpovídala reálným potřebám města, stejně jako jeho potenciální schopnosti jednotlivé úředníky vyplácet. Stačí srovnat regulované magistráty Žatce, kde byl údajně zřízen úplný magistrát,³²⁹ Loun (město 2. třídy), Rokycan (2. třída) a Pelhřimova (zpočátku 4. třída). Žatec a Rokycany měly v čele magistrátu purkmistra, dva zkušené radní, dva nezkušené radní (Žatec tři), tři obecní reprezentanty a návladního.³³⁰ Louny a Pelhřimov, mezi nimiž byl rozdíl dvou tříd, měly zprvu totožnou organizaci magistrátu – purkmistr, zkušený radní, dva nezkušené radní a tři obecní reprezentanti.³³¹ Vzhledem k rozsahu vyřizované agendy bylo v Pelhřimově už v roce 1790 zřízeno druhé místo placeného rady a v roce 1794 došlo k přesunutí města do třetí třídy. Ačkoliv se personální obsazení pelhřimovského magistrátu od této chvíle rovnalo Žatci a Rokycanům, zůstalo město zařazeno stále v nižší kategorii. Naproti tomu Louny byly stále o třídu výš, přestože se tamní magistrát nemohl s pelhřimovským již rovnat. Srovnáme-li navíc lounský magistrát s magistrátem v municipálním městě Náchodě (4. třída),³³² pak vidíme, že jejich organizace byla totožná (s jediným rozdílem, že v Náchodě úřadoval nezkušený purkmistr). Jednotlivé nuance v organizaci magistrátů je třeba nastínit, protože hlavní rozdíl mezi nimi vyvstane na povrch teprve při zhodnocení subalterního personálu, který reflektoval skutečnou vytiženost magistrátu. Kromě toho rozdělení měst do jednotlivých tříd probíhalo na počátku reformy, kdy stav jejich obecních pokladen mohl být diametrálně odlišný než na konci 18. století. Nikoli tedy na základě zařazení do příslušné třídy, ale prostřednictvím veškerých výdajů na chod magistrátu, zhodnocením aktiv a pasiv a v neposlední řadě i z toho vyplývajících přebytků či ztrát lze pak odhadovat reálnou ekonomickou situaci města a na základě toho i jeho faktický význam v rámci celé země.

Už jsme nastínili, jak na regulaci magistrátů reagovala šlechta, která v této reformě viděla zásah do svých pravomocí při správě poddanských měst. Zbývá proto odpovědět na otázku, jak tuto změnu vnímali samotní měšťané. Především v královských a větších městech bylo do reformy takřka pravidlem, že se v čele městské správy formovaly tzv. „městské elity“, které mohly být provázány hustou sítí neformálních a majetkových vztahů. V praxi to znamenalo, že si tito radní např. navzájem chodili při křti-

---

³²⁹ P. HOLODŇÁK a kol., *Žatec*, s. 269.

³³⁰ TAMTÉŽ; H. HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, s. 117.

³³¹ B. ROEDL a kol., *Louny*, s. 186; Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 291.

³³² J. ČÁP, *Poznámky*, s. 134, 139.

nách jako kmotři svých potomků a byli dále různě propojeni. Často obývali honosné domy uvnitř městských hradeb, nezářka přímo na náměstí. Důležitou roli hrála při jejich volbě také tradice, což bylo patrné z toho, že se v městských radách objevovali někdy i po několik generací členové jedné měšťanské rodiny.³³³ Právě do této provázanosti jednotlivých radních vrazila josefínská regulace magistrátů jednou provždy klín, protože napříště se jejich členy měly stát pouze osoby, u nichž nezáleželo na jejich původu a vazbách k městu, nýbrž na dosaženém vzdělání a oddanosti státu. Od té chvíle začalo docházet k úpadku vlivu tradiční měšťanské elity na správu města. Ne však z příčiny, že by ze svých řad nedokázaly vyprodukovat právnicky vzdělané osoby, které se mohly na základě tohoto absolutoria ucházet o přístup do městských úřadů, ale především z toho důvodu, že životní osudy nově vznikající vrstvy úředníků začaly být ovlivňovány podle principů moderní státní služby. To souviselo s tím, že místní uchazeči byli guberniem obsazováni do magistrátů jiných měst, aby jejich úřednickou práci neovlivňovaly místní známosti a příbuzenské vztahy.³³⁴ Na jedné straně tedy můžeme pozorovat, že se městská správa začala postupně profesionalizovat, na té druhé, že průvodním jevem této profesionalizace bylo odcizení jednotlivých úředníků od městských obcí, s nimiž je nemělo napříště nic spojit.

Aféry z několika měst, související s prvními volbami do regulovaných magistrátů, odhalují, že se někteří měšťané neváhali snížit k podvodu, aby získali místo v těchto úřadech – ať už pro sebe nebo lobbováním za určité osoby – a tím pádem i podíl na nově se formující správě města. Tyto aféry poukazují na frakční boje, které ve městech panovaly a na snahu získat za jakoukoliv cenu do svých rukou moc, neboť funkce radního byla do té doby (minimálně ve společnosti královských měst) chápána jako prestižní záležitost. Už během první volby do pražského magistrátu, která se uskutečnila 30. dubna 1784, byl obviněn z ovlivňování volebních výsledků čtvrtník týnské čtvrti Schüssler, protože údajně přemlouval měšťany, aby volili osoby jím doporučené. Na základě tohoto zjištění jej prezident apelačního soudu sesadil z jeho funkce a měšťané z Dlouhé třídy, kde aféra vyšla najevo, dostali možnost svoje hlasovací lístky znovu změnit.³³⁵ Podobný případ se odehrál i v Českých Budějovicích, kde začaly potíže již při volbě měšťanského výboru. Když v říjnu roku 1788 převzal krajský hejtman od

---

³³³ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 133.

³³⁴ Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 306.

³³⁵ O. BASTL, *Spojení*, s. 37.

měšťanů volební lístky, shledal, že sedmnáct z nich bylo vyhotoveno totožnou rukou, přičemž měly naprosto stejné znění. Později se ukázalo, že strůjcem tohoto komplotu byl jeden z měšťanů, který lístky sám napsal a roznesl po domech svých druhů.³³⁶ Také v Rokycanech se vyskytly problémy hned při volbě měšťanského výboru, kde se právo-várečné rodiny snažily vyloučit z volby obyvatele z předměstí. Politické napětí se v tomto městě nedařilo uklidnit, a proto ani vlastní volba magistrátu nebyla úspěšná a musela se opakovat. Z této příčiny zde začal regulovaný magistrát fungovat až od čer-vence roku 1789.³³⁷ V Klatovech pokračovaly v souvislosti s volbou nového magistrátu předvolební boje, které vyvrcholily kolem volby prvního radního. Matka Johanna Fr. Parwonitze, bývalého druhého městského syndika, který se o toto místo ucházel, byla obviněna z pokusu o podplácení jednoho z členů měšťanského výboru.³³⁸ Potíže se ne-týkaly pouze prvních voleb, ale objevovaly se i v následujících letech. Ku příkladu v Pelhřimově byl v roce 1796 sesazen krajskou komisí soudní sluha Leopold Ryder, protože při předchozí volbě vyhotovil šedesáti měšťanům formuláře k volebním lístkům pro volbu členů výboru za obecní reprezentanty, neboť někteří z nich neuměli psát. Ta-kovýto způsob mohl být pokládán za návodné jednání, přestože to ti, kdo lístky obdrže-li, vesměs popřeli.³³⁹ Problémy navazující na předchozí podobu městské správy vygra-dovaly po regulaci magistrátu i v municipálním městě Novém Jičíně, kde městskou radu do té doby tvořili vždy šenkovní měšťané, kteří si po této reformě udrželi rozhodující moc nadále ve svých rukách. Proti členům magistrátu však vystoupili tamní řemeslničtí cechmistrři, kteří se pokusili jejich nadvládu zlomit. Na tomto případě lze vynikajícím způsobem demonstrovat, jak obrovský vliv měl stát po zásahu do městské správy na podobu jednotlivých magistrátů. Šenkovní měšťané tehdy argumentovali silou tradice, že přinejmenším od roku 1660 zastávali jejich zástupci vždy funkce v městské radě, přičemž se odvolávali na své lepší vzdělání a znalosti, jakož i na vyšší daňové odvody. Gubernium jejich žádost však výnosem ze 7. července 1798 zamítlo s odůvodněním, že na post purkmistra neexistuje žádné zákonné přednostní právo a při nové volbě byl na-konec zvolen purkmistrem člen z řad řemeslníků.³⁴⁰ Řadu příkladů by šlo rozmnožit o

---

³³⁶ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 408.

³³⁷ H. HRACHOVÁ a kol., *Rokycany*, s. 117.

³³⁸ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 409; K. WASKA, *Regulace*, s. 48-49.

³³⁹ Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 301.

³⁴⁰ Celý konflikt podrobně viz J. JUROK a kol., *Nový Jičín*, s. 150-155.

další – v Kouřimi se například ozývaly hlasy proti volbě purkmistra, neboť volební výbor byl složen z jeho příbuzných.³⁴¹ V Havlíčkově Brodě zase odmítl měšťanský výbor volit jednotlivé členy magistrátu, protože osoby, které se o tento úřad ucházely, byly pro něj naprosto neznámé.³⁴²

Volby měšťanských výborů a členů jednotlivých magistrátů tedy zpočátku nezdá se provázely všelijaké potíže. Střety jednotlivých frakcí, tradice a snaha ovlivnit volby pouze odrážely běžnou praxi, která se ustálila během předchozí etapy v městském prostředí. Když po podniknuté inspekční cestě po zemích Koruny české v roce 1771 mluvil Josef II. o tom, že měšťtí úředníci pracují špatně a zjiště, snažil se posléze svou navrhovanou reformou do jejich řad začlenit takové osoby, které by do této oblasti vnesly čerstvý vzduch, jenž měl očistit jednotlivé magistráty od podobných zátěží a podřídit je čistě jen dohledu státních orgánů. Jakmile se stal jeho návrh skutečností, byla utužena a posílena centralizace vládního systému, protože prostřednictvím regulovaných magistrátů získal stát v politické rovině definitivní kontrolu nad obyvateli měst.

Od té chvíle musela veškerá podání magistrátů – ať už se jednalo o dotazy, žádosti nebo stížnosti – napříště projít instanční cestou přes krajské úřady, zemskou vládu, případně i apelační soud, odkud se dokonce i zcela nedůležité záležitosti dostaly ještě do Dvorské kanceláře, z níž byly nakonec předloženy ke dvoru pro vyhotovení nejvyššího rozhodnutí. Od toho se samozřejmě odvíjel i obrovský nárůst písemností a celkové zpomalení ve vyřizování naléhavých záležitostí. Další negativní důsledek byl vznik nesamostatných a závislých úředních orgánů, které si samy netroufaly rozhodovat o nevýznamných záležitostech, nýbrž se pro jejich rozřešení obracely k vyšším instancím.³⁴³

O zvyšujícím odcizení nových představitelů městské správy od městských obcí už byla řeč, tento rozchod však v řadách měšťanů leckdy vyústil v přímo nepřátelsky odmítavé postoje proti etablovaným skupinám osob, podílejících se na řízení magistrátu, které se posléze ať už z domnělých nebo i skutečných obav nechtěly na správě města více podílet.³⁴⁴ Výhrady městských obcí vůči členům magistrátu ale mohly být naprosto oprávněné, jako se to stalo například v Pelhřimově, kde byly vedení magistrátu proká-

---

³⁴¹ V. URFUS, *Právní postavení* (1969), s. 409.

³⁴² TAMTÉŽ.

³⁴³ F. SATZINGER, *Vöcklabruck*, s. 411.

³⁴⁴ TAMTÉŽ.

zány ve dvacátých letech 19. století účetní podvody, kdy úředníci ve skutečnosti vybírali vyšší částku, než jakou potom zapsali do taxovního protokolu, přičemž zbytek si samozřejmě mezi sebou rozdělili.³⁴⁵ Příchody a odchody nových státních úředníků a jejich rodin do jednotlivých měst také zapříčinily, že se samotné měšťanstvo začalo rychle proměňovat ve svém složení. V souvislosti s josefínskými reformami navíc došlo ke zrušení předkupního práva místních měšťanů na dostupné nemovitosti, což bylo provázeno silným přílivem nových měšťanů zvenčí. To také vedlo k uvolnění rozsáhle uzavřených měšťanských korporací, které tvořily až doposud jádro měst.³⁴⁶

4.3. Nezavedení regulovaného magistrátu

Podmínkou pro zavedení regulovaného magistrátu bylo, aby města disponovala ročním peněžítým přebytkem o minimální výši 450 zlatých,³⁴⁷ z něhož měla vyplácet jednotlivé úředníky magistrátu. Oproti dřívější době, kdy se odměny členů městských rad značně lišily,³⁴⁸ se členové magistrátu stali regulárními zaměstnanci, kteří pobírali za svou funkci z obecní pokladny peněžitý plat. Jak už bylo naznačeno, výdaje na magistrát se odvíjely nikoli od příslušnosti k některé z tříd, do nichž byla města rozdělena, ale podle personálního obsazení jednotlivých magistrátů a individuálních možností městských pokladen.

Pro představu roční náklady na mzdy zaměstnanců úplného regulovaného magistrátu v Praze se vyšplhaly do výše 55 000 zlatých.³⁴⁹ Naproti tomu provoz píseckého magistrátu vyžadoval okolo 4590 zlatých.³⁵⁰ V Příbrami bylo na magistrát vyhrazeno 2910 zlatých.³⁵¹ Situace v poddanských městech byla poněkud skromnější, což souviselo s menším zatížením a nižším počtem magistrátních úředníků. Tak vidíme, že chod ostravského magistrátu si žádal 2500 zlatých.³⁵² V Litomyšli byla vydání na nový

---

³⁴⁵ Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 303-304.

³⁴⁶ F. SATZINGER, *Vöcklabruck*, s. 411.

³⁴⁷ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 224.

³⁴⁸ Např. ve Lhencích jsme viděli, že radní za svůj post v radě dostávali pouze deputáty. V královském městě Berouně zase pobírali konšelé v druhé polovině 18. století za svou činnost každý 50 zlatých; M. TOŠNEROVÁ a kol., *Beroun*, s. 170.

³⁴⁹ O. BASTL, *Spojení*, s. 37.

³⁵⁰ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, s. 3-4.

³⁵¹ S. POLÁK, *Vyřizování*, s. 29-30.

³⁵² B. PRZYBYLOVÁ a kol., *Ostrava*, s. 155.

magistrát vypočtena na 2110 zlatých.³⁵³ V Pardubicích museli z obecní pokladny vyhradit na provoz magistrátu 1590 zlatých.³⁵⁴ V Náchodě byl původní náklad na magistrát stanoven na základních 450 zlatých ročně, ještě před rokem 1828 však vzrostl na částku 964 zlatých a v roce 1828 již činil 1791 zlatých a 50 krejcarů.³⁵⁵ Původní náklady tedy nebyly definitivní a s postupným zvětšováním agendy a rozmnožováním personálu docházelo ve městech i k navyšování celkových výdajů na provoz magistrátů.³⁵⁶

Jestliže dobrý stav obecní pokladny představoval klíč k získání a vydržování magistrátu, pak se ve Lhenicích takový klíč, který by otevřel dveře k tomuto úřadu, nenacházel. Na počátku reformy měl apelační soud ve spolupráci s guberniem a krajskými úřady vyšetřit jurisdikční a majetkové poměry měst. Jednotlivá města byla proto povinna předložit krajskému úřadu přiznání o počtu obyvatel, statistiky obecních příjmů a vydání podle šesti až desetiletého průměru a výkaz dosavadních gáží představitelů městské správy. Na základě těchto údajů pak mělo gubernium a apelační soud rozdělit města do tříd s určitým počtem přidělených magistrátních úředníků.³⁵⁷ Čím se však mohli ve Lhenicích vykázat?

Dominik Kostetzky ve svém seznamu municipálních měst zařadil Lhenice na počátku 19. století mezi běžná poddanská města,³⁵⁸ při komunikaci s nadřízenými úřady však byly titulovány jako ochranný městyš,³⁵⁹ takže musely minimálně požívat jisté výhody jako jiná města a městečka tohoto typu. V jurisdikční pravomoci spadaly pod schwarzenberskou vrchnost, a proto nad nimi v záležitostech spadajících do této oblasti rozhodoval vrchnostenský vrchní úřad. Jak už bylo v jedné z předchozích kapitol naznačeno, radní za svou funkci nedostávali žádnou finanční hotovost. Pouze při zastávání postu purkmistra obdržel dotyčný odměnu v naturáliích (2 věrtele žita), případně vedlej-

---

³⁵³ L. DĚDKOVÁ, *Organizace*, s. 207.

³⁵⁴ TAMTÉŽ.

³⁵⁵ J. ČÁP, *Poznámky*, s. 144.

³⁵⁶ Kromě Náchoda to byl např. i případ Brna; J. DŘÍMAL a kol., *Dějiny*, s. 188. V Pelhřimově zpočátku úřadoval purkmistr (s právnickým vzděláním či alespoň dobrou znalostí administrativy) bez nároku na plat, teprve od roku 1803 došlo ke stanovení jeho odměny na částku 500 zlatých ročně; Z. MARTÍNEK a kol., *Pelhřimov*, s. 302.

³⁵⁷ L. DĚDKOVÁ, *Organizace*, s. 206.

³⁵⁸ D. KOSTETZKY, *System*, pag. 418.

³⁵⁹ Srov. intitulaci Lhenic v dochovaných instrukcích pro správu městečka; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

ší příjem z každé schválené kupní smlouvy. V roce 1784 činil hospodářský přebytek městečka jen 8 zlatých a 41 krejcarů.³⁶⁰ Nejinak tomu bylo i v následujících letech, jak to dokládají městské obecní účty. V roce 1787 obdržela lhenická pokladna 55 zlatých a 21 krejcarů.³⁶¹ V roce 1788 se po uzavření účtů v pokladně nalézalo pouze 47 krejcarů.³⁶² Roku 1789 obecní pokladník potvrdil, že zůstatek představuje částku ve výši 19 zlatých a 30 krejcarů.³⁶³ Pro rok 1790 vykazoval roční přebytek 8 zlatých a 16 krejcarů.³⁶⁴ A v roce 1791 si obecní pokladna připsala 6 zlatých a 19 krejcarů.³⁶⁵

Jak je tedy na první pohled zřejmé, Lhenice v předchozích letech ani zdaleka nedosahovaly minimální výše ročního hospodářského přebytku 450 zlatých, který byl nutný pro zavedení nejnižšího stupně regulovaného magistrátu, skládajícího se alespoň ze syndika (300 zlatých), kancelisty (100 zlatých) a obecního sluhy (50 zlatých). Když přijel na počátku roku 1792 do městečka vrchní justiciář třeboňského konzulárního úřadu Adrian Battista, aby provedl renovaci městské rady, bylo již předem rozhodnuto, že zde regulovaný magistrát zaveden nebude.

Podobný osud stihl i další města a městečka, která společně vytvořila třetí skupinu měst (v první skupině byl úplný magistrát, v druhé neúplný), v nichž pro nedostatek financí nedošlo k zavedení regulovaného magistrátu. Jako příklad lze uvést jihozápadočeská městečka Janovice nad Úhlavou, Strážov a Nýrsko, kde stará správní struktura zanikla již v roce 1788.³⁶⁶ Obdobně dopadlo na konci 18. století i severočeské městečko Chabařovice.³⁶⁷

Společným rysem těchto měst a městeček bylo, že v čele jejich městské správy stál pouze purkmistr (někde označován též jako městský, městys nebo obecní rychtář), jehož doplňovalo několik – zpravidla dva – obecních starších. V těchto obcích, které si nemohly dovolit udržovat ani jednoho zkušeného radu nebo syndika, byly vyřizovány justiční i právní záležitosti prostřednictvím vrchnostenského úřadu, pod nějž spadaly,³⁶⁸

---

³⁶⁰ TAMTÉŽ.

³⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno.

³⁶² TAMTÉŽ.

³⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 195, sign. II-189, nefoliováno.

³⁶⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno.

³⁶⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 197, sign. II-191, nefoliováno.

³⁶⁶ J. LHOTÁK, *Dějiny*, s. 172.

³⁶⁷ I. MARTINOVSKÝ, *Ochranné město*, s. 22-23.

³⁶⁸ D. KOSTETZKY, *System*, pag. 425;

případně justiciářem blízkého panství nebo se musely obracet na regulovaný magistrát nejbližšího města.³⁶⁹ Navzdory tomu měli purkmistři pravomoc vykonávat nad těmito městy policejní dohled, eventuálně mohli přenechat tuto agendu jiné osobě,³⁷⁰ nejčastěji policejnímu komisaři. Jak konkrétně vypadala organizace městské správy po výše uvedených změnách ve Lhenicích, se pokusíme zodpovědět v následující kapitole.

---

³⁶⁹ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 224.

³⁷⁰ D. KOSTETZKY, *System*, pag. 425-426.

5. Městská správa ve Lhenicích okolo roku 1800

5.1. Boj za hodnost purkmistra

Svědectví o průběhu změny městské správy ve Lhenicích nám podává pozoruhodná písemnost,³⁷¹ která původně ani neměla spatřit světlo světa. Autor tohoto dokumentu Adrian Battista jej zhotovil až na základě údajně lživých nařčení, jež na jeho adresu vnesli lheničtí měšťané, kteří rozhodně nebyli spokojeni s tím, že v městečku nedošlo k zavedení regulovaného magistrátu. V několika bodech, v nichž vyvrací jednotlivá nařčení, se nepřímo vyjadřuje i k renovaci městské rady, kterou zde provedl na počátku roku 1792.

Časově tedy tato renovace spadá do hlavního proudu ohraničeného rozmezím let 1790–1792, během něhož docházelo v Čechách k zavádění – případně nezavedení – regulovaných magistrátů v poddanských městech a městečkách.

Jestliže v městech, kde měl být zaveden regulovaný magistrát, probíhala volba nových představitelů městské správy zpočátku prostřednictvím několikačlenného měšťanského výboru, pak ve Lhenicích se volba uskutečnila podle tradičního způsobu, kdy nové členy městské rady volili na tamní radnici příslušníci městské obce. Ta se v městečku ke konci roku 1791 skládala ze 131 osob a pro právoplatnost volby bylo rozhodující, aby se k ní dostavily minimálně dvě třetiny voličů.³⁷² Vzhledem k tomu, že v městečku neměl být zřízen regulovaný magistrát, byl do čela městské správy zvolen na základě většiny hlasů pouze městský rychtář s dvěma obecními staršími, kteří tak nahradili dosavadní sbor konšelů v čele s purkmistrem a primátorem. Volba městského rychtáře se však neobešla bez menších komplikací. Suverénním vítězem se totiž stal bývalý primátor Wenzl Šíma, kterého si na tomto postu přálo 90 osob (celkem volilo 102 voličů). Na druhém místě skončil se šesti hlasy bývalý radní Jakob Migo. Ani jeden z nich se však nechtěl „na žádný způsob“ této funkce ujmout,³⁷³ proto byl do tohoto

---

³⁷¹ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

³⁷² „Ad 2) tak dobře jest jako první lživé, že [j]sem já uznal[,] že by sousedstva málo pohromadě bylo, nebo[t] tabella[,] dle který se vota braly[,] vykazuje, že ani 40 měšťanů nescházelo ze 131, a tak jich přes dva třetí díly bylo a též všichni sjednoceni byli[,] na kterýho větší hlasy padnou, že ten za rychtáře zůstati má“; TAMTÉŽ.

³⁷³ „Když na žádný způsob ani bývalý primas ani Migo rychtářství na sebe přijmouti nechtěli“; TAMTÉŽ.

úřadu ustanoven Josef Podlaha, který však obdržel pouze čtyři hlasy, a s tímto počtem hlasů se tak umístil až na třetím místě.³⁷⁴

Příčiny odmítavého postoje těchto dvou osob je třeba hledat v napětí, které tehdy ve Lhenicích panovalo. V kapitole „Prolog“ jsme sledovali, jak se ke konci osmdesátých let 18. století stupňovaly proti jednotlivým představitelům městské správy útoky, které vyvrcholily obviněním z úst Franze Stehlíka, jenž by radní za jejich odvedenou práci v městské radě viděl nejraději viset na šibenici. Právě během volby na konci roku 1791 tento spor gradoval, a nelze se tak divit, že jak Wenzl Šíma, tak Jakob Migo byli z výkonu svých funkcí znechuceni do takové míry, že se oba odmítli podílet na správě městečka, přestože si většina členů městské obce nadále přála jejich služby.

V menších poddanských městech však nebyla tato nechuť k výkonu jednotlivých úřadů městské správy ničím výjimečným, neboť radní za svou funkci zpravidla nedostávali žádný plat a vedle toho se museli stále starat o svá hospodářství a provozovat určitou profesi nebo živnost, která představovala hlavní zdroj jejich obživy. Se situací ve Lhenicích koreluje i výmluvný zápis horažďovického měšťana Jana Malkovského, jenž se v roce 1712 stal členem tamní městské rady, načež si k této události do svých pamětí zapsal, do jaké nevděčné a marné světa slávy se to dostal.³⁷⁵ Slovní útoky, závist a nevděk některých měšťanů tyto pocity v jednotlivých představitelích městské správy pouze posilovaly, což se samozřejmě zpětně promítalo i do jejich neochoty tyto úřady nadále vykonávat.

Vraťme se však zpátky k samotné volbě. Do funkce městského rychtáře byl zvolen městskou obcí sedmatřicetiletý Josef Podlaha.³⁷⁶ Funkci obecních starších obsadili šedesátiletý Melchior Pinter a pětatřicetiletý Karel Kigler,³⁷⁷ který již dříve zastával společně s Josefem Podlahou úřad obecního staršího,³⁷⁸ tudíž měli oba s fungováním městské správy určité zkušenosti. Po zvolení složili tito muži přísahu a byli ustanoveni

---

³⁷⁴ Detailní průběh volby včetně počtu hlasů, které jednotliví kandidáti obdrželi, viz SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, sign. V AS 20.

³⁷⁵ V. BŮŽEK a kol, *Společnost*, s. 133.

³⁷⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 173.

³⁷⁷ TAMTÉŽ, pag. 22 a 193.

³⁷⁸ T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 69.

Adrianem Battistou na své posty. Proměna podoby městské správy proběhla v pořádku a Battistovi „*všichni při odjezdu za to dobré a pokojné ustanovení děkovali*“.³⁷⁹

Teprve když opadlo vzrušení z volby a Adrian Battista odjel ze Lhenic, pochopili lheničtí měšťané, jak citelný zásah do statusu jejich městečka znamenalo nezavedení regulovaného magistrátu. V tuto chvíli se před námi objevuje pozoruhodný obraz mentality obyvatel malého poddanského městečka, jejíž kořeny tkvěly zachycené hluboko v minulosti. Přestože správní agenda zůstala takřka nedotčená a jednodušší sporné a majetkoprávní záležitosti vyřizovali v městské kanceláři i nadále sami, nedokázali se měšťané přenést přes to, že v čele jejich městské správy nyní figuroval úřad městského rychtáře. Byla to tradice, která vytvořila zeď, o níž se josefínská reforma magistrátů tříštila a ačkoliv tato změna v konečném vyznění sledovala zefektivnění městské správy, nemohla zde od počátku najít porozumění.

Proč má v čele jejich městečka stát rychtář, když ten odjakživa patří na vesnici? To je hlavní argument, kterým ve Lhenicích žádali navrácení funkce purkmistra. Jen stěží si lze představit, jak museli trpět, když nadřízené úřady v písemnostech oslovovaly jejich správní orgán „*Richterní elhenický auřad!*“ a nikoliv „*Vzáctný magistrát*“, jako tomu bylo v předchozích letech. Musíme se znovu vrátit do roku 1544, kdy došlo k povýšení Lhenic na městečko. Tehdy se hlavním představitelem městské správy stal purkmistr, který zde nahradil dosavadního rychtáře, jenž stál vždy v čele vesnic. Přes dvě stě let řídil purkmistr s konšely městečko a to všechno mělo během okamžiku zmizet? Byla to síla zvyku, kterou nešlo jednoduše zpřetrhat ze dne na den státním výnosem. Svou roli v tom sehrála i rivalita s okolními městy a vesnicemi. Když se ve Lhenicích dožadovali nahrazení městského rychtáře znovu úřadem purkmistra, vysloveně psali, že „*skrze to nežádaje nic jiného, než jedině by tudy tím více ctnost a vážnost představených zachována, [a]bychom od jiných míst vejsměšků zbaveni a tudy s[vatého] pokoje požívati mohli, jakž i bychom tudy což nám bolestně přichází jako městycký auřad od vesního rychtáře rozeznáni byli*“.³⁸⁰ Rozdíly ve vnímání právního postavení mezi městy (ale i vesnicemi), které se snažil Josef II. reformou magistrátů odstranit, tak vyvstaly o to víc na povrch v těch místech, kde k zavedení regulovaného magistrátu nedošlo.

K dosažení svého cíle zvolili lheničtí měšťané tři cesty. Nejprve se snažili zpochybnit samotný průběh volby z počátku roku 1792, která poslala do jejich vedení měst-

---

³⁷⁹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

³⁸⁰ TAMTÉŽ.

ského rychtáře. Přitom se odkazovali na Adriana Battistu, jenž jim měl údajně slíbit, že se jedná pouze o dočasný stav. Na základě tohoto obvinění zhotovil Battista písemnost datovanou 26. února 1792, v níž vyvracel, že by lhenickým sliboval cokoliv jiného, než co obsahuje dvorský dekret z 21. srpna 1788 a guberniální nařízení ze 4. června 1791,³⁸¹ a že volba nových představitelů městské správy proběhla v pořádku, protože se sešel dostatečný počet členů městské obce. Dále považoval za nehoráznost, že se lheničtí odkazovali v této záležitosti na jeho osobu, protože „*to ani já, ani jeho knížecí osvícenost, ani slavný král[ovský] kraj[ský] auřad[,] ano ani samo vysoce slavné gubernium změnit nemůže[,] co od císaře pána ustanoveno jest*“.³⁸²

Když ve snaze znovu získat purkmistrovský úřad touto cestou ve Lhenicích neuspěli, obrátili pozornost ke stavu obecní pokladny. Jak městský rychtář, tak oba obecní starší měli své funkce vykonávat bez nároku na plat. Finanční situace městečka na počátku devadesátých let 18. století ani jinou možnost nedávala. Jestliže by se jim však podařilo zlepšit hospodaření s obecními penězi, mohli se pokusit zažádat o zřízení regulovaného magistrátu, a pokud by jim bylo vyhověno, dosáhli by svého cíle, neboť v čele tohoto úřadu stál purkmistr. V roce 1795 tedy přišli s návrhem, aby veškeré právní taxy „*jak od knih[,] tak i rozepřích a pozůstalostech [...] od osob auřadních odňaty a do důchodu zaučtovány byly*“.³⁸³ Vedlejší příjmy úředníků z poplatků za úřední úkony měly tedy napříště směřovat do obecní pokladny k zlepšení jejího stavu. Celý experiment spočíval ve snaze napodobit situaci ve městech, kde fungoval regulovaný magistrát, neboť představitelé lhenické městské správy měli od této chvíle dostávat stálý roční plat. Žádost byla 30. března 1796 schválena vrchností, přičemž městský rychtář měl obdržet ročně 30 zlatých, obecní starší každý po 25 zlatých, městský písař 170 zlatých a

---

³⁸¹ „*To namítání opovázlivé a lživé jest, že bych já při ustanovení richterního auřadu jim byl co jiného byl sliboval, nežli to co ono jim od slova k slovu publicirovaný a pak u vejpisu jim tam zanechaný guberniální vyměření od 4^{ho} Juni 1791 roku a dvorský dekret od 21. augusti 1788 v sobě obsahuje, podle kterých když řádně ve všem auřad richterní pokračovat a měšťané mezi sebou přátelsky se chovat a při auřadě v dobrotě jejich rozepře se urovnávat budou, u vrchnostenského práva nikdá nic co dělati míti nebudou, jedině jak nadjmenovaný dvorský dekret vyjímá, že po zemřelých vypracovaný dílnosti neb vyrovnání zdalíž dle pravidel jak sluší a náleží vyhotovený jsou k nahlédnutí a k potvrzení vrchnostenskému právu odeslati povinni budou*“; TAMTÉŽ.

³⁸² TAMTÉŽ.

³⁸³ TAMTÉŽ.

radní sluha 20 zlatých. Jelikož obecní účty pro léta 1796–1799 nejsou dochovány, nelze přesně určit, jak dlouho tato praxe v městečku fungovala. V roce 1800 se ale akcidence mezi jednotlivými příjmy obecní pokladny již nenachází, stejně jako nejsou mezi náklady uvedeny ani gáže pro městského rychtáře a obecní starší.³⁸⁴ Co lze však od této chvíle pozorovat, je nový způsob, jakým začali ve Lhenicích hospodařit s obecním majetkem.

Příčinou špatného stavu obecní pokladny byla skutečnost, že se obecní pozemky pronajímaly tamním měšťanům za poměrně skromný nájem. Obecní pastviště navíc mohli obyvatelé městečka využívat k pasení dobytka bezplatně.³⁸⁵ Situace se však začala měnit na konci 18. století, kdy byly jednotlivé pozemky postupně odprodávány a kapitál z nich zúročen. Prolog k této změně v hospodaření představoval prodej obecního mlýna v roce 1788, který zakoupil mlynář z Forkova mlýna u Kralovic Jan Klein za 1335 zlatých a 3 krejčary pro svého syna Martina.³⁸⁶ Martin Klein i každý jeho nástupce byl povinen každoročně odvádět městské obci 4 strychy obilí, 1 věrtel pšenice a 40 strychů, 1 věrtel a 2 mírky žita.³⁸⁷ Přestože se ještě nejednalo o finanční příjem, nýbrž o naturální výnos, z něhož byli odměňováni zaměstnanci městské kanceláře včetně městského rychtáře i dvou obecních starších, předznamenal tento prodej obecního mlýna praxi, s jakou bylo v dalších letech nakládáno s obecními pozemky. O rok později zakoupil Matouš Zemek kus pole u Brusné za 562 zlatých, z něhož měl odvádět každoročně poplatek ve výši 4 zlatých do obecního důchodu.³⁸⁸ Od roku 1795 pak můžeme sledovat velkou vlnu odprodejů obecních pozemků podle emfiteutického práva,³⁸⁹ které byly v předchozích letech měšťanům pouze pronajímány za nepatrný nájem.³⁹⁰ Obecní

---

³⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

³⁸⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 14v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/17> (stav k 10. 4. 2015).

³⁸⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 131r.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 15r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/17> (stav k 10. 4. 2015).

³⁸⁸ TAMTÉŽ.

³⁸⁹ Podobný postup pro zlepšení stavu obecní pokladny byl uskutečňován od roku 1793 i v městě Lomnice nad Lužnicí, kterému se tímto způsobem podařilo časem zlikvidovat dluhy, jež představovaly největší překážku pro zřízení regulovaného magistrátu, jež se zde nakonec podařilo v roce 1800 zavést; S. ŘEŘICHOVÁ, *Vliv*, s. 69-72.

³⁹⁰ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 662, sign. III-F-1, kart. č. 4.

pokladna tak získala z ročních pachtů stabilní příjem, čímž začalo městečko nabývat na ekonomické síle. V letech 1796–1811 byly navíc prodány další pozemky osmi osobám k výstavbě nových domů. Podobný osud jako obecní mlýn potkal i druhý, tzv. Mášlovský mlýn, který v roce 1808 zakoupila vdova po tamním mlynáři Marie Mášlová za cenu 850 zlatých s tím, že ona i její nástupci budou každoročně odvádět městské obci 1 strych pšenice a 15 strychů žita. Takto vysoké částky za jednotlivé pozemky (případně i mlýny) samozřejmě měšťané neplatili v hotovosti, ale byly jim rozvrženy do několikaleťtých splátek, což se posléze promítalo i do pohledávek (aktiv), které měly městečku přinést v budoucnu ekonomický prospěch. Proměna v hospodaření se tak podepsala i na stavu obecní pokladny. Jestliže aktiva v roce 1787 vykazovala hodnotu 1931 zlatých a 21 krejcarů,³⁹¹ pak se v roce 1800 vyšplhala na částku 4519 zlatých a 6 krejcarů.³⁹² Václav Schön, který začal ve Lhenicích působit od roku 1817 jako městský písař, opravdu přičítal zlepšení finanční situace městečka této proměně v hospodaření s obecním majetkem. Sám uváděl, že v roce 1836 činila aktiva již 10 408 zlatých a 55 krejcarů.³⁹³ Od roku 1796 byl městskou obcí zaměstnáván nově i obecní cihlář, jenž vyráběl pro potřeby měšťanů cihly a střešní tašky.³⁹⁴ Jeho služby však využívali i obyvatelé z okolních vesnic, což také představovalo znatelný příjem do obecní pokladny.³⁹⁵

Odprodávání obecních pozemků se samozřejmě neuskutečnilo bez vědomí státních orgánů ani vrchnosti. Naopak tento odprodej probíhal pod jejich záštitou a dohledem. Povolení k odprodeji pozemku přicházelo vždy od samotného gubernia a jednotlivé kontrakty pak schvalovala i schwarzenberská vrchnost.³⁹⁶ Bylo v zájmu jak státu, tak vrchnosti, aby se městečko finančně vzchopilo. Zavedením regulovaného magistrátu by se Lhenice dostaly pod přímý dohled státu, neboť ten by zde měl napříště svého placeného úředníka, který by se řídil jeho instrukcemi. Pro vrchnost by zase zajištěné městečko představovalo silné těleso v soustavě měst a vesnic netolického velkostatku. Je pozoruhodné, že se vrchnost nebránila tomu, aby byl v městečku zřízen regulovaný magistrát, ale spíš tyto tendence ještě podporovala. Když v roce 1796 potvrdila, aby

---

³⁹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno.

³⁹² TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

³⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 14r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/16> (stav k 10. 4. 2015).

³⁹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 144v-145v.

³⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 662, sign. III-F-1, kart. č. 4.

vedlejší příjmy zaměstnanců městské kanceláře z úřední činnosti putovaly do obecní pokladny, odůvodňovala to tím, aby „*tudy [obecní] důchod v zrůst přijíti a svým časem buď nějaký díl z důchodu k ruce všech měšťanů na kontribuci se pasírovati, a neb také jak jich žádost jest regulovaný magistrát vymocti se mohl*“.³⁹⁷

Navzdory tomu, že se finanční situace městečka na přelomu 18. a 19. století postupně zlepšovala, stále se jeho obyvatelům nedařilo dosáhnout zřízení regulovaného magistrátu. Měšťané začali chápat, že tato cesta bude ještě zdoluhavá a nesnadná, navíc s nejistým koncem, a proto se rozhodli k získání úřadu purkmistra zvolit poslední možné východisko, které jim zbývalo – svou pozornost upřeli na městská privilegia.

Když Adrian Battista vyvracel tezi, že by lhenickým měšťanům během renovace městské rady na počátku roku 1792 sliboval cokoli jiného, než co obsahovaly dvorský dekret a guberniální nařízení, neopomněl zdůraznit, že konečné slovo v této záležitosti má pouze císař a žádný státní ani vrchnostenský úřad nemůže jeho rozhodnutí svévolně změnit. K tomuto tvrzení navíc dodal, že i kdyby jejich městská privilegia vykazovala „*co chtěla, [...] ty žádný pán země jináče nepotvrzuje[,] leda jestli proti budoucím jeho ustanovením v zemi naproti nestojí, třebas oni na sto let starýma obyčejma a milostma spokojeni byli, nebo[t] starý a slušný pravidlo jest: nový pán, nové práva*“.³⁹⁸ Takto předem dementoval snahu měšťanů odkazovat se na městská privilegia, která hovořila o purkmistrovi jako o hlavním představiteli městské správy. V tomto okamžiku byli měšťané proti takovému tvrzení bezbranní, protože svá privilegia neměli dosud potvrzená novým panovníkem. Situace se však změnila ve chvíli, kdy jim je 14. května roku 1793 císař František II. potvrdil.³⁹⁹ Nyní mohli použít Battistova vlastní slova, že konečné slovo v této záležitosti má pouze císař a žádný státní ani vrchnostenský úřad nemůže jeho rozhodnutí svévolně změnit. Potvrzení privilegií si vykládali jako císařův souhlas s jejich požadavkem, a když se jim do konce 18. století nepodařilo získat regulovaný magistrát, jehož prostřednictvím by úřad purkmistra znovu dostali, využili ke svému cíli právě tuto listinu.

Dne 10. ledna 1802 proběhla ve Lhenicích nová volba představitelů městské správy, během níž měšťané vystoupili s potvrzenými městskými privilegii a horlivě se jejich prostřednictvím dožadovali na své vrchnosti opětovného zavedení úřadu purkmis-

---

³⁹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

³⁹⁸ TAMTÉŽ.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 6, sign. I-6.

tra. V suplice adresované o několik měsíců později Direktoriálnímu úřadu v Netolicích se vysloveně odkazovali na „*Privilegia od jeho Cís[arško] Král[ovské] Majestátnosti Františka II. nadané*“, z nichž doslovně citovali pasáž, kde se hovořilo o purkmistrovi, který měl stát v čele městské správy.⁴⁰⁰ Žádali proto svou vrchnost, aby za jejich požadavek orodovala u vyšších instancí. Byl to střet staletí. Původní znění privilegií pocházelo z roku 1544, jejich obsah však chtěli měšťané naplnit na počátku 19. století, kdy se správní organizace měst a uspořádání společnosti začaly ubírat již poněkud jiným směrem. Navzdory tomu zvítězila tradice nad aktuálním stavem a ve Lhenicích bylo od konce roku 1802 povoleno znovu užívat pro hlavního představitele městské správy označení purkmistr namísto městského rychtáře.⁴⁰¹

Tento zdoluhavý boj trvající deset let vedli lheničtí měšťané jen a výhradně proto, aby v čele městské správy stanul opět úřad purkmistra. Byla to otázka cti městské obce, neboť šlo pouze o ono označení – purkmistr. Jeho kompetence se nijak nelišily od pravomocí městského rychtáře, došlo však k znovunaplnění staleté tradice, která potvrzovala, jak silně konzervativní a citlivá byla společnost malého poddanského městečka ke správním změnám na konci 18. století.

5.2. Představitelé městské správy

Reforma městské správy zasáhla ve Lhenicích především městskou radu, neboť personální obsazení městské kanceláře a složení nižší zaměstnanecké vrstvy od počátku

---

⁴⁰⁰ „*Privilegia od jeho Cís[arško] Král[ovské] Majestátnosti Františka II. nadané a všemi milostmi stvrzené se [během renovace] producírovaly, v kterýchž zřejmě se nachází, by opáčeného městečka purkmistra a radda pečeti městečka ke všelikerým jich potřebám jako jiná města a městečka v Království českém práv užívati mohli [citovaná pasáž z privilegií v dokumentu zvýrazněna podtržením] a poněvadž v pravených Privilegiích purkmistr a radda zřejmě milostí tou stvrzen, pročez jak zřízený auřad tak také celé městečko po všechn čas v poníženosti zachovalá obec ve vsi hluboké poníženosti žádaje, by přislíbeným spůsobem slavný Directoriální auřad žádost poníženě podepsaných na nejvyšší potrefující instanci s milostivým udělením parere neobtěžně představití ráčili, by ono městečko Elhenice dle majících Privilegií rank purkmistrovský jak předešle požívali opět požívatí aučastnými býti zasloužili“; TAMTÉŽ, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.*

⁴⁰¹ Od té doby se v městských knihách vyskytuje pod úředním jednáním již vždy podpis osoby titulované jako „*purkmistr*“ či „*burgmister*“ srov. např. TAMTÉŽ, inv. č. 69, sign. II-63, fol. 152r; TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 140v-215r.

roku 1792 nezaznamenalo výraznějších změn. Tyto osoby byly za svou práci stále placeny z obecní pokladny podobnými částkami jako před rokem 1792. V kanceláři tedy působil městský písař s ročním platem 13 zlatých, k čemuž dostával dalších 13 zlatých za náplň práce městského učitele a 6 zlatých za funkci zvoníka. Různé pomocné práce při úředních jednáních a dohled nad jejich průběhem vykonával radní sluha s platem 8 zlatých. Jedinou změnu doznal úřad právního posla, do jehož kompetencí přibyl policejní dozor nad městečkem. Od toho se také odvíjelo jeho nové označení – právní a policejní sluha či jednoduše policejní komisař. Jestliže byla rozšířena agenda jeho působnosti, pak platově si nijak nepřilepšil a zůstal ohodnocen stejně jako v předchozím období ročním služným ve výši 7 zlatých. Z nižší zaměstnanecké vrstvy, která nekonala žádné úřední úkony, dostávali peněžní odměnu hodinář (4 zlaté), vodák (1 zlatý a 10 krejcarů) a nově také dva ponocní (každý po 6 zlatých).⁴⁰² K výše uvedeným platům dostával každý tak jako dříve ještě naturální odměnu (všichni obilí, zaměstnanci kanceláře navíc 2–3 sáhy topného dřeva).

Bez nároku na pravidelný peněžní plat zůstávali i nadále dva obecní pastýři a hajní. Prvně jmenovaní však dostávali za svou práci oproti ostatním osobám nejvyšší deputát (dohromady 17 strychů, 1 větel a 1 mírku žita).⁴⁰³ Hajným zase připadla při dopadení škůdce v obecních lesích třetina z celkové stanovené pokuty.⁴⁰⁴

Ačkoliv jsme viděli, že v roce 1796 potvrdila vrchnost žádost městečka o stanovení pevných peněžních platů pro městského rychtáře a oba obecní starší, nakonec bylo od této praxe upuštěno. Přece však doznaly odměny u těchto osob jistých změn. Před rokem 1792 dostávali členové městské rady 2 větele žita za výkon úřadu purkmistra, v němž se během roku všichni několikrát vystřídali. Ročně si tak při pětičlenné radě přišli tři z nich na 1 strych a 2 větele žita, zbývající dva na 1 strych žita.⁴⁰⁵ Po roce 1792 byla roční naturální odměna pro nové představitele lhenické městské správy stanovena pevně na 2 strychy žita pro každého z nich,⁴⁰⁶ takže si do jisté míry oproti před-

---

⁴⁰² Peněžní platy jednotlivých osob uvedeny pro rok 1800; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

⁴⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5.

⁴⁰⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 77, sign. II-71, fol. 4v.

⁴⁰⁵ Srov. naturální odměny radních pro rok 1790 a 1791; TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno a TAMTÉŽ, inv. č. 197, sign. II-191, nefoliováno.

⁴⁰⁶ Srov. výkazy obecních mlýnů z let 1792-1804, viz TAMTÉŽ, inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5.

chozímu období polepšili. Toto zlepšení však nelze přeceňovat, protože jeho příčina tkvěla ve skutečnosti, že nyní se žito přerozdělovalo pouze mezi tři osoby, takže v součtu byl celkový náklad obecního žita (6 strychů) takřka totožný jako pro pětičlennou radu v předchozím období.

Vzhledem k tomu, že ve Lhenicích nebyl zaveden regulovaný magistrát, mohla se městská rada obejít bez právnický vzdělané osoby. Do úřadu městského rychtáře (posléze purkmistra) a funkcí dvou obecních starších byly proto v letech 1792–1814 voleny nadále podle tradičního způsobu osoby, které měly dobré majetkové zázemí, případně se podílely na správě městečka i v předchozím období. Stále se také zpravidla jednalo o příslušníky tamních cechů, což dokazuje hned první volba na počátku roku 1792, kdy se městským rychtářem stal mistr tkalcovského cechu Josef Podlaha,⁴⁰⁷ prvním obecním starším mistr téhož cechu Melchior Pinter⁴⁰⁸ a druhým obecním starším mistr pekařského a mlynářského cechu Karel Kigler.⁴⁰⁹ Funkce obecních starších směřovala spíše do roviny dohlížecího a poradního orgánu. Už před rokem 1792 bylo pravidlem, že některý z obecních starších vedl obecní účty a po tomto roce se v této praxi stále pokračovalo.

V roce 1796 vystřídal Karla Kiglera v jeho funkci tkadlec Augustýn Simota,⁴¹⁰ přičemž post prvního obecního staršího a městského rychtáře zůstal nezměněn. Vedení městečka tak zcela spadlo do rukou příslušníkům tkalcovského cechu, který ve Lhenicích představoval zároveň nejpočetnější cech.

K další změně došlo až na počátku roku 1802. Staré spory byly během deseti let prozatím urovnány a do úřadu městského rychtáře zvolila městská obec Wenzla Šímu, bývalého primátora, který na počátku roku 1792 odmítal na sebe tuto funkci za jakoukoliv cenu přijmout. Po jeho boku stáli na postech obecních starších stále Melchior Pinter s Augustýnem Simotou. Augustýn Simota však ke konci roku 1802 během výkonu své funkce ve věku sedmačtyřiceti let zemřel⁴¹¹ a v následujícím roce byl nahrazen i Melchior Pinter. Na jejich místa přišli krejčí,⁴¹² obchodník a hospodský v jedné osobě Jakob

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 675, sign. III-G-8, kart. č. 11.

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 76, sign. II-70, fol. 158v.

⁴⁰⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 101r.

⁴¹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 675, sign. III-G-8, kart. č. 11.

⁴¹¹ SOA Třeboň, Sbírka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 80.

⁴¹² SOKA Prachatice, Cech krejčích Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1, fol. 10v.

Migo, který stejně jako Wenzl Šíma v roce 1792 odmítl přijmout funkci městského rychtáře a Karel Mahel, tkadlec a provozovatel druhé hospody v městečku.⁴¹³ Karel Mahel musel být poněkud silnější postavy, neboť o něm máme zachováno i svědectví s narážkou na jeho tělesnou konstrukci. Roku 1806 při jedné slovní přestřelce na poli mezi městským písařem a manželkou Jana Harta, která kladla konkrétně písaři a obecnímu staršímu Karlu Mahlovi za vinu, že byl její syn odveden do armády, křičela tato žena na písaře: „*Vy [j]ste ti zloději, vy [j]ste ho prodali, vy a ten břichatej Mahel, vy dva draci*“.⁴¹⁴

Za Wenzla Šímy byl na konci roku 1802 v městečku nahrazen úřad městského rychtáře znovu purkmistrem. O dva roky později ale Wenzl Šíma ve čtyřiašedesáti letech zemřel,⁴¹⁵ takže muselo znovu dojít k personálním obměnám ve správních úřadech. Na post purkmistra se z pozice obecního staršího posunul Jakob Migo, který se však k získání tohoto úřadu vyjádřil slovy, že tento „*auřad já nikoliv žádostiv, nýbrž k žádosti obce jsem přijmul*“.⁴¹⁶ Z jeho slov je vidět, že do této funkce nevstupoval z vlastní motivace – v té době mu bylo už 68 let a sám již dobře věděl, jaké obtíže výkon správních úřadů obnáší –, ale z podnětu městské obce, která si ho na tomto místě přála už v roce 1792. Na uprázdněnou pozici obecního staršího po Jakobu Migovi byl zvolen mistr ševcovského cechu Josef Šíma.⁴¹⁷

Život Jakoba Migy se však chýlil ke konci a v srpnu roku 1807 již musel obecní starší „*P[an] Karel Mahel zplnomocněný na místě nemoc[ného] P[ana] Purkmistra*“ vést za něho úřední jednání.⁴¹⁸ O tři měsíce později Jakob Migo zemřel údajně na souchotiny.⁴¹⁹ Direktoriální úřad v Netolicích v čele s Josefem Richterem nařídil, aby se 10. února 1808 v devět hodin ráno na lhenické radnici sešlo veškeré měšťanstvo, aby zde provedlo volbu nového purkmistra. Na to, že byl v městečku od konce roku 1802 hlavní představitel městské správy titulován purkmistr, vrchnost zřejmě nebrala zřetel,

---

⁴¹³ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 138r.

⁴¹⁴ TAMTÉŽ, fol. 161r.

⁴¹⁵ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 88.

⁴¹⁶ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 158v.

⁴¹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 76, sign. II-70, fol. 159r.

⁴¹⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 162v.

⁴¹⁹ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 112.

protože v písemnosti oslovovala úřad „*Elhenitzer Marktrichteramt*“ a nařizovala volbu nového městského rychtáře.⁴²⁰ Z volby vyšel vítězně nám známý tkalcovský mistr Josef Podlaha, který zastával v městečku v letech 1792–1802 hlavní úřad tehdy ještě městského rychtáře. Funkce obecních starších stále vykonávali Karel Mahel s Josefem Ší-mou.⁴²¹

Z výše uvedených jmen si zaslouží minimálně dvě větší pozornost. První osobou je tkadlec Augustýn Simota (1755–1802),⁴²² který vykonával v letech 1796–1802 úřad obecního staršího. Z této funkce byl kromě vedení obecních účtů také pověřen, aby dohlížel na průběh stavby nové kamenné kašny na náměstí, jejíž výstavba probíhala v letech 1795–1800.⁴²³ Co tento dozor zahrnoval? Předně měl na starosti záležitosti spojené s financováním stavby. K tomuto účelu si vedl rejstřík,⁴²⁴ do něhož zapisoval jednotlivé příjmy a výdaje, které souvisely s vyplácením řemeslníků za jejich odvedenou práci. Když se chýlila stavba kašny ke konci, byl Augustýn Simota nařčen českokrumlovským kameníkem Janem Kremerem, který lhenickou kašnu stavěl, že při nákupu stavebního materiálu „*nějaký užitek a kapsu sobě špikovati měl*“.⁴²⁵ Simota byl obviněn, že se nechal podplácet a nakoupil zbytečně drahý materiál (kýt a smolu), přestože mu kameník nabízel ty samé suroviny levněji. Případ se řešil na lhenické radnici, kde se za svého obecního staršího postavili zástupci městské obce, kteří potvrdili, že Simota nakoupil uvedený materiál s jejich vědomím. Kameník vzal na základě tohoto tvrzení svá slova zpátky a dodal, že „*jelikož je počestná obec s tímto podle mého názoru*

---

⁴²⁰ „*Durch erfolgtes absterben des vorigen Marktrichters Jakob Migo erledigte Marktrichter-stelle neuerdings zu besetzen, so hat man beschlossen, zu diesem Ende die Wahl eines neuen Marktrichters am 10ten dieses Monats um 9. Uhr Vormittags ab dem dortigen Rathhause vorzunehmen, wo von das Marktrichteramt die sämtlich dortige bürgerschaft zu verständigen und zur Erscheinung auf dem Rathhause am obenbestimmten Tag und Stunde förladen hat*“; SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁴²¹ Pro přehlednost byli hlavní představitelé lhenické městské správy v letech 1792-1814 znázorněni v příloze této práce v tabulce č. 1 a č. 2.

⁴²² SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 181 a TAMTĚŽ, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 80.

⁴²³ T. HUNČOVSKÝ, *Lhenická kašna*, s. 39.

⁴²⁴ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 667, sign. III-F-6, kart. č. 5.

⁴²⁵ TAMTĚŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 140r.

draze pořízeným materiálem spokojená, jsem já také nanejvýš spokojen“.⁴²⁶ Je to pouze další ukázka, jak se výkonem těchto neplacených úřadů dostávaly dotyčné osoby do svízelných situací, a službou městečku tak dávaly všanc svou čest.

Augustýn Simota je také jeden ze lhenických úředníků přelomu 18. a 19. století, kterého můžeme obléknout. Způsob jeho oblékání se navíc nijak zásadně neodlišoval od ostatních obyvatel městečka,⁴²⁷ takže si lze dobře představit, že v podobných oděvech jako on se po Lhenicích pohybovala většina tamních mužů. Ve svém vlastnictví měl tři soukenné kožichy – první olivový s vestou („*lajblem*“), druhý hřebíčkový s kamizolou a třetí „*obnošený*“. K tomu nosil černé manšestrové spodky. Měl dva páry bot, z toho druhý pár byly obyčejné staré boty (pravděpodobně dřeváky), punčochy a košili. Na hlavě míval klobouk. Jako jeden z mála však při sobě nosil kapesní stříbrné hodinky. Když vycházel ze svého domu, mohl si sebou vzít také hůl („*španělku*“).⁴²⁸

Vybavení jeho domu odpovídalo profesi, kterou vykonával. Jako příslušník tkalcovského cechu se nemohl obejít bez tkalcovského stavu, sukadla (měl hned tři), navijáků a veškerého příslušenství, které s tímto řemeslem souviselo. Jeho dům se v celistvosti podobal spíš dílně než klidnému a tichému prostoru. Po jeho smrti po něm zůstaly dvě pilky, tři obrazní rámce, soustružnické dláto, tři kusy per do hodin, truhlička, nářadí na broušení hodin, sklenářská palice, 68 malých tabulek do oken, 2 kusy fošen, železný hoblík, velký dubový sud, malý obyčejný soudek, forma na svíčky, 2 staré truhly pro tkalcovské nádoby, strouhací stolice, velký a malý svěrák, dvě dláta, staré necky, kus hranatého železa, kus mědě a mosaze, čtyři kusy žluté mosaze, pilník, kladívko, cínový hrnec s talířkem k prodeji tabáku, železná váza, starý stůl, řezačka, tři žebříky, postel, sud, stará almara, železné visací hodiny, 2 vědra, 2 solní soudky na kovářské uhlí, 2 strychy nehašeného vápna, 600 kusů cihel, sklenářská putna, mosazné kolečko na hodinky s vypáleným zlatem, diamant, 5 malých pilníčků, 4 hoblíky a deset kusů obrázků. V maštali měl navíc dvě krávy.⁴²⁹ Co se týče pozemků, řadil se se svými

---

⁴²⁶ „*Weil aber die Ehrsame Gemeinde mit diesen von mir dengende teuer zu seinden Materialien zufrieden sind, bin ich ebenfals auf das hochste zufrieden*“; TAMTÉŽ.

⁴²⁷ Srov. oblečení v pozůstalostních inventářích z let 1794-1808; TAMTÉŽ, inv. č. 69, sign. II-63, fol. 93v-187r.

⁴²⁸ TAMTÉŽ, fol. 148v.

⁴²⁹ TAMTÉŽ, fol. 148v-149v.

třemi poli, dvěma loukami a jednou zahradou spíš mezi středně majetné obyvatele městečka.⁴³⁰

Jak ovšem přemýšlel? Je nepochybné, že uměl číst a psát. Vyrůstal však stále ve velmi konzervativním prostředí, které lpělo na pověrách, tradici a kulturních zvycích. Marie Terezie již v roce 1756 prohlašovala, že ji „*nikdo na světě nepřesvědčí, že existují čarodějnice*“.⁴³¹ Téměř o 40 let později, v roce 1795, byla Markéta Kiglerová v městečku označována za čarodějnici a kouzelnici jen kvůli šatům, které si oblékala.⁴³² Když Josef II. zrušil koledu, a lhenický učitel tak přišel o jisté odměny, které mu z tohoto obyčeje plynuly, obrátil se na městskou radu, aby dostal náhradu. Radní navzdory státnímu výnosu císaře rozhodli, že „*sobě žádného nového zvyku začínat nechtějí, nýbrž by [učitel] sobě nějakého školáka po městečku poslal, kdoby [mu něco] dáti chtěl, že se mu nezapovídá*“.⁴³³ Taková společnost ještě nebyla připravena na racionální reformy, které se snažil ve všech sférách prosadit osvícensko-absolutistický stát. Důkazem budiž také snaha opět zavést místo městského rychtáře úřad purkmistra, a to ve chvíli, kdy klíčovou roli pro městskou správu začala hrát skutečnost, kdo tuto funkci vykonával, nikoli jak se úřad nazýval. Ani Augustýn Simota nepředstavoval výjimku. Tento muž zhotovil pozoruhodnou písemnost – pod níž je sám podepsaný –, která vypovídá víc než cokoliv jiného o jeho mentalitě. Ačkoliv není jasné, komu byla určena, její obsah mluví za vše, a proto ji ponechávám bez komentáře: „*Když chceš nějaký kunst prokázat[,] vezmi nepotřebovaného vosku a spal hadí kůži chyceného hada před svatým Jiří[,] učíš z ní prach[,] smíš s tím voskem[,] učíš z toho svíčku a když bude tma[,] tak tu svíčku rozsvít[,] postav do truhly [a] spatříš odtud samý hady vycházeti[,] jestli chceš jiné zvíře spatřit[,] též tak učíš[,] vezmi z toho zvířete kůže[,] když se narodí[,] spal jej na prach[,] smíš jej s novým[,] učíš svíčku a učíš jak nahoře psáno jest[,] tak spatříš samý zvířata vycházeti*“.⁴³⁴ To se dělo v městečku na konci 18. století, tedy v době, která se chlubila tím, že se jí podařilo zlomit kletbu pověr a nerozumu.⁴³⁵

---

⁴³⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 10, sign. II-4, pag. 67 (dodatečná „foliopaginace“).

⁴³¹ P. BĚLINA, *České země*, s. 60.

⁴³² „*Kouzelnice [a čarodějnic] je proto nazvána, že se nectnostně strojí*“; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 84r.

⁴³³ TAMTÉŽ, fol. 1r.

⁴³⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 755, sign. IV-1-B, kart. č. 62.

⁴³⁵ R. van DÜLMEN, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003, s. 22.

Druhý muž, jenž si zaslouží bližší pozornost, je Jakob Migo, který měl ve druhé polovině 18. století a na počátku 19. století hlavní podíl na správě městečka. Migo nepocházel ze Lhenic, ale z nedaleké Ktiše, kde se 5. července 1735 narodil tamnímu obchodníkovi Sebastiánovi Migovi a jeho ženě Uršule.⁴³⁶ Vyrůstal v prostředí, kde se hovořilo převážně německy, takže si tento jazyk již v mládí osvojil. Když na něho v sedmdesátých letech 19. století vzpomínal lhenický kostelník Václav Königsreiter, neodpustil si poznámku, že pocházel „z Němec“.⁴³⁷ Dne 12. srpna 1764 se ve lhenickém kostele konala svatba. Tamní pekařský cechmistr Jan Kigler vdával svou teprve šestnáctiletou dceru Veroniku,⁴³⁸ která si brala za muže devětadvacetiletého Jakoba Miga.⁴³⁹ Jakob Migo se posléze stal majitelem celého hospodářství i domu,⁴⁴⁰ kde Jan Kigler pobýval do své smrti pouze jako výměnkář.⁴⁴¹ Jakob Migo se do společnosti městečka adaptoval velmi rychle, neboť již tři měsíce po svatbě byl přijat do městské obce⁴⁴² a 21. ledna 1766 zaplatil poplatek ve výši 6 zlatých a 15 krejcarů, čímž se dostal mezi příslušníky cechu krejčích.⁴⁴³ O dva roky později se už nacházel mezi obecními staršími a tento úřad pravidelně zastával až do roku 1782, kdy se stal jedním z členů městské rady.⁴⁴⁴ V domě, který byl výhodně situován přímo na náměstí, začal provozovat hospodu a vedle toho se živil jako obchodník.

Hned od prvorozeněte (narozeno roku 1765) chodil Migovým dětem za kmotra se svou ženou Leonhard Pronhofer,⁴⁴⁵ který v městečku zastával v letech 1768–1792

---

⁴³⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Ktiš 1712-1740, fol. 105r (nepůvodní dodatečná foliace).

⁴³⁷ SOkA Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

⁴³⁸ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 129.

⁴³⁹ TAMTÉŽ, matrika oddaných farního úřadu Lhenice 1761-1840, pag. 13.

⁴⁴⁰ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 10, sign. II-4, fol. 1v (dodatečná „foliopaginace“).

⁴⁴¹ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 19.

⁴⁴² TAMTÉŽ, inv. č. 76, sign. II-70, fol. 136r.

⁴⁴³ SOkA Prachatice, Cech krejčích Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1, fol. 10v.

⁴⁴⁴ T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 69.

⁴⁴⁵ Srov. SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 273, 312, 331, 351, 365, 379.

buď pozici primátora, nebo radního. Jakob Migo se svou ženou zase začali chodit od roku 1770 za kmotry dětem tehdejšího písaře Jana Antonína Ortnera.⁴⁴⁶ Také tímto způsobem se tedy Migo napojil na lhenickou komunitu. Neodvažuji se však tvrdit, že by v městečku existovala prostřednictvím kmotrovství jakási „uzavřená společnost“ či „městská elita“ v tom smyslu, jako to známe z větších měst. Ti, kdo se tehdy podíleli na řízení městečka (např. radní Leonhard Pronhofer, Kašpar Schönn, František Pinter či městský písař), chodili se svými ženami za kmotry běžně i osobám, které neměly s městskou správou nic společného. Jejich domy navíc nebyly ani koncentrovány kolem náměstí a paradoxně zde sídlil od roku 1764 pouze právě Jakob Migo, který neváhal jít se svou ženou za kmotra i dětem poměrně chudého hrnčíře Václava Louženského⁴⁴⁷ či podruha Matouše Zemka.⁴⁴⁸

Dne 31. května 1778 zemřela Migova manželka Veronika,⁴⁴⁹ avšak vdovec dlouho netruchlil a hned tři měsíce nato se oženil s Marií Schustrovou, která pocházela z vesnice Spálenec („*Prentenberg*“) nedaleko od Volar. Za svědky jim tehdy šel primátor městečka Leonhard Pronhofer a městský rychtář Wenzl Šíma.⁴⁵⁰

Jakob Migo se po příchodu do Lhenic ocitl ve společnosti, kde všichni mluvili vesměs česky. Přesto se však mezi nimi nacházelo několik osob, které ovládaly němčinu.⁴⁵¹ S tím souvisela i podoba úředních jednání na radnici, která se v interních záležitostech městečka odehrávala v naprosté většině v českém jazyce. Tato praxe zde pokračovala i po roce 1784,⁴⁵² kdy byla němčina prohlášena za Josefa II. všeobecným úředním jazykem.⁴⁵³ Navzdory tomuto nařízení se po vrchnostenských právnících (tzv. jus-

---

⁴⁴⁶ TAMTÉŽ, pag. 330, 351, 368, 385.

⁴⁴⁷ TAMTÉŽ, pag. 351, 372; Václav Louženský vlastnil pouze dvě menší pole a jednu louku, viz SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 10, sign. II-4, pag. 18v (dodatečná „folio-paginace“).

⁴⁴⁸ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 380.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, pag. 180.

⁴⁵⁰ TAMTÉŽ, matrika oddaných farního úřadu Lhenice 1761-1840, pag. 66.

⁴⁵¹ „*Die Bürger sprechen insgemein böhmisch, doch sind auch einige derselben, die der deutschen Sprache kundig sind*“; J. SCHALLER, *Topografie*, pag. 115.

⁴⁵² Srov. zápisy v radním protokolu na přelomu 18. a 19. století, viz SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16.

⁴⁵³ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 137.

ticiářích), jejichž jurisdikce byla upravena v roce 1788, požadovalo, aby znali češtinu, neboť přicházeli do styku s lidem, který tento jazyk užíval.⁴⁵⁴ Příkladem naplňování tohoto požadavku může být i justiciář Adrian Battista, který v devadesátých letech 18. století komunikoval se Lhenicemi zpravidla v českém jazyce.⁴⁵⁵ Direktoriální úřad v Netolicích naproti tomu volil pro komunikaci s městečkem výhradě němčinu a až na pár výjimek používali stejný jazyk v písemnostech i lheničtí, když se obraceli do Netolic.⁴⁵⁶ Jakob Migo byl proto od roku 1782 vítaným členem městské rady, protože vedle městského písaře jako jeden z mála výborně ovládal německý jazyk.

Jestliže pro něho rok 1782, kdy se stal členem městské rady, představoval naplnění osobních snah a upevnění jeho postavení, pak mu incident z roku 1788 vzal o jeho počínání všechny iluze. Pracovitost a píle jej vynesla v rámci městečka na pomyslný vrchol, aby byl vzápětí sražen na úplné dno.

Ve večerních hodinách dne 22. června 1788 popíjel Václav Tyrnhofer v hospodě u Vavřince Kiglera, kde posléze začal tropit hluk. Kigler jej několikrát okřikl, aby se uklidnil, avšak Tyrnhofer na jeho napomínání nedbal. Jakob Migo, tehdy ve funkci purkmistra, byl nucen ten večer již podruhé dorazit do hospody a nastalou situaci uklidnit. Tyrnhofer však ignoroval i purkmistra, který mu proto „*do Arrestu nařídil jíti, on [Tyrnhofer] vyskočiv s klením řkouce[:] já tobě Sakramente Mordie já tobě Purg[mistrě] do Arrestu [radím] jíti, na to mu P[an] Purg[mistr] dvě rány špicem do hřbetu španělkou dal, poněvadž jej poslechnouti nechtěl*“.⁴⁵⁷ Nakonec se podařilo Tyrnhofera zpacifikovat a odvést do vězení, odkud však křičel na celé náměstí, kde se nacházely převážně ženy a děti, že Jakob Migo není nic jiného než „*zloděj a kurva*“. Celá událost se během týdne roznesla po okolních vsích a městech, což velmi citelně otrásl Migovou ctí. Týden na to předstoupili před městskou radu tři obecní starší, kteří žádali, aby byl purkmistr ze svého úřadu sesazen, protože se dosud nedokázal zbavit pomluv, které o něm Václav Tyrnhofer pronesl. Situaci v městečku nakonec museli

---

⁴⁵⁴ Milan HLAVÁČKA, „*Odkud se bere všechna ta nenávisť?*“ *Byrokratizovaná komunikace v osvícenské době a její rozporné vyznění*, in: J. LORMAN – D. TINKOVÁ (edd.), *Post tenebras spero lucem*, s. 222-235, zde s. 228.

⁴⁵⁵ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3.

⁴⁵⁶ Srov. TAMTÉŽ; TAMTÉŽ, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 2v.

uklidnit až vrchnostenští úředníci.⁴⁵⁸ Na počátku devadesátých let 18. století zase hlásal po Lhenicích Franz Stehlík, že bývalí představitelé městské správy, mezi něž Jakob Migo patřil, by měli za svou odvedenou práci viset na šibenici.

Tyto případy přispěly k tomu, že Jakob Migo od té doby nahlížel na výkon správních úřadů se značnou skepsí. V roce 1792 odmítl přijmout funkci městského rychtáře, a když se roku 1803 stal obecním starším a v roce 1804 znovu purkmistrem, nečinil tak z vlastní vůle, ale pouze proto, že si to přála městská obec. Domnívám se, že někteří měšťané nedokázali přijmout Migův náhlý vzestup a to, že sňatkem s Veronikou Kiglerovou nabyl poměrně značný majetek. Když se v roce 1785 prováděl soupis pozemků jednotlivých měšťanů, vlastnil Jakob Migo 9 polí, 3 zahrady, 3 louky a 3 rybníky, čímž se řadil mezi nejmajetnější obyvatele městečka.⁴⁵⁹ Výnos z gruntovní daně pro rok 1789 činil z jeho pozemků 25 zlatých 52 krejcarů a jediný, kdo se mu tehdy blížil majetkovým zázemím, byl pekařský cechmistr Karel Kigler (22 zlatých a 9 krejcarů).⁴⁶⁰

Jakob Migo během svého života nezasahoval pouze do oblasti městské správy, ale měl v městečku na starosti i duchovní záležitosti. Při lhenickém kostele sloužili na přelomu 18. a 19. století čtyři kostelníci, přičemž Migo zastával funkci pátého, tzv. „staršího kostelníka“, který měl obstarávat vše, co se týkalo „šactva, ornatů, prádla, kadidla, hostije i vína“.⁴⁶¹ Na svátek sv. Linharta také mívali všichni kostelníci u něho doma zdarma výroční oběd.⁴⁶² Epilog a památku za jeho službou městečku představuje kaple s obrazem Panny Marie, která stojí směrem na Netolice a již zde nechal ke konci svého života postavit na vlastní náklady.⁴⁶³

Ani těsně před svou smrtí však nebyl Jakob Migo ušetřen nářků od některých členů městské obce – té obce, jež sis jej v úřadu purkmistra tolik přála a sama ho do této funkce zvolila –, kteří se v městečku na počátku července roku 1807 na vrchnostenském

---

⁴⁵⁸ Celý případ podrobně viz SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 22v-26r; T. HUNČOVSKÝ, *Spory*, s. 56-61.

⁴⁵⁹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 10, sign. II-4, fol. 1v (dodatečná „foliopaginace“).

⁴⁶⁰ TAMTÉŽ, kart. č. 5 (kniha gruntovních daní jednotlivých kontribuentů pro rok 1789; uložena v kart. č. 5 – bez inv. č. a sign.).

⁴⁶¹ SOKA Prachatice, Königsreiter Václav, Lhenice, neinventarizováno.

⁴⁶² TAMTÉŽ.

⁴⁶³ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 12r-12v; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/15> (stav k 17. 4. 2015).

komisaři „s velkým křikem“ dožadovali, aby ho sesadil z úřadu purkmistra a ustanovil na jeho místo jinou osobu. Z davu přítomných osob se tehdy ozývaly výtky, že „P[an] Purgmistr Jakob Migo s námi sousedy nevěrně a nespravedlivě zachází“,⁴⁶⁴ jiný volá: „Od našich venkovských sousedů kteří jemu odevzdali za vydržení vojska 23 zl[atých] z kterýchžto [peněz] se on vykázati nemůže kam přišly“. Další hlas tvrdí, že „vzal z Cassy Contribucenské 2 zl[até] od zavezení chleba pro vojsko, které musel veřejně před celou obcí vrátit, a když na jiného přišlo, nechtěli jít aby sadil 2 zl[até]“. Do toho zaznívá výčitka, že „když se plat na Rathause klade a sousedstvo na něm žádá vědět kam co přijde tu ani odpověď se dostati nemůže!“.⁴⁶⁵ A co na to vrchnostenský komisař? Veškeré stížnosti uznal jako neoprávněné a rozhodl, že pro ustanovení nové osoby do této funkce „příčiny k tomu dostatečné nejsou“.⁴⁶⁶ S takovýmto nálezelem však mohli být stěžovatelé sotva spokojeni a komisaře z městečka vyprovázeli slovy: „Jestliže se to hned nestane, od dnešního dne žádnou poslušnost Purgmistrovi konat nebudou“.⁴⁶⁷ Ani nemuseli, protože Jakob Migo už byl vážně nemocný a o čtyři měsíce později symbolicky v úřadu purkmistra zemřel. S jeho úmrtím přišly Lhenice o bilingvního „titána“ městské správy, na níž se podílel s desetiletým intermezem (1792–1802) od roku 1768 až do své smrti.

Neznalost němčiny u správních představitelů městečka se ukázala jako velký problém hned v následujících letech po smrti Jakoba Migy. Tehdejší purkmistr Josef Šíma německy neuměl,⁴⁶⁸ proto byl v komunikaci s nadřízenými úřady (především s vrchností) *de facto* odkázán na městského písaře Jana Oznera. Mezi ním a městskou obcí však panovaly již delší dobu napjaté vztahy, které vyvrcholily tím, že byl Jan Ozner ze svého úřadu v roce 1817 odvolán.

5.3. Městský písař, tedy městský učitel

Úřad městského písaře stál v městečku jaksí mimo ostatní správní orgány. Ačkoliv záviselo dosazení osob do této funkce čistě na rozhodnutí vrchnosti, renovace městských rad a ostatních správních úřadů se tohoto postu netýkaly a jednotliví písaři zde

⁴⁶⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, sign. IIA 5AS 5a.

⁴⁶⁵ Všechny citace TAMTÉŽ.

⁴⁶⁶ TAMTÉŽ.

⁴⁶⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁶⁸ „P[anu] purkmistrovi [písemnost] poslal, [přes]to věděl[,] že on německy číst neumí“; SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 755, sign. IV-1-B, kart. č. 62.

vykonávali svou činnost zpravidla vždy po dobu několika desetiletí. Od druhé poloviny 17. století bylo také pravidlem, že městský písař zastával ve Lhenicích zároveň i funkci městského učitele.⁴⁶⁹

Životní osudy lhenických písařů v 18. století navíc poukazují na dvě skutečnosti. Ne vždy se jednalo o místní rodáky, kteří když se však snažili, když se v městečku usadili, k výkonu této funkce vést i své potomky. František Preininger, jenž zastával v letech 1721–1736 pozici městského písaře a učitele, byl synem Ferdinanda Preiningera, který ve Lhenicích působil v týchž úřadech v letech 1706–1721. V roce 1736 nastoupil do funkce lhenického městského písaře a učitele Václav Ortner, narozený v Chrobotech v rodině tamního učitele Bartoloměje Ortnera.⁴⁷⁰ Než se Václav Ortner přesunul do Lhenic, zastával místo městského písaře a učitele v nedalekých Strunkovicích.⁴⁷¹ Do Lhenic si s sebou pravděpodobně přivezl i některé písemnosti, které mu měly usnadnit výkon úřadu v novém prostředí.⁴⁷² Když se život Václava Ortnera chýlil ke konci, pomáhal mu již půl roku s prací v kanceláři k všeobecné spokojenosti městské obce jeho syn Jan Antonín Ortner, který byl z tohoto důvodu 27. prosince 1766 určen vrchností za jeho nástupce.⁴⁷³ Jan Antonín Ortner z městečka odešel v roce 1785, kdy mu bylo na jeho žádost povoleno, aby se přesunul do Netolic, kde měl vykonávat funkci městského učitele.⁴⁷⁴ Na uprázdněné místo lhenického písaře a učitele dosadila vrchnost ještě toho samého roku Jana Oznera, který v předchozích letech vyučoval ve vacovské škole.⁴⁷⁵

Z příkladu lhenických městských písařů a učitelů je na první pohled patrné, že osoby s předpoklady vykonávat tyto úřady migrovaly v 18. století po menších městech a

---

⁴⁶⁹ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 33-42.

⁴⁷⁰ SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, index k matrice narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Chroboly 1666-1786, pag. 92.

⁴⁷¹ SOkA Prachatice, Archiv městyse Strunkovice nad Blanicí, inv. č. 10, sign. II-1a, pag. 267; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/1197/134> (stav k 20. 5. 2015); V. STARÝ, *Lhenice*, s. 35.

⁴⁷² Svědčí o tom minimálně dochovaná přísaha nově přijatých měšťanů, která byla původně koncipována pro městečko Strunkovice, posléze však byly Strunkovice přeškrtnuty a nahrazeny názvem městečka Lhenice; SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

⁴⁷³ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 37.

⁴⁷⁴ TAMTÉŽ.

⁴⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 38.

městečkách v rámci jednotlivých schwarzenberských panství, kde se snažily uplatnit své schopnosti. Tyto znalosti se jim navíc snažili často vštípit jejich otcové, kteří během svého života rovněž působili ve funkci městského písaře nebo učitele, či v obou zároveň a zastávání těchto úřadů se pak z tohoto hlediska stávalo rodovou záležitostí. Toto téma by zasluhovalo detailnější pozornost, protože s každým přesunem se s dotyčným stěhovaly i jeho zkušenosti nabyté v předchozím působišti, což muselo v praxi vést ke stírání rozdílů v oblasti vyučování a vedení městských kanceláří mezi jednotlivými menšími městy a městečky.

Na rozdíl od Jakoba Miga, který se do městečka přiženil, byl Jan Ozner do Lhenic dosazen vrchností bez toho, aby zde měl na někoho bližší vazbu. Po svém příchodu se tedy musel do tamní společnosti postupně integrovat, což mu však netrvalo dlouho. Přestože ještě nepatřil mezi příslušníky městské obce, oženil se už v lednu roku 1787 ve svých osmadvaceti letech s o jedenáct let mladší Marií Annou Pinterovou, dcerou tehdejšího člena městské rady Františka Pintera.⁴⁷⁶ Za svědky jim šli neobvykle hned tři osoby (zpravidla chodily dvě), a sice primátor Wenzl Šíma, radní Jakob Migo a jejich pozdější odpůrce Franz Stehlík. Ačkoliv byli tito muži na místní poměry vážené osoby, nejednalo se o nic výjimečného, protože všichni tři chodili běžně za svědky i při sňatcích dalších obyvatel městečka.

Zpočátku obýval Jan Ozner velmi skromný příbytek. Na náměstí naproti radnici stál obecní dům, v jehož přízemí se nacházely čtyři masné krámy, které se pronajímaly lhenickým řezníkům. V roce 1775 bylo nad těmito krámy přistaveno v prvním poschodí nové obydlí, jež měl bezplatně využívat městský písař a učitel.⁴⁷⁷ To se skládalo z jednoho pokoje se třemi okny, kde se nacházela kachlová kamna, dále kuchyně s jedním oknem, dvou komůrek a chodby.⁴⁷⁸ Přestože to měl Jan Ozner odsud pár kroků do budovy školy, kde vyučoval děti, i do radnice, v níž vykonával funkci městského písaře, už v polovině roku 1789 zakoupil od dvou lhenických měšťanů za 150 zlatých stodolu na západě městečka,⁴⁷⁹ při níž plánoval postavit pro svou rodinu nový dům. Vrchnost

---

⁴⁷⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika oddaných farního úřadu Lhenice 1761-1840, pag. 6.

⁴⁷⁷ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 5r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/7> (stav k 21. 4. 2015).

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno.

⁴⁷⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 76, sign. II-70, fol. 111r.

jeho záměr na počátku roku 1790 schválila,⁴⁸⁰ avšak s požadavkem, aby „stavba byla provedena až po krov ze zdiva a aby ročně platil z domu činži 15 krejcarů“.⁴⁸¹

Bezplatné obydlí nad masnými krámy bylo sice výhodné, nikoliv však praktické. V lednu roku 1789 se Oznerovi a jeho manželce navíc narodila dcera Marie Anna⁴⁸² a pouze při jednom dítěti v tomto manželství zůstat nemělo. Dům s vlastním hospodářstvím pak představoval z tohoto hlediska nejen ryze pragmatickou volbu, ale v dalším stupni také čistě reprezentativní záležitost, která měla odpovídat písařově postavení v městečku. V březnu roku 1790 byl Jan Ozner navíc po pěti letech svého působení ve Lhenicích přijat do městské obce,⁴⁸³ čímž se definitivně začlenil do tamní komunity.

Oznerovým se v letech 1789–1809 narodilo celkem deset dětí, z toho 4 chlapci a 6 děvčat.⁴⁸⁴ Dvojčata Jakub s Josefem však zemřela v prosinci 1798 den po porodu a tříletou dceru Aničku a ročního syna Aloisia jim vzala v dětském věku v roce 1804 epidemie neštovic.⁴⁸⁵ Kromě posledního dítěte byl jejich kmotrem a kmotrou vždy Jakob Migo se svou druhou manželkou Marií.

Hned po příchodu do městečka se Jan Ozner ukázal jako horlivý podporovatel vzdělání, který svou funkci městského učitele nebral na lehkou váhu. O to víc musel být zklamán, když se setkal s nezájmem a chladným přístupem lhenických měšťanů v otázce vzdělávání jejich dětí. Ti své potomky využívali raději k pasení dobytka na okolních loukách či jako pomocnou sílu v hospodářství, než aby je posílali sedět do školních lavic. Tento postoj rodičů však nebyl nijak výjimečný a panoval v obecné rovině v menších městech a městečkách ve druhé polovině 18. století prakticky po celé zemi.⁴⁸⁶ Jan Ozner i lhenický farář Vojtěch Tomský byli z této příčiny nuceni opakova-

---

⁴⁸⁰ „Wir bewilligen daß der Elhenitzer Schullehrer Jan Ozner aus der erkauften burgerlichen Scheuer ein Wohngebaude errichten dürfe“; TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 127r.

⁴⁸¹ „Jedoch dergestalt, daß der bau bis auf den dachstul von Maurerwerck geführet und 15 x jährl[ichen] an hauszins bezahlet werden soll“; TAMTÉŽ.

⁴⁸² SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, matrika narozených farního úřadu Lhenice 1785-1836, pag. 34.

⁴⁸³ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 37v.

⁴⁸⁴ SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, matrika narozených farního úřadu Lhenice 1785-1836, pag. 34, 63, 83, 112, 142, 160, 184, 208, 238.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 65, 90.

⁴⁸⁶ Miroslav NOVOTNÝ, *Děti státu. Školství v českých zemích mezi reformou a tradicí*, in: J. LORMAN – D. TINKOVÁ (edd.), *Post tenebras spero lucem*, s. 148-163, zde s. 159-160.

ně se obracet na městskou radu,⁴⁸⁷ aby apelovala na měšťany v záležitosti odesílání jejich dětí do školy, čímž mělo dojít k celkovému zlepšení školní docházky a vzdělání mládeže, jak o to usiloval absolutisticko-osvícenský stát.

Na konci 18. století byla lhenická škola jednou ze 179 škol v Prácheňském kraji,⁴⁸⁸ do níž měly docházet i děti z přískolených okolních vesnic (Jáma, Mičovice, Vodice, Třešňový Újezdec, Vadkov, Ratiborova Lhota, Hoříkovice i poměrně vzdálená Vrbičice, která posléze připadla k Vitějovicím).⁴⁸⁹ Původně se vyučovalo na lhenické radnici, kde byla pro tyto účely vyhrazena jedna místnost. V roce 1767 však obec vystavěla z obecního jmění a s pomocí knížete Jana Nepomuka I. ze Schwarzenberku na náměstí vedle radnice novou obecní budovu, do níž se škola následně přesunula.⁴⁹⁰ Dochované inventáře nám umožňují nahlédnout i na skrovné vybavení této triviální školy. Výuka zde probíhala ve dvou místnostech – v první byla kachlová kamna pouze s jednou lavičí, ve druhé velká tabule na psaní, čtyři lavice a zelená kachlová kamna.⁴⁹¹ Městská obec poskytovala učitelům každoročně 2 sáhy dřeva pro vytápění těchto místností.⁴⁹²

Děti se ve škole ke konci 18. století učily podobně jako na ostatních školách tohoto typu náboženství, čtení, psaní, počítání a němčině.⁴⁹³ Pakliže by o to někdo stál, byl Jan Ozner připraven vyučovat i zpěv, případně hru na nějaký hudební nástroj, protože sám ve lhenickém kostele zpíval mše a hrál na varhany.⁴⁹⁴ V roce 1793 navíc za své

---

⁴⁸⁷ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 2v, 5v, 10v, 17v, 36v, 42v; TAMTÉŽ, inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4.

⁴⁸⁸ Podle údajů obsažených ve školní fasi z devadesátých let 18. století; srov. M. NOVOTNÝ, *Nižší školy na třeboňském panství ve světle školních fasí druhé poloviny 18. století*, in: V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku, České Budějovice 1995* (= Opera historica 4), s. 195-203, zde s. 197 a J. HANZAL, *Nižší školství*, in: J. PETRÁŇ a kol., *Počátky*, s. 131-137, zde s. 133.

⁴⁸⁹ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4.

⁴⁹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 21, sign. II-15, fol. 5r; digitalizováno na webové stránce <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/761/7> (stav k 23. 4. 2015).

⁴⁹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

⁴⁹² TAMTÉŽ.

⁴⁹³ „Die Jugend in der deutsche sowohl auch in der bohmische Sprach lehren, im lesen auch in schreiben geübet wird“ a jsou učeni k „poznání pravé spasitelné víry“; TAMTÉŽ, inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4.

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ.

úsilí obdržel od krajského úřadu „*Decret chvály [...] v důležitosti dobré učby Industrie a mravů*“,⁴⁹⁵ což znamenalo, že se u něho děti cvičily i některé řemeslné dovednosti. V městečku začala být vychovávána nová generace, která měla být oproti svým předkům v obecné rovině gramotná a přicházela odmala do styku s německým jazykem. Je ovšem otázkou, do jaké míry se tato skutečnost podepsala na jazykové vybavenosti dětí, protože z úst příbuzných slyšely v domovech stále především češtinu.⁴⁹⁶ V květnu roku 1793 mělo nedělní školu navštěvovat 54 chlapců a 35 dívek, jak jsme však viděli, ne všem jejich rodiče povinnou školní docházku umožňovali, takže z celkového počtu docházelo v tomto měsíci podle učitelova pomocníka Josefa Šímy k výuce pouze 30 chlapců a 14 dívek.⁴⁹⁷ V následujících letech se začala situace, vzhledem k zvětšujícímu se počtu žáků o něco zlepšovat (nikoliv exponenciálně), přesto se do roku 1815 nepodařilo nikdy vymýtiti absenci vždy několika chlapců a dívek na vyučování.⁴⁹⁸

Jaké bylo postavení městského učitele ve Lhenicích a jak k němu přistupovali tamní obyvatelé? Odpověď na tuto otázku nevyznívá pro Jana Oznera navzdory jeho usilovnému snažení o osvětu zrovna příznivě. Od roku 1790 dostával za funkci městského učitele z obecní pokladny 13 zlatých.⁴⁹⁹ Vyjma chudých a nemocných dětí měl za každého žáka navíc obdržet od rodičů jakési „školné“, které se odvíjelo od jejich sociálního postavení a pohybovalo se ve výši jednoho, jednoho a půl a dvou krejcarů týdně.⁵⁰⁰ To byl však kámen úrazu, protože rodiče se tento poplatek často zdráhali platit a učitel se proto obracel pod pohrůžkou zanesení tohoto vzdoru k vyšší instanci na městskou radu, aby přiměla měšťany k zaplacení.⁵⁰¹ Sám Jan Ozner to komentoval slovy, že „v

---

⁴⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 67r.

⁴⁹⁶ Bylo by nutné provést jazykovou analýzu této generace v první polovině 19. století, tedy v době, kdy dospěla a začala nahrazovat generaci předchozí, která z naprosté většiny ovládala pouze český jazyk.

⁴⁹⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁹⁸ Srov. tabulky z let 1800-1815, v nichž byl uveden počet žáků a žákyň, kteří během jednotlivých měsíců v roce nedorazili k výuce; TAMTÉŽ. Např. v roce 1803 nedocházelo do školy v jednotlivých měsících (kromě září) průměrně 44 žáků, v roce 1808 průměrně 45 žáků a v roce 1815 činil tento počet průměrně 31 žáků.

⁴⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno.

⁵⁰⁰ M. NOVOTNÝ, *Nižší školy*, s. 198.

⁵⁰¹ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 42v, 66v.

*Elhencích jest od mnohých ten obyčej, poslat dítě do školy, nepozdravit učitele, vzít jej opět ze školy kdy se líbí, aniž platit, nýbrž vyhubovat[,] to dostává učitel za své práce odplaty“.*⁵⁰²

Za svou funkci pobíral od obyvatel také naturální odměnu (žito a oves). Pobíral je však špatné slovo, protože si snopy s obilím musel sám „*dům od domu jako žebrák sobě snášeti*“.⁵⁰³ Z okolních vesnic mu obilí přiváželi na vozech, mezi nimiž ale „*snopy mnohokrát přehazované, po vsi tahané, vytlučené a 3krát násob na vůz a z vozu překládané, v kterých sotva 3^{ti} díl zrna pozůstává, čehož mlá[t]ci živí svědkové jsou, že nyní 2 léta nic víc než 1 str[ych] 1 v[ě]rt[el] žita a 3 str[ychy] 2 v[ě]rtele] ovsy jsem po odražení mlá[t]ců obdržel“.*⁵⁰⁴ Nezastupitelná role městského učitele byla také při kostele, kde vykonával kostelní a zvonickou službu, za něž měl obdržet z prostředků získaných z vesnic 2 strychy žita. V kostele vedl chrámový sbor a ostatní ceremonie, z čehož mu ročně plynulo 14 zlatých a 50 krejcarů. Byl to však fixní plat a jeho služby v kostele chápali měšťané jako automatické, protože např. za hudební doprovod svatebních obřadů dostával navíc od svatebčanů buď pouze mizivou částku, nebo vůbec nic.⁵⁰⁵

Nejvíce Jana Oznera mrzel přístup měšťanů k jeho osobě, průtahy s placením školného a špatné ohodnocení, kterého se mu dostávalo za výkon funkce učitele.⁵⁰⁶ Obyvatelé městečka chápali školu po zavedení povinné školní docházky stále jako instituci, která obírá jejich děti o čas, jež by mohly využít podle mínění svých rodičů k důležitějším činnostem, souvisejících s pomocí v hospodářství. Městský učitel pak pro ně představoval zosobnění této překážky, od čehož se také odvíjely jeho vzájemné vztahy s ostatními měšťany.

V tomto napjatém prostředí měl Jan Ozner navíc vykonávat agendu městského písaře a to v nejstřeženější místnosti na lhenické radnici – městském archivu neboli městské kanceláři. Zde se v roce 1800 nacházela ve staré truhle privilegia, jejichž znění

---

⁵⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4.

⁵⁰³ TAMTÉŽ.

⁵⁰⁴ TAMTÉŽ.

⁵⁰⁵ „*Poněvadž učitel od Copulati nic nemaje, než jedině za spívanou ficuraliter mši aneb žádající Musicu při Copulati dosti malý pakatel obdrží, od mnohých ale za vše to dokonce nic“;* TAMTÉŽ.

⁵⁰⁶ Když mu některý z rodičů za výuku „*ten malý roční peníz dáti maje, tenkrát [že dítě] nic neumí, a [k]dyž [ze] školy [dítě] osvobozené míti chce, tu všeho umění [dítě najednou] dosti maje a nic více nepotřebuje“;* TAMTÉŽ.

pomohlo městečku na počátku 19. století získat do čela městské správy znovu úřad purkmistra. Na zemi ležela pokladnice s penězi, v další truhle se nacházely veškeré účty (obecní, sirotčí, špitální, kontribuční, obilné i účty kaple sv. Jana Nepomuckého). Hlavní správní představitel městečka měl k dispozici tři pečetě, a sice velkou mosaznou, střední stříbrnou a malou z oceli. Na všech pečetích se tyčila za městskými hradbami jabloň s jedenácti jablky – tedy lhenický městský znak. V přihrádce („*Schriftfach*“) zde bylo uloženo všech čtyřadvacet městských knih a ostatní spisový materiál.⁵⁰⁷ Jan Ozner, jenž začal vykonávat od roku 1785 v městečku funkci lhenického písaře, se od té chvíle stal správcem této místnosti.

Provoz městské kanceláře byl spojen s obstaráváním kancelářských potřeb, které se hradily z obecní pokladny. Každý rok se nakupoval nový kalendář, papír, pečetní vosk, tužky („*Bleistiften*“) a lojové svíčky. Uvedenou výbavu městečko pořizovalo ve stejném složení jak před rokem 1792, tak po něm, přičemž nově přibyly i výdaje na předtištěné subrepartiční archy. Co se však po tomto roce změnilo, bylo množství, v jakém se tyto potřeby nakupovaly. Už v roce 1798 se městský rychtář Josef Podlaha obracel na vrchnostenského justiciáře s požadavkem, aby se mohly zvýšit náklady na kancelářský papír ze 4 zlatých na 7 zlatých, protože „*mnohem více papíru než v předešlých časech se potřebuje*“.⁵⁰⁸ Do tohoto požadavku se promítla i skutečnost, že knihy s papírem byly v té době zdraženy ze 6 na 10 krejcarů.⁵⁰⁹ Kromě papíru se oproti předchozímu období zdvojnásobily i výdaje na pečetní vosk, tužky a lojové svíčky,⁵¹⁰ což souviselo s nárůstem písemností v městečku.

Po roce 1792 zůstalo ve Lhenicích ve správní agendě vedení obecních, kontribučních i sirotčích účtů, které si vrchnost žádala vždy k revizi.⁵¹¹ Obecní účty měl na starosti stále jeden z obecních starších. Městský písař zase vedl kontribuční účty a vybranou částku odesílal od roku 1790 již nikoliv „*do knížecího úřadu, nýbrž*

---

⁵⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

⁵⁰⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, sign. IIA 5AS 5b.

⁵⁰⁹ TAMTÉŽ.

⁵¹⁰ Srov. výdaje na kancelářské potřeby v letech 1788-1791 a 1800, viz SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 194, sign. II-188, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 195, sign. II-189, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 195, sign. II-189, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 196, sign. II-190, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 197, sign. II-191, nefoliováno; TAMTÉŽ, inv. č. 198, sign. II-192, nefoliováno.

⁵¹¹ SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, sign. IIA 5AS 5b.

Král[ovskému] Cont[ribučnímu] vejběřčímu do Vlachovo Březí“.⁵¹² Písař nadále konci-
poval smlouvy o majetkových převodech a dlužních úpisech. Vedle toho se také mohl
podílet na vedení knih některých místních cechů, jako jsme to viděli v případě pamětní
knihy krejčích, kterou začal vést v roce 1800.⁵¹³ Byl by však omyl představit si ho
jako člověka, který se nacházel pouze na radnici, ve škole či v kostele, kde vykonával
svou práci. Stejně jako ostatní měšťané se i on pohyboval v místech, kde si mohl na
chvíli odpočinout od každodenního shonu. Můžeme ho spatřit na polích v okolí městeč-
ka, kde se prochází a shání pastýře.⁵¹⁴ Nebo v hospodě na náměstí u svého přítele Jako-
ba Migy,⁵¹⁵ který až do smrti chodil jeho dětem vždy za kmotra. Není ale fixován pouze
na městečko a z okolních obcí je prostřednictvím korespondence v kontaktu s několika
lidmi, např. i s bývalým lhenickým písařem a učitelem Janem Antonínem Ortnerem.⁵¹⁶

V kompetenci městské rady bylo stále přijímání nových osob za určitý poplatek
do městské obce, potvrzování a dohlížení na mistry jednotlivých cechů a řešení drob-
ných sporů mezi tamními měšťany. Jednání na radnici se po roce 1792 konala stále při-
bližně jednou za měsíc, pokud to však vyžadovaly okolnosti, scházeli se radní i několi-
krát do měsíce.⁵¹⁷

Jan Ozner vykonával funkci městského písaře ve Lhenicích dlouhých 32 let
(1785–1817). Od roku 1814 se však začaly ozývat hlasy, které požadovaly jeho sesazení
z funkce. Vše mělo počátek v lednu roku 1814, kdy se městečko semklo v jedno těleso a
opět požadovalo zavedení regulovaného magistrátu. Ani po dvaadvaceti letech měšťany
neopustila myšlenka zřízení tohoto úřadu v městečku. Konečně se podařilo zlepšit
obecní hospodaření a čistý výnos pokladny nyní činil za uplynulá léta v průměru
528 zlatých. Provoz nejnižšího stupně regulovaného magistrátu požadoval roční nákla-
dy ve výši 450 zlatých, takže městečko mělo 78 zlatých k dobru. To jim ale nestačilo a
„jeden za všechny a všichni za jednoho“ se rozhodli dohromady složit navíc kapitál,
který měl sloužit jako pojistka v případě, že by se hospodaření s obecními penězi nena-
dále zhoršilo. Sto jedenáct měšťanů tehdy z vlastních prostředků vybralo pro tyto účely

---

⁵¹² SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 36r.

⁵¹³ SOkA Prachatice, Cech krejčích Lhenice, inv. č. 4, sign. II-1, fol. 2r.

⁵¹⁴ SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16, fol. 160v.

⁵¹⁵ TAMTÉŽ, fol. 144r.

⁵¹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 754, sign. IV-1-A, kart. č. 62.

⁵¹⁷ Srov. četnost jednotlivých schůzí na lhenické radnici v letech 1786-1812; TAMTÉŽ, fol. 1r-
189r.

4600 zlatých.⁵¹⁸ Nastalá situace však zapříčinila, že měšťanstvo se znovu roztříštilo a jejich požadavek zůstal nevyslyšen.

Jestliže na počátku roku 1814 stáli všichni při sobě, pak na konci tohoto roku vypadala situace v městečku opačně a městská obec požadovala personální změny v městské správě. V písemnosti z 30. srpna roku 1814 adresované Direktoriálnímu úřadu do Netolic její představitelé kritizovali v třinácti bodech městskou radu a to včetně písaře. Proti radním předložili argumenty, že špatně hospodaří s obecními penězi, v opilosti prodávají obecní pastviště, bez vědomí obce berou finance z kontribučních peněz a k výběřcímu posílají zfalšované účty, nejsou schopni vzhledem k tomu, že se opijí, vykonávat svůj úřad a že obec „*postranní kapitál maje a obec zdejší mnohokrát pořádnost žádala, v kterémž dosavade obec neví, kterak a kam co přišlo, aneb zdaliž všechny rozdané jsou*“.⁵¹⁹

Argumentace proti městskému písaři byla obdobná. Podle kritiků z městské obce se již několikrát stalo, že písař nechtěl vykonávat svou funkci a vymlouval se na to, že má jinou práci. Také se prý nejednou „*pánu místodržícímu postavil, i papírem po něm hodil a jeho stupil, i také skrvácel, a z ohledu toho, že by žádný budoucí auředník zvolený při něm sloužiti nechtěl*“.⁵²⁰ Když se v roce 1811 četly obecní účty, četl je prý natříkrát, s chybami a pokaždé jinak. Po městečku také prohlašoval, že „*co on chce, to že se stane, a co nechce, že se nestane*“.⁵²¹ V radním domě se pak údajně mnohokrát obořil na městskou obec z té příčiny, že ho za písaře již více nechce. Do očí mu bylo v přítomnosti městské rady několikrát řečeno, že je partykář,⁵²¹ přičemž se z tohoto nactiutrání nesnažil ani obhájit. Poslední výtka zněla, „*že se i také často stává, že on sám při auřadu zbytečného trunku, který na počet obce, neb sousedů se dělá*“.⁵²²

Vrchnost vzala výše uvedené stížnosti na vědomí a nařídila na 6. prosince 1814 na lhenické radnici v deset hodin dopoledne volbu nového městského rychtáře (místo Josefa Podlahy) a jednoho obecního staršího (místo Karla Mahela).⁵²³ Městský písař Jan Ozner ve své funkci prozatím vydržel. Situace se však pravděpodobně nezměnila, pro-

⁵¹⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 78, sign. II-72, fol. 159r-160v.

⁵¹⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Netolice, sign. IIA 5AS 5a.

⁵²⁰ TAMTÉŽ.

⁵²¹ Dobová nadávka úředníkům a jejich zřízencům, která znamenala, že dotyčný má prsty v nějaké špatnosti.

⁵²² TAMTÉŽ.

⁵²³ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3.

tože o tři roky později si městská obec na něho opět stěžovala. Znovu poukazovala na to, že když jej potřebuje na radnici, vymlouvá se na to, že má práci v kostele a „*tak nemůže v rathause sloužit[,] nebo[t] dvoum páním těžko sloužit, jeden musí bejt ošizený*“.⁵²⁴ Odmítal přijít i na výzvy purkmistra a vzkazoval mu, že pokud něco chce, má za ním přijít on sám. Když dorazila do městečka německy psaná písemnost od vrchnosti, písař si ji nejprve sám přečetl a pak ji poslal po školácích purkmistrovi, přestože věděl, že purkmistr neumí německy. Tyto případy ještě nepředstavovaly důvod k tomu, aby jej vrchnost z úřadu městského písaře sesadila. Jednalo se pouze o vzájemné naschvály, které spíše vypovídají o dlouhodobém napětí, jež v městečku panovalo. Rozhodující pro jeho odvolání bylo až teprve zjištění, že v pozemkové knize zhotovil přepis majetku Jana Tyrnhofera bez vědomí členů městské rady a navíc se pod tento kontrakt podepsal jejich jménem. Během šetření, které v městečku prováděl vrchnostenský komisař, byl pozván nezávislý svědek Jan Nahlinger, jemuž se předložila kniha se zapsaným kontraktem. Nahlinger po nahlédnutí do ní dosvědčil, že uvedený podpis nebyl zhotoven rukou lhenického purkmistra.⁵²⁵

Sesazení Jana Oznera z postu městského písaře však neznamenalo jeho odvolání z funkce městského učitele. I nadále vyučoval lhenické děti a to až do roku 1834, kdy se novým učitelem v městečku stal jeho syn Florián Ozner.⁵²⁶ Jan Ozner zemřel 17. června 1843 ve věku 87 let.⁵²⁷ V úřadu městského písaře působil 32 let, ve funkci městského učitele pak necelých 50 let. Zároveň se jednalo o poslední osobu v městečku, která tyto posty vykonávala souběžně. Na uprázdněné místo městského písaře dosadila vrchnost v roce 1817 Václava Schönna, narozeného v roce 1775 ve Lhenicích,⁵²⁸ který v letech 1801–1816 zastával v sousedních Netolicích funkci radního protokolisty.⁵²⁹ Zkušenosti získané u netolického regulovaného magistrátu se Václav Schönň snažil aplikovat i na lhenickou registraturu, takže od té chvíle vycházel spisový plán v městečku z ukládání

---

⁵²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 755, sign. IV-1-B, kart. č. 62.

⁵²⁵ TAMTÉŽ; TAMTÉŽ, inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4.

⁵²⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika narozených farního úřadu Lhenice 1785-1836, pag. 510; V. STARÝ, *Lhenice*, s. 42.

⁵²⁷ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872, pag. 222.

⁵²⁸ TAMTÉŽ, matrika narozených, oddaných, zemřelých farního úřadu Lhenice 1727-1784, pag. 359.

⁵²⁹ V. STARÝ, *Lhenice*, s. 32.

spisů v (netolickém) magistrátu, avšak byl použit v místě, kde regulovaný magistrát nikdy zřízen nebyl.⁵³⁰

---

⁵³⁰ SOKA Prachatice, Archiv města Lhenice, Inventář, archivní pomůcka č. 13, s. 9-12.

6. Závěr

Josefínská reforma magistrátů představuje výrazný předěl v oblasti městské správy. Ve své podstatě zapadala do širší přestavby justičního aparátu, která chtěla v konečné fázi vytvořit jednotnou, instančně odstupňovanou soustavu soudů, na jejímž výkonu by se podílely odborně vzdělané osoby odpovědné pouze státu. Regulované magistráty měly v tomto smyslu představovat úřady, které by fungovaly na nejnižší úrovni přímo v „terénu“ a jejichž prostřednictvím by stát získal kontrolu nad obyvateli měst. Náklady na provoz magistrátů měly být hrazeny z obecních pokladen, jejichž stav se také stal hlavním kritériem pro zřízení těchto úřadů v jednotlivých městech.

Celý proces zavádění regulovaných magistrátů nebyl krátkodobou záležitostí a probíhal v řádu několika let. Zatímco ve většině českých královských měst došlo k jejich zřízení zpravidla v roce 1788 (v některých moravských královských i poddanských městech je existence regulovaných magistrátů doložena už před tímto rokem), v poddanských městech byla situace poněkud složitější a regulace zde proběhla nejednotně v několika vlnách – ve většině případů prakticky až po smrti Josefa II.

Odlišná situace panovala v poddanských městech a městečkách, která se nemohla vykazat patričním ročním hospodářským přebytkem v obecní pokladně, a ke zřízení regulovaných magistrátů v nich nedošlo. Příklad Lhenic ukazuje, že v těchto místech byla tradiční správní struktura nahrazena novou, do jejíhož čela se postavil městský rychtář s dvěma obecními staršími. Na rozdíl od měst, v nichž se regulace magistrátu uskutečnila, probíhaly v městečku volby do správních úřadů stále podle zažitého způsobu a nové představitele městské správy volili na přelomu 18. a 19. století nadále příslušníci městské obce. Ani v oblasti pravomocí jednotlivých správních úředníků nedošlo ve Lhenicích k žádným drastickým změnám, přestože se městečko muselo od té chvíle obracet v důležitějších otázkách soudních a právních na justiciáře blízkého panství (tato osoba začala hrát v poradních otázkách pro městečko nyní klíčovou roli), svůj nadřízený vrchnostenský úřad nebo regulovaný magistrát nejbližšího města. Prakticky beze změn zůstala také organizace nižší zaměstnanecké vrstvy i její platové ohodnocení.

Otázka zřízení regulovaného magistrátu se však stala v městečku aktuální. Každá změna, která otřese v základech dosavadním neměnným stavem či hrozí-li teprve, že přetvoří *status quo*, odkrývá z nenadání mentalitu jakékoliv skupiny lidí, již se dotkne. Může to být revoluce stejně jako zrušení staleté hodnosti purkmistra v čele městské správy a jeho nahrazení městským rychtářem. V takových chvílích vyrazí ti, kteří se cítí

nastalou situací nějakým způsobem zasažení, do boje hájit své zájmy a svými činy tak nepřímou ukazují, jak smýšlejí.

Když byla ve Lhenicích v důsledku reformy zrušena funkce purkmistra, nesla to nelibě celá městská obec, která v odstranění tohoto postu spatřovala citelný zásah do tradiční správní struktury a vzhledem k okolním vesnicím oslabení vážnosti celého městečka, v jehož čele stál od roku 1544 vždy purkmistr. V očích lhenických měšťanů bylo po ustanovení městského rychtáře na hrot městské správy městečko degradováno na roveň vesnic, které vedli odjakživa právě rychtáři. Vzhledem k tehdejšímu uspořádání společnosti chápala městská obec tuto změnu jako pro nás jen stěží představitelnou újmu, a proto se také rozhodla zahájit nakonec úspěšný zápas o znovu zavedení hodnosti purkmistra. Jak tuto reformu přijímali měšťané jiných měst a městeček, kde regulovaný magistrát zaveden nebyl, by stálo za detailnější prozkoumání, protože by na těchto příkladech šlo demonstrativně ukázat, jak se normy vydávané k prospěchu absolutisticko-osvícenského státu dostávaly do konfrontace s jejich uváděním v praxi.

Další téma, které by stálo za probádání, je vliv městských obcí (případně městských reprezentací) na chod městské správy. Ve Lhenicích jsme mohli na přelomu 18. a 19. století sledovat, že zástupci městské obce často mluvili do obsazení správních úřadů, čímž se mohli dostat i do střetu s vrchností. Nespokojenost měšťanů s vedením městečka, především v otázkách obecního hospodaření, zapříčinila, že osoby v čele městské správy chápaly výkon jejich funkcí spíše než poctu jako trest, což se promítalo i do neochoty tyto posty zastávat.

Představitelé městské správy se od ostatních obyvatel městečka navíc nijak zvlášť neodlišovali. Byli to lidé, kteří měli rodiny, provozovali svá hospodářství a zpravidla se jednalo i o příslušníky některého cechu. Naprostou většinu života strávili v městečku, jemuž prokazovali službu tím, že se podíleli na jeho správě. Žádný z nich nikdy nezasáhl do vysoké politiky a pravděpodobně ani nepotkal císaře. Jejich obyčejné domy stály v kontrastu k šlechtickým palácům, a pokud bychom se ocitli v roce 1800 před lhenickou radnicí, kde vedli jednotlivá úřední jednání, byli bychom jejím vzhledem nejspíše zklamáni. I přesto stojí za to věnovat těmto lidem pozornost, protože stejně jako ostatní obyvatelé městečka byli výjimeční už pouze tím, že existovali.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň (SOA Třeboň)

Sbírka matrik Jihočeského kraje

index k matrice NOZ farního úřadu Chroboly 1666-1786

matrika narozených farního úřadu Lhenice 1785-1836

matrika oddaných farního úřadu Lhenice 1761-1840

matrika zemřelých farního úřadu Lhenice 1783-1872

matrika NOZ farního úřadu Lhenice 1694-1726

matrika NOZ farního úřadu Ktiš 1712-1740

matrika NOZ farního úřadu Lhenice 1727-1784

Velkostatek Netolice

sign. IIA 5AS 5a (stížnosti na městského rychtáře a písaře)

sign. IIA 5AS 5b (revize účtů)

sign. V AS 20 (záležitosti městské obce)

Státní okresní archiv Prachatice (SOKA Prachatice)

Archiv města Lhenice

inv. č. 1, sign. I-1 (listina Ferdinanda I. Habsburského povyšující Lhenice na městečko)

inv. č. 6, sign. I-6 (listina, jíž císař František II. potvrzuje 14. května 1793 městečku privilegia z let 1544 a 1605)

inv. č. 10, sign. II-4 (kniha pozemků jednotlivých měšťanů z roku 1785)

inv. č. 11, sign. II-5 (inventář obecního majetku pro rok 1747)

inv. č. 12, sign. II-6 (inventář obecního majetku pro rok 1742–1744)

inv. č. 14, sign. II-8 (inventář obecního majetku pro rok 1748–1749)

inv. č. 21, sign. II-15 (pamětní kniha z let 1837–1911)

inv. č. 22, sign. II-16 (radní protokol z přelomu 18. a 19. století)

inv. č. 39, sign. II-33 (soupis obyvatelstva ve městě z roku 1818)

inv. č. 69, sign. II-63 (kniha inventářů z let 1734–1816)

inv. č. 76, sign. II-70 (kniha, v níž jsou uvedeni přijatí sousedé v letech 1689–1796, jména cechmistrů jednotlivých cechů v letech 1692–1796 a porovnání a záruky sousedů z let 1689–1751)

inv. č. 77, sign. II-71 (radní manuál evidující několik vyhlášek městské rady a spory mezi lhenickými měšťany z let 1733–1775)
inv. č. 78, sign. II-72 (radní manuál z let 1775–1849)
inv. č. 194, sign. II-188 (obecní účty z let 1778, 1787, 1788)
inv. č. 195, sign. II-189 (obecní účty z roku 1789)
inv. č. 196, sign. II-190 (obecní účty z roku 1790)
inv. č. 197, sign. II-191 (obecní účty z roku 1790)
inv. č. 198, sign. II-192 (obecní účty z roku 1800)
inv. č. 649, sign. III-C-1, kart. č. 3 (renovace členů v institucích městské správy z let 1704-1814)
inv. č. 650, sign. III-C-2, kart. č. 3 (instrukce pro správu města z let 1655–1802)
inv. č. 658, sign. III-D-8, kart. č. 4 (hřbitov 1784–1823)
inv. č. 660, sign. III-D-10, kart. č. 4 (městská škola 1777-1816, 1822)
inv. č. 662, III-F-1, kart. č. 4 (rozpachtování obec. pozemků 1678–1835)
inv. č. –, sign. –, kart. č. 5 (kniha gruntovních daní pro rok 1789)
inv. č. 666, sign. III-F-5, kart. č. 5 (obecní mlýny 1698–1828)
inv. č. 667, sign. III-F-6, kart. č. 5 (stavba kašny a nové radnice, přelom 18. a 19. století)
inv. č. 675, sign. III-G-8, kart. č. 11 (dohled nad cechy, 1743–1813)
inv. č. 754, sign. IV-1-A, kart. č. 62 (došlá korespond. Janu Oznerovi)
inv. č. 755, sign. IV-1-B, kart. č. 62 (osobní spisy Václava Schönna)
inv. č. 757, sign. IV-2-B, kart. č. 65 (tištěné patenty a vyhlášky z let 1713–1807)

Cech krejčích Lhenice

inv. č. 4, sign. II-1 (kniha pamětní, přijatých mistrů a učedníků z let 1800–1830)

Königsreiter Václav, Lhenice (neinventarizovaný fond)

Archiv městyse Strunkovice nad Blanicí

inv. č. 10, sign. II-1a (obecní kronika z let (1707) 1721–1753)

Vydané prameny

JANSKÝ, Karel – SKŘEČEK, Rudolf – DVOŘÁK, Karel (edd.), *Karel Hynek Mácha, Próza*, Praha 1961.

JIREČEK, Josef (ed.), *Práva městská Království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od M. Pavla Krystyána z Koldína*, Praha 1876.

KOSTETZKY, Dominik, *System der politischen Gesetze Böhmens, in XII Theilen, zum bequemen Gebrauch für den Geschäfts- und Privatmann. Die Staatsverfassung des königreichs Böhmen, Erster Theil*, Prag 1816.

KŘESÁLKOVÁ, Jitka (red.), *František Martin Pelcl, Paměti*, Praha 1956².

SCHALLER, Jaroslaus, *Topografie des Königreichs Böhmen, Dritter Theil, Prachiner Kreis*, Prag–Wien 1790.

TŮMA, Pavel (red.), *Victor Hugo, Devadesát tři*, Praha 2013.

ZMATLÍK, Ivan (red.), *Friedrich Schiller, Loupežníci*, Praha 2005².

ŽALANSKÝ, Hawel, *Knjžka O Starosti, aneb věku sesslém a ssediwém*, Praha 1610.

Literatura

BAŘINOVÁ, Kristýna, *Vývoj obecní samosprávy města Olomouce v období let 1848-1914*, Brno 2011 (= bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity).

BASTL, Ondřej, *Spojení pražských měst v roce 1784. Edice rukopisu č. 322*, Praha 2003.

BEALES, Derek, *Enlightenment and Reform in Eighteenth-Century Europe*, London 2005.

BEALES, Derek, *Joseph II.: Volume 1, In the Shadow of Maria Theresa, 1741-1780*, London 1987.

BERÁNEK, Jiří, *Absolutismus a konstitucionalismus v Čechách doby Velké francouzské revoluce. K otázce „české politiky“ Leopolda II.*, Praha 1989.

BĚLINA, Pavel, *Česká města v 18. století a osvícenské reformy*, Praha 1985.

BĚLINA, Pavel, *České země a habsburský absolutismus ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, Praha 1993.

BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.

BLOCH, Marc, *Obrana historie aneb historik a jeho řemeslo*, Praha 2011.

- BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- CORBIN, Alain, *Na stopě neznámému. Znovunalezený svět Louise-Françoise Pinagota 1798-1876*, Praha 2006.
- ČÁP, Jaroslav, *Poznámky k organizaci regulovaného magistrátu v Náchodě*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995)*, Ústí nad Orlicí 1996, s. 133-162.
- ČÁP, Jaroslav, *Vznik regulovaného magistrátu v Náchodě*, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990)*, Praha 1991, s. 83-91.
- DAVIS, Norman, *Evropa. Dějiny jednoho kontinentu*, Praha 2005².
- DENIS, Ernest, *Čechy po Bílé hoře*, I. díl, III. kniha, Praha 1911².
- DĚDKOVÁ, Lidmila, *Ochranná municipální města v Čechách (Studie o vývoji a postavení poddanských měst a jejich správy po Bílé hoře)*, Sborník archivních prací 28, 1978, č. 2, s. 292-355.
- DĚDKOVÁ, Lidmila, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, Sborník archivních prací 13, 1963, č. 2, s. 205-240.
- DĚDKOVÁ, Lidmila, *Problematika právního základu tzv. municipálních měst v Čechách*, in: Karel MALÝ (red.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě (Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze)*, Praha 1982, s. 35-40.
- DŘÍMAL, Jaroslav, a kol., *Dějiny města Brna*, I. díl, Brno 1969.
- van DÜLMEN, Richard, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003.
- van DÜLMEN, Richard, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století), Vesnice a město*, II, Praha 2006.
- FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004 (= Documenta Pragensia 22).
- FELCÁN, Pavel, *Alain Corbin: Na stopě neznámému (recenze)*, AntropoWebzin, 2007, č. 1, s. 61-64.
- FRAIS, Josef, *Reformy Marie Terezie a Josefa II. (nejen v českých a moravských zemích)*, Třebíč 2005.

FRANKOVÁ, Lidmila, *Poddanství a jeden ze způsobů jeho likvidace (municipální ochranná města)*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 11-18.

FUČÍKOVÁ, Lucie, *Siroťci a sirotčí agenda na Lhenicku v 18. století*, České Budějovice 2008 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

FUČÍKOVÁ, Lucie, *Sirotčí agenda a péče o sirotky v Prácheňském kraji v 18. století*, České Budějovice 2010 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

HANZAL, Josef, *Kulturní a společenský význam českých poddanských měst v druhé polovině 18. a na počátku 19. století*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 40-44.

HANZAL, Josef, *Nižší školství*, in: Josef PETRÁŇ a kol., *Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století*, Praha 1990, s. 131-137.

HIML, Pavel, *Neosvícení a neposlušníci. Regulace náboženské praxe a reakce na ni v Čechách ve druhé polovině 18. století (Českokrumlovsko, Vimpersko, Strakonice, Žatec)*, *Dějiny-teorie-kritika* 2, 2010, s. 163-221.

HLAVAČKA, Milan, „*Odkud se bere všechna ta nenávisť?*“ *Byrokratizovaná komunikace v osvícenské době a její rozporné vyznění*, in: Jaroslav LORMAN – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Post tenebras spero lucem. Duchovní tvář českého a moravského osvícenství*, Praha 2008, s. 222-235.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2007.

HOFMANN, Gustav, *Vrchnostenská správa poddanských měst a městeček v jihozápadních Čechách v letech 1750–1850*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 45-52.

HOFMEISTER, Herbert, *Die Magistratsverfassung Josefs II.*, in: Karel MALÝ (red.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě* (Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze), Praha 1982, s. 107-113.

HOLODŇÁK, Petr a kol., *Žatec*, Praha 2004.

- HOUZAROVÁ, Helena, *Regulovaný magistrát v Třebíči*, Brno 2007 (= bakalářská diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity).
- HRACHOVÁ, Hana a kol., *Rokycany*, Praha 2011.
- HRDLIČKA, Josef, *Měšťan*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 139-165.
- HUNČOVSKÝ, Tomáš, *Lhenická kašna. „Pro bono publico“ městečka na přelomu 18. a v polovině 19. století*, in: Martin GAŽI – Vlastislav OURODA (edd.), *Památky jižních Čech 5*, České Budějovice 2014, s. 37-44.
- HUNČOVSKÝ, Tomáš, *Spory mezi lhenickými měšťany v 18. století*, České Budějovice 2013 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).
- CHLÁDKOVÁ, Michaela, *Syndik a zkušený radní regulovaného magistrátu. Příklad Johana Rambouska*, in: Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 48-63.
- KALISTA, Zdeněk, *Století andělů a ďáblů: jihočeský barok*, Jinočany 1994.
- KILIÁN, Jan a kol., *Mělník*, Praha 2010.
- KINDLMANOVÁ, Marie, *Lhenice a vesnice k nim příslušné*, Lhenice 1937.
- KOUTNÁ, Jana, *Organizace chudinské péče ve lhenické farnosti kolem roku 1786*, Zlatá stezka: sborník prachatického muzea 11, 2004, s. 27-43.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, III, Praha 1998.
- JUROK, Jiří a kol., *Nový Jičín*, Praha 2011.
- LEDVINKA, Václav, *Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách*, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990)*, Praha 1991, s. 95-120.
- LE GOFF, Jacques, *Paměť a dějiny*, Praha 2007.
- LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002¹.
- LHOTÁK, Jan, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou do roku 1848. Historická monografie*, Kašperské Hory 2007 (= diplomová práce na Filozofické fakultě univerzity Karlovy v Praze).
- MACKOVÁ, Marie, *Municipální ochranná města Česká Třebová a Ústí nad Orlicí*, in: Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16.-18. století (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990)*, Praha 1991, s. 153-159.
- MACKOVÁ, Marie, *Municipální ochranné město Ústí nad Orlicí v podmínkách lichtenštejnského panství*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patri-*

moniální správy (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 35-39.

MAGENSCHAB, Hans, *Josef II. Revolucionář z boží milosti*, Praha 1999.

MAGENSCHAB, Hans, *Josef II. Cesta Rakouska do moderní doby*, Praha 2008.

MAGER, Jan Antonín, *Hlavní příčiny úmrtí obyvatel Lhenic okolo r. 1800*, Rodopisná revue 1, 2001, s. 12-13.

MACHOVEC, Milan, *Josef Dobrovský (studie s ukázkami z díla)*, Praha 2004².

MANFRED, Albert Zacharovič, *Napoleon Bonaparte*, Praha 1975.

MARTINOVSKÝ, Ivan a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

MARTINOVSKÝ, Ivan, *Ochranné město Chabařovice*, in: Marie MACKOVÁ (red.), Poddanská města v systému patrimoniální správy (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 19-24.

MARTÍNEK, Zdeněk a kol., *Pelhřimov*, Praha 2014.

MARTÍNEK, Zdeněk, *Správní reformy a novodobá byrokracie*, in: Josef PETRÁŇ a kol., Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století, Praha 1990, s. 107-112.

MAUR, Eduard, *Myšlenkový svět českých osvícenských historiků*, in: Jaroslav LORMAN – Daniela TINKOVÁ (edd.), Post tenebras spero lucem. Duchovní tvář českého a moravského osvícenství, Praha 2008, s. 164-173.

NOVOTNÝ, Miroslav, *Děti státu. Školství v českých zemích mezi reformou a tradicí*, in: Jaroslav LORMAN – Daniela TINKOVÁ (edd.), Post tenebras spero lucem. Duchovní tvář českého a moravského osvícenství, Praha 2008, s. 148-163.

NOVOTNÝ, Miroslav, *Nižší školy na třeboňském panství ve světle školních fasí druhé poloviny 18. století*, in: Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA (edd.), Příspěvky ke každodenní kultuře novověku, České Budějovice 1995 (= Opera historica 4), s. 195-203.

NOVÝ, Rostislav, *Městská síť v Čechách*, in: Josef PETRÁŇ a kol., Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století, Praha 1990, s. 33-43.

PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol., *Dějiny českých zemí*, Praha 2008.

PETRÁŇ, Josef, *Rakousko – vlast osvícených občanů?*, in: Jaroslav PÁNEK a kol., Idea českého státu v proměnách staletí (fakta, úvahy, souvislosti), Praha 2008, s. 117-124.

PISKOVÁ, Renata a kol., *Jihlava*, Praha 2009.

- PLATTNER, Irmgard, *Josephinismus und Bürokratie*, in: Helmut REINALTER (Hg.), *Josephinismus als Aufgeklärter Absolutismus*, Wien–Köln–Weimar 2008, s. 53-96.
- POLÁK, Stanislav, *Vyřizování spisu v městské kanceláři v Příbrami před regulací magistrátu a po ní*, Archivní časopis 16, 1966, č. 1, s. 26-37.
- POLESNÝ, Karel, *Manuál pelhřimovské městské rady z let 1680-1685. Obraz raně barokního Pelhřimova*, Pelhřimov 2005.
- PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol., *Ostrava*, Praha 2013.
- RAK, Petr, *Registraturní systémy regulovaných magistrátů Žateckého kraje a spisový plán Vilémova a Maštova z let 1829-1850*, Archivní časopis 59, 2009, č. 1, s. 1-26.
- ROEDL, Bohumír a kol., *Louny*, Praha 2005.
- ROUBÍK, František, *K vývoji zemské správy v Čechách v letech 1749-1790*, Sborník archivních prací 19, 1969, s. 41-188.
- ŘEPOVÁ, Eliška, *Představitelé městské správy v Prachaticích v 17. století*, České Budějovice 2014 (= diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).
- ŘEŘICHOVÁ, Sylva, *Vliv vrchnosti na právní a správní poměry města Lomnice nad Lužnicí před regulací magistrátu a po ní (18. – polovina 19. století)*, Archivum Treboense, 1982, s. 61-81.
- SATZINGER, Franz, *Vöcklabruck. Stadtgeschichte – Von den Anfängen bis 1850*, Vöcklabruck 2006.
- SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou*, II. díl, Písek 1930².
- SEKOTOVÁ, Věra, *Správa města Lanškrouna od roku 1633 do roku 1789*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 30-34.
- STARÝ, Václav, *Lhenice – zahrada jižních Čech (1283-1983)*, Lhenice 1983.
- STERNECK, Tomáš, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický 74, 2005, s. 104-150.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka, *Vysoký státní úředník a reformátor. Příklad Josepha von Sonnenfelse*, in: Jiří MALÍŘ a kol., *Člověk na Moravě ve druhé polovině 18. století*, Brno 2008, s. 31-47.
- ŠTARHA, Ivan, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 53-62.

ŠTĚPÁN, Jaromír, *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého*, in: Karel MALÝ (red.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě* (Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze), Praha 1982, s. 267-277.

ŠTOURÁČOVÁ, Jiřina, *Reformní zásahy Marie Terezie a Josefa II. do městské správy na Moravě*, in: Ivo POSPÍŠIL (ed.), *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 52, řada historická (C)*, Brno 2004, č. 50, s. 169-176.

TINKOVÁ, Daniela, *Zákeřná mefitis. Zdravotní policie a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*, Praha 2012.

TOŠNEROVÁ, Marie a kol., *Beroun*, Praha 2008.

URFUS, Valentin, *Právní postavení českých měst a rakouský absolutismus v období národního obrození*, Sborník archivních prací 19, 1969, č. 2, s. 386-440.

URFUS, Valentin, *Právní postavení poddanských a ochranných měst v 18. století*, in: Marie MACKOVÁ (red.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy* (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995), Ústí nad Orlicí 1996, s. 5-10.

VOŘÍŠKOVÁ, Markéta, *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2013 (= bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

WASKA, Karel, *Regulace magistrátu v Domažlicích (Příspěvek k dějinám městské správy)*, Okresní archiv Domažlice, VI. výroční zpráva, 1982, s. 43-58.

WHITE, Hayden, *Tropika diskurzu. Kulturně kritické eseje*, Praha 2010.

WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný mezi r. 1420-1620*, Díl I, Praha 1890.

Inventáře

SOkA Prachatice, Archiv města Lhenice, Inventář, archivní pomůcka č. 13.

SOkA Prachatice, Archiv města Netolice, Inventář, archivní pomůcka č. 14.

8. Přílohy

Seznam příloh

Tab. č. 1: Hlavní představitelé městské správy ve Lhenicích v letech 1792-1802

Tab. č. 2: Hlavní představitelé městské správy ve Lhenicích v letech 1803-1814

Mapa č. 1: Poloha Lhenic v Prácheňském kraji 1780-1800

Mapa č. 2: Městečko v roce 1837 na indikační skice stabilního katastru

Obr. č. 1: Lhenické náměstí přibližně v letech 1905-1919

Obr. č. 2: Pohled na lhenické náměstí z věže kostela – dvacátá léta 20. století

Obr. č. 3: Ukázka zápisů v radním protokolu z přelomu 18. a 19. století

Tab. č. 1: Hlavní představitelé městské správy ve Lhenicích v letech 1792-1802

	1792	1796	1802
městský rychtář	Josef Podlaha (tkadlec)	Josef Podlaha (tkadlec)	Václav Šíma (švec)
obecní starší	Melchior Pinter (tkadlec)	Melchior Pinter (tkadlec)	Melchior Pinter (tkadlec)
obecní starší	Karel Kigler (pekař)	Augustýn Simota (tkadlec)	Augustýn Simota (tkadlec)

Tab. č. 2: Hlavní představitelé městské správy ve Lhenicích v letech 1803-1814

	1803	1804	1808-1814
purkmistr	Václav Šíma (švec)	Jakob Migo (krejčí, hostinský, kupec)	Josef Podlaha (tkadlec)
obecní starší	Jakob Migo (krejčí, hostinský, kupec)	Karel Mahel (tkadlec, hostinský)	Karel Mahel (tkadlec, hostinský)
obecní starší	Karel Mahel (tkadlec, hostinský)	Josef Šíma (švec)	Josef Šíma (švec)

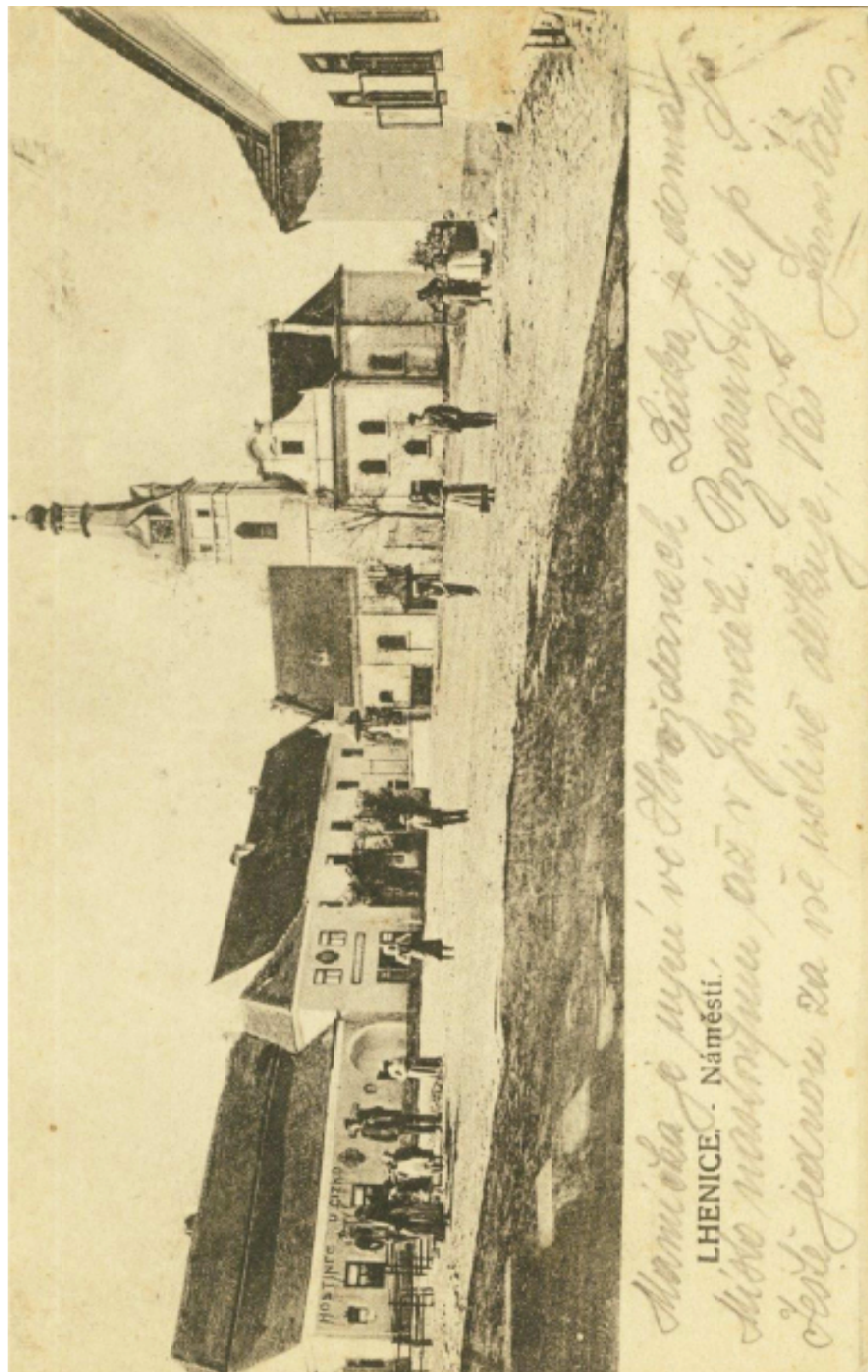
Mapa č. 1: Poloha Lhenic v Prácheňském kraji 1780-1800 (zdroj: Mapy ze sbírek Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, digitalizováno na <http://www.kohoutikriz.org/data/mapy.php>)

Mapa č. 2: Městečko v roce 1837 na indikační skice stabilního katastru (zdroj: Národní archiv Praha, Stabilní katastr (Indikační skizy díl III., Prácheňsko – Žatecko – Chebsko), sign. Prách 155; digitalizováno na <http://archivnimapy.cuzk.cz/>)

Obr. č. 1: Lhenické náměstí přibližně v letech 1905-1919 (v budově „HOSTINEC U ČÍŽKŮ“ (vlevo) bydlel na přelomu 18. a 19. století Jakob Migo; zdroj: foto získáno od lhenického obyvatele)

Obr. č. 2: Pohled na lhenické náměstí z věže kostela – dvacátá léta 20. století (vlevo radnice dostavěná v roce 1815; zdroj: fotoarchiv Muzea JUDR. O. Kudrny v Netolicích)

Obr. č. 3: Ukázka zápisů v radním protokolu z přelomu 18. a 19. století
(zdroj: SOKA Prachovice, Archiv města Lhenice, inv. č. 22, sign. II-16)

